

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ
Сумська філія

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ НАУКИ І ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

**Матеріали
XI Міжнародної науково-практичної конференції
(18-19 травня 2018 р.)**

**Суми – 2018
Видавничий дім «Ельдорадо»**

УДК 34
ББК 67 я 43
A43

*Рекомендовано до друку вченою радою Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ,
протокол № 5 від 16 травня 2018 року*

Редакційна колегія:

Лукаш С. С., доктор юридичних наук, професор (голова редколегії);
Василенко В. А., кандидат філологічних наук, доцент;
Грובה В. П., доктор юридичних наук, професор;
Демиденко Н. М., кандидат історичних наук, старший науковий співробітник;
Дуравкіна Н. І., кандидат юридичних наук;
Лук'янихіна О. А., кандидат економічних наук, доцент;
Науменко К. С., кандидат юридичних наук;
Панасюк О. В., кандидат юридичних наук, доцент;
Сергієнко А. В., старший викладач.

A43 Актуальні проблеми правової науки і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (18-19 травня 2018 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. – Суми: Видавничий дім «Ельдорадо», 2018. – 196 с.

Збірник містить тези доповідей учасників XI Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми правової науки і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції» з проблем юриспруденції, економіки, філософії, історії, психології, лінгвістики, освіти, євроінтеграції на шляху сучасного державотворення в Україні.

УДК 34
ББК 67 я 43

© СФ ХНУВС, 2018 р.
© Видавничий дім «Ельдорадо», 2018 р.

**Учасникам XI Міжнародної науково-практичної конференції
«Актуальні проблеми правової науки і державотворення в Україні
в контексті правової інтеграції»**

Шановні колеги!

Прийміть найщиріші вітання з нагоди відкриття XI Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми правової науки і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції».

Питання стану сучасної юридичної науки – це питання її ефективності, відповідності умовам соціального життя, спрямованості на вирішення життєво важливих суспільних проблем за допомогою правових засобів. У цьому контексті не випадково основними завданнями сучасного правознавства стали євроінтеграційні засади розвитку правової системи, забезпечення прав та свобод, правопорядку, законності, гармонізації законодавства, підвищення рівня правової культури, які разом відбивають як соціальну проблематику суспільства, так і напрямки правових досліджень.

Стратегічний курс сучасної України – входження в європейський простір – актуалізує необхідність розробки наукової стратегії та тактики прогресивного розвитку незалежної української державності. У полі зору науковців повинні постійно бути й проблеми профілактики правопорушень, зокрема вивчення досвіду держав, які в цьому досягли успіху. Актуальними залишаються проблеми дослідження та напрацювання ефективних засобів боротьби з корупцією.

Наука ніколи не буде завершеною, оскільки новий виток пізнання залучає до толерантного діалогу, в якому наукові проблеми нескінченно поглиблюються. Йдучи в цьому напрямку, наука не відходить від поняття істини, а лише відшукує такий обрій, який дає змогу виявити буття в істинних пропорціях.

Упевнений, що ваш досвід і професіоналізм, шановні колеги, величезний творчий та інтелектуальний потенціал у справі підготовки фахівців-юристів та виховання молоді і надалі служитиме розбудові нашої держави. Міцного здоров'я вам, родинного тепла та достатку, невичерпних сил і насаги.

Зичу учасникам зібрання плідної та результативної роботи, яскравих наукових дискусій та приємних вражень від спілкування!

**Ректор Харківського національного
університету внутрішніх справ,
генерал поліції третього рангу,
доктор юридичних наук, доцент,
Заслужений юрист України**

В.В. Сокуренко

**Учасникам XI Міжнародної науково-практичної конференції
«Актуальні проблеми правової науки і державотворення в
Україні в контексті правової інтеграції»**

Шановні колеги!

Прийміть мої щирі вітання з нагоди відкриття XI Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми правової науки і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції», яка традиційно проходить на базі Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ.

Сучасна юридична наука не в змозі розвиватися без обміну досвідом між різними науковими школами та пошуку можливостей для апробації і впровадження результатів досліджень. Особливої популярності набувають компаративні дослідження, у зв'язку з чим вбачається за доцільне залучення представників наукової еліти зарубіжних країн. Великі сподівання покладаються на оновлення системи законодавства відповідно до європейських стандартів, реформи правоохоронних органів, підвищення загального рівня правової культури, посилення ролі судової влади тощо. Тому зазначена проблематика нашої конференції не втрачає своєї актуальності. У наукових доповідях учасників конференції піднімаються питання щодо проблем розвитку адміністративного, цивільного, кримінального, фінансового, трудового права, удосконалення національного законодавства відповідно до норм права Європейського Союзу, проблемні питання у сфері економіки, гуманітарно-правові аспекти освітнього простору в умовах сучасного державотворення тощо.

Сподіваюся, що наукові пошуки авторів допоможуть у створенні справедливої, прозорої та дієвої правової системи.

Переконаний, що обрана тематика міжнародної науково-практичної конференції послугує плідним підґрунтям для обміну думками із зазначеної проблематики і допоможе в гармонізації національного законодавства з міжнародним правом.

Зважаючи на актуальність питань, що передбачені для обговорення під час цієї конференції, упевнений, що фахові доповіді, повідомлення, діалоги та обговорення будуть сприяти розвитку вітчизняної науки і подальшому вдосконаленню державотворення в Україні.

**Директор Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

С. С. Лукаш

Секція 1

ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

УДК 340.13

Михайло Юрійович БУРДІН,

проректор Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент, підполковник поліції

ORCID: <http://orcid.org/0000000155601848>

КОНКРЕТИЗАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ДЛЯ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

Однією з причин неналежного виконання нормативно-правових актів є відсутність практики уточнення положень, які викликають труднощі. Чинне законодавство потребує вдосконалення їх тлумачення, у зв'язку із чим особливої актуальності набуває конкретизація юридичних норм, яка значною мірою забезпечує точність, визначеність та узгодженість нормативно-правових актів.

Конкретизація є важливою властивістю правового регулювання, за допомогою якої воно є якісним та ефективним регулятором суспільних відносин. Необхідність конкретизації норм права закладена в самій суті правового регулювання – у впливі юридичних норм, що носять загальний характер, на цілком визначених учасників конкретних суспільних відносин. Адже без конкретизації норм права правове регулювання може не відбутися взагалі.

У юридичній літературі не сформовано єдиного підходу щодо того, на якій із стадій правового регулювання найбільш доречно говорити про застосування конкретизації. Вихідною засадою в даному питанні постулює твердження, що конкретизація вживається в різних сферах юридичної діяльності: правотворчості, правозастосуванні, тлумаченні.

Невизначеність норми може зустрічатися як у процесі її створення, правозастосування чи навіть тлумачення. Тому конкретизація є важливою та необхідною в будь-якій сфері юридичної діяльності.

Суб'єкт правозастосування здійснює конкретизацію при прийнятті правозастосовного акту. Таким чином, приймаючи рішення по справі, правозастосовний орган конкретизує загальні положення норми, уточнює оціночні терміни та заповнює прогалини, які існують у законодавстві.

Гордієнко О.С. вказує, що правозастосовна конкретизація фактично створює загальне правило застосування юридичних норм відносно тих чи

інших конкретних життєвих обставин. Абстрактна юридична норма переводиться в конкретне правило, що застосовується до певної обставини, факту, їх сукупності, індивідуалізується, надалі виробляються «конкретні форми реалізації дозволеного нормою загального типу поведінки». При цьому треба зауважити, що при конкретизації норм права правозастосовний суб'єкт не може виходити за рамки змісту норми. Конкретизація не є створенням нової норми, а є лише уточненням, наданням зрозумілості уже існуючої норми.

Тобто в процесі правозастосовчої конкретизації зміст загальної юридичної норми конкретизується, індивідуалізується відносно окремої обставини, факту або їх сукупності, виробляються конкретні форми реалізації дозволеного нормою загального типу поведінки.

Слід зазначити, що конкретизація доцільна як у галузях публічного права, так і в галузях приватного права. Важливим є також те, що на законодавчому рівні закріплено положення, яке забороняє відмову від розгляду та вирішення справи з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини.

Також актуальною і, на наш погляд, необхідною є конкретизація оціночних понять. Оскільки оціночні поняття містять у собі загальні ознаки, то саме суб'єкт правозастосування конкретизує дані поняття при вирішенні конкретної ситуації. Основне значення такої конкретизації полягає в тому, що зміст понять, що конкретизують, наближається до конкретної практичної ситуації, що сприяє своєчасному й справедливому вирішенню справи. При цьому особа, щодо якої вирішується справа, не перебуває в стані невизначеності через абстрактність норми права, наявність оціночних понять чи пробілів.

Отже, важливість конкретизації полягає в тому, що вона дозволяє надати нормі визначеності, ураховуючи обставини конкретної життєвої ситуації.

УДК 343.9

Борис Георгійович ГОЛОВКО,

доцент кафедри загальноправових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-88>

ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЛІЦІЇ КОРОЛІВСТВА НОРВЕГІЯ

Відносно недовгий строк реформування поліції України, на жаль, виявив певні недоліки у підходах до її існування і діяльності. Соціологічні опитування центру Демократичних ініціатив у грудні 2017 р. показали

погіршення довіри до поліції на 46% [3]. Причин такої сумної ситуації дуже багато, але виникає одвічне запитання «Що робити?». На наш погляд, найкращим рецептом може бути вивчення закордонного досвіду і запозичення найбільш прийнятних досягнень, з безумовним урахуванням вітчизняної специфіки. На сьогодні, одною з найуспішніших спроб реформування поліції є практика Північноєвропейських країн, Королівства Норвегія, зокрема. У нашій публікації хочемо звернути увагу на ключові складові норвезького досвіду.

Нормативно-правовою базою діяльності поліції Норвегії є Конституція 1814 р. з останніми змінами і доповненнями 2006 р., Закон про поліцію 1995 р. і Закон про судову практику і процедуру у кримінальному провадженні 1981 р. Названі закони визначають місце поліції серед інших органів влади, принципи її організації, методи роботи і взаємодію з фізичними і юридичними особами, а також закордонними партнерами. До речі, мінімальна кількість нормативно-правових актів, їх чітка структурованість і лаконізм викладення дозволяють уникати можливих різночитань і подвійних тлумачень. Законодавство Норвегії зобов'язує юридичних і фізичних осіб беззаперечно виконувати накази поліцейських. Цікавою особливістю законодавства є делегування поліцейським посадовцям певного рівня (поліцмейстерам, віцеполіцмейстерам, поліцейським слідчим) прокурорських функцій щодо представлення у суді сторони обвинувачення у злочинах, за якими слідство провадилося поліцією, і покарання передбачає до 6 років позбавлення волі [1, с. 29].

У доволі складній, централізованій структурі поліції Норвегії існує суворий, багаторівневий контроль за її діяльністю з боку органів законодавчої, виконавчої, судової влади, а також прокуратури. Особливістю поліцейської влади є можливість її делегування, в особливих ситуаціях і у чітко визначеному порядку, представникам інших міністерств і відомств.

Згідно з законодавством поліція є правоохоронним органом виконавчої влади, що виконує задачі по охороні громадського порядку і забезпеченню громадської безпеки, володіє чіткими владними повноваженнями, особливою системою управління і здійснює свою діяльність специфічними методами, серед яких силові і конспіративні.

Дослідники відмічають, що норвезька, датська і шведська поліція є класичним представником скандинавського різновиду поліцейської системи. Поліцейська система Норвегії централізована і уніфікована, усі правоохоронні функції сконцентровані в єдиній організації, що дозволяє ефективно протидіяти злочинності і не розпорошувати сили і кошти по різних установах. Політична відповідальність за організацію правоохоронної діяльності покладена не на МВС, а на Мін'юст, у якому поліцейський апарат існує у складі Директорату державної поліції [1, с. 125]. Організаційно поліція поділена на загальнонаціональні

галузевої служби і територіальні округи. На центральний апарат покладені виключно контрольні, адміністративні і експертні функції і він має мінімальну чисельність. Конкретна робота зосереджена в галузевих службах і поліцейських округах, які не заважають, а допомагають і доповнюють один одного. На наш погляд, дуже перспективним є зв'язок структури поліції з особливостями адміністративного поділу Норвегії. Для максимальної протидії корупції поліцейські округи не співпадають з кордонами губерній (фюльке) і повітів (комун). Така організація стає додатковою перепорою щодо можливого зрощування поліцейського апарату з місцевою владою. Усі територіальні поліцейські підрозділи підпорядковуються виключно Директорату державної поліції Королівського міністерства юстиції і поліції.

У складі поліцейської системи Норвегії існують такі підрозділи: державна безпека, забезпечення безпеки керівників держави, патрульно-постова, карний розшук, охорона громадського порядку, боротьби з економічними злочинами, прикордонної охорони, воєнна поліція (у складі міністерства оборони) морська, авіаційна, дорожнього руху, пошуково-рятувальна, екологічна, оперативного втручання, власної безпеки, антитерористична, ліцензійно-дозвільна, іміграційна, паспортно-візова, штабна і тилового забезпечення. Можна зробити висновок, що у Норвегії, як і в інших країнах з централізованою поліцейською системою, існує організація поліцейських підрозділів на основі принципу галузевої спеціалізації. Разом із тим, особливістю організації поліцейської системи Норвегії є та обставина, що цей принцип покладено в основу структури і діяльності усіх ланок поліції – від поліцейського округу до Директорату державної поліції Королівського міністерства юстиції і поліції. Певною «родзинкою» у структурі територіальних органів поліції є наявність унікальних, спеціалізованих підрозділів – гірська, оленяча, водна, які викликані до життя географічними особливостями країни. До речі, під час поліцейської реформи 2000 – 2001 рр., за умов підвищення терористичної загрози, у структурі Директорату державної поліції, воєнної поліції, Королівського міністерства оборони і поліції безпеки, були утворені служби антитерору [2].

Головним спеціалізованим навчальним закладом є Університетський коледж поліції Норвегії. Програма базової підготовки співробітників поліції передбачає 3-річний освітній курс, що включає широкий набір теоретичних і практичних модулів. Програма першого і третього року навчання викладається безпосередньо в коледжі. Протягом другого року курсанти зобов'язані пройти службову практику в освітніх структурах, організованих на базі поліцейських округів по всій країні. Коледж пропонує комплексну програму навчання в наступних основних областях: завдання співробітника поліції, організація слідчих заходів і заходів щодо профілактики злочинів, роль органів поліції в сфері організації звинувачення, адміністративні обов'язки, розвиток навичок лідерства.

Науково-дослідна робота в коледжі ведеться як на короткостроковій, так і довгостроковій основі з різної тематики [4]. В цілому, система підготовки поліцейських кадрів має на меті надати майбутнім констеблям і офіцерам практичні навички майбутньої роботи, а не відірвані від життя уявлення з окремих галузей права. Внаслідок навчання поліцейські офіцери у спеціалізованих службах виступають експертами у своїх галузях, а поліцейські офіцери територіальних органів стають фахівцями-універсалами.

Список бібліографічних посилань:

1. Васьков М. Ю. Полицейская система Норвегии // Полицейские системы зарубежных государств. – М., 2008.
2. Васьков М. Ю. Чего не знали враги географии // Щит и меч. – 2006. – № 48.
3. Украинцы утратили доверие к патрульной полиции // Зеркало недели. – 2018. – №14.
4. Поліцейська служба Норвегії [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

УДК 340.

Олександр Миколайович ГОЛОВКО,

професор кафедри державно-правових дисциплін Юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України

РОЗУМІННЯ ІСТОРИКО-ПРАВОВОГО ПРОЦЕСУ У ФІЛОСОФІЇ ПРАВА І. Г. ФІХТЕ

Видатний представник німецької класичної філософії Іоганн Готліб Фіхте (1762-1814) ґрунтував свої погляди на підставі вчення І. Канта, розвиваючи його суб'єктивно-ідеалістичну сторону. Значну увагу він приділяв філософській природі права і держави, а отже й історико-правовим характеристикам їх розвитку. Так, мислитель зробив спробу створити власну модель держави, яку він назвав замкненою торговою. Цьому присвячено відому монографію з аналогічною назвою [1]. За думкою І. Фіхте, право є найпершою і мінімальною умовою для можливості вільного спілкування осіб [2, с. 395]. Свою точку зору він мав і щодо природи держави: «Державна влада не дана природою, вона є продуктом свідомої, цілеспрямованої діяльності людей, її метою є реалізація права» [2, с. 403]. Таким чином визначався зв'язок між правом і державою, робився висновок про первинність першого. Це, на нашу думку, вплинуло на підходи низки науковців ХІХ – початку ХХ ст. до проблем історії державно-правових явищ, формування думки про історичну первинність права порівняно з державою.

Спеціальну увагу методологічним підходам до історії держави і права, закономірності зміни державно-правових систем І. Г. Фіхте приділив у праці «Основні риси сучасної епохи» (1806) [3]. У ній він запропонував власну періодизацію історії, яка складалася з п'яти епох. Розвиток суспільства має замкнений характер: «Весь же шлях, яким людство проходить ... є ніщо інше як повернення до тієї ступені, на якому воно стояло на самому початку: *повернення до вихідного стану і є метою всього процесу*» [3, с. 7].

Перша епоха, в яку людські відносини встановлюються без примусу, завдячуючи одному розумному інстинкту. Саме в цю епоху право і держава лише складаються. Друга – коли «...цей інстинкт, який слабшає і проявляється лише в небагатьох обраних, перетворюється останніми в примусовий зовнішній авторитет» [3, с. 38]... Третя епоха, в яку відкидається вказаний авторитет і разом із ним розум. Четверта – епоха загального розповсюдження серед людства розуму у вигляді науки. П'ята – епоха, в яку «...до науки приєднується мистецтво, щоб твердою і вірною рукою перетворювати життя відповідно до науки...» [3, с. 38-39]. Остання – це «світле» майбутнє людства, яке асоціюється для І. Г. Фіхте з «замкненою торговою державою», у якій один із трьох станів філософом так і був названий – «художники». Відповідно до глибинних характеристик кожної з епох свої властивості мало і право.

І. Г. Фіхте сформулював філософські підходи до історії держави і права двояко – як до права і до історії. Філософія права становила окрему складову вчення мислителя. До історії ж він підходив як саме до історії державних утворень та їх правових систем. При цьому вчений одним із перших обгрунтував історію як емпіричну науку, яка за своїм науковим змістом не поступається природничим і точним наукам. «Безмежна лише емпірія – як емпірія *сталого*, природи (в фізиці), так і емпірія *мінливого*, яка здійснюється у часі явищ людського роду (в історії). ...У історії, та ж наука розуму перш за все віднімає міфи про первісне виникнення людського роду, як належні до метафізики, і надає їй *певне поняття про спеціальні питання і предмет історичної науки* і поруч з цим – логіку історичної істини» [3, с. 63]. З цього І. Г. Фіхте робить висновок про необхідність наукового підходу до вивчення історії і зокрема історії права.

Важливим є висновок філософа про історичну й суспільну обумовленість зміни моделей державно-правових систем: «Жодне з людських відношень не залишає нашому роду менше свободи і не зв'язує його сильніше, ніж держава. Стан останнього визначається переважно станом, в якому перебуває вся маса *осіб*, які складають державу... Таким чином, *державний устрій певної епохи є результатом її попередніх доль*, оскільки останні визначають її теперішній стан, який, в свою чергу, визначає її державний устрій. Як наслідок, останній може бути зрозумілим – якщо говорити про розуміння у тому випадку, в якому ми прагнемо тут зрозуміти нашу епоху – не інакше, ніж з *історії*...» [3, с. 78].

Виходячи з свого філософського вчення, І. Г. Фіхте, з одного боку, звужував предметну сферу історії держави і права, а з іншого – розмежовував предмет філософії (теорії) та історії держави і права. При цьому «...осмислити в ясному розумінні всезагальне абсолютне і вічно незмінне... – завдання філософа; фактично зобразити завжди ... мінливу сферу, в якій відбувається цей неухильний розвиток – завдання історика, про відкриття якого філософ згадує лише мимоходом» [3, с. 84].

Свої теоретичні конструкції мислитель обґрунтовував прикладами з загальної історії держави і права. Цікавою є його думка про причини того, що республіканська, демократична форма правління склалася в давні часи саме в Європі, де «...з таких умов вперше виросло живе відчуття права, яке складає, на наш погляд, істинно відмінну рису європейських народів, на протилежність властивій азіатам *релігійній відданості й покорі*» [3, с. 107]. По суті, ця ідея отримала глибокий і широкий розвиток через століття у вченні про «живе право» (С. Ерліх, Л. Гумплович та інші).

Значна увага приділена вченим закономірностям і причинам виникнення феномену римського права. Логічно й виправдано він обумовлює його особливостями розвитку суспільства Стародавнього Риму, багатосотрічний політичний і суспільний боротьбі патрициїв і плебеїв, розповсюдженням римської юрисдикції ледь не на всю тогочасну Європу. «У багатовіковій боротьбі надзвичайно винахідливої пристрасті до рівності з не менш винахідливим і дотепним потягом до нерівності виробилася *особлива віртуозність у цивільному законодавстві...*» [3, с. 109]

До середньовічної історії держави і права І. Г. Фіхте підходить з точки зору глибоко віруючої людини, вважаючи християнство не лише головною, а й єдиною вірною релігією, яка мала дійсно благодійний вплив на розвиток людського суспільства. Особливу увагу він приділив оцінці ролі у історичних процесах Реформації, тривалий вплив її наслідків, вважаючи, що світова роль цього явища не завершена [3, с. 118]. Чи не головний висновок, впроваджений Реформацією, що всі люди рівні й вільні перед Богом. З цього філософ виводить актуальне і зараз положення: «*Довершене проникнення всіх особистостей державністю, і разом з тим – рівність усіх в державі, здійснюється лише посередництвом досконалого зрівняння прав усіх людей*» [3, с. 135]. Цим показано роль Реформації у формуванні сучасних концепцій рівності та прав людини.

І. Г. Фіхте велику увагу приділяв свободі не лише як базовій категорії права, а й свободі вибору людини, яка своїми діями (правотворчими, правозастосовними та такими, що тягнуть за собою юридичні наслідки) і творить історію права. «Свого часу І. Г. Фіхте також вважав, що людині властива здатність діяти в межах сили свого духу, свого морального обов'язку і совісті, незважаючи ні на які зовнішні перепони» [4, с. 99].

Список бібліографічних посилань:

1. Фихте И. Г. Замкнутое торговое государство. Пер. с нем. Э. Э. Эссека. – М.: Изд. КПАССАНД, 2010. – 162 с.
2. Вышеславцев Б. Этика Фихте. Основы права и нравственности в системе трансцендентальной философии. – М.: Б. и. – Разд. паг.
3. Фихте И. Г. Основные черты современной эпохи. Пер. с немецкого Л. М. – СПб., 1906. – 168 с.
4. Грищук В. К. Философско-правовая парадигма ответственности человека: монографія. – Хмельницький: Хмельниц. ун-т управління и права, 2015. – 640 с.

УДК 340

Олександра Владиславівна ГОЛОВКО,

доцент кафедри суспільних та гуманітарних дисциплін Харківського державного університету харчування та торгівлі, кандидат історичних наук, доцент

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В УСРР У 1919-1933 РОКАХ

Велику увагу переможна радянська влада на завершальному етапі Громадянської війни та після її завершення приділяла вихованню нових поколінь будівників соціалізму і комунізму, формуванню нової людини, повністю підпорядкованої панівній тоталітарній ідеології. Нігілістичне ставлення до права як буржуазного явища, домінування революційної доцільності над законністю – все це робило юридичні аспекти суспільних процесів другорядними порівняно з політичною волею більшовицької партії. Теза про швидке відмирання держави і права при соціалізмі не справдилася, тому правові форми збереглися як реалізація диктатури пролетаріату.

Отже, і виховання нової радянської людини також ґрунтувалося на приписах радянського класового права: передусім Конституції УСРР, законодавчих та підзаконних актів, у тому числі різноманітних директив та інструкцій. Конституція УСРР 14 березня 1919 р. діяла впродовж десяти років. На її основі здійснювалась перебудова суспільного ладу в Україні, була сформована радянська модель правового статусу громадян з відмовою від приватної власності та поділом за класовою ознакою. Згідно з партійною програмою та рішеннями радянського уряду, виховання дітей, починаючи з наймолодшого віку, повинно було стати повністю прерогативою суспільних спеціально уповноважених органів. В УСРР прихильником нової педагогіки та формування її державно-правових засад став Г. Гринько – нарком народної освіти республіки. Під його керівництвом була розроблена концепція радянської системи освіти та

виховання підростаючого покоління в УСРР. Сім'я не могла бути центром виховного процесу, оскільки Г. Гринько вважав, що в Україні відбувалася деградація традиційних сімейних основ і виховання дітей відбувалося під впливом вулиці [1].

На початку 20-х рр. XX ст. в республіці інтенсивно створювалися державні і суспільні заклади виховання. Це було наслідком економічної розрухи, безпритульності, сирітства мільйонів дітей [2, с. 29], прагнення більшовиків тотально контролювати освітньо-виховні процеси, що виразилося в утопічній концепції повної заміни усіх навчальних та виховних закладів дитячими будинками [3, с. 26-28]. Окрім цього, відбувалося масове залучення жінок до сфери суспільного виробництва і сім'я поступово втрачала можливість приділяти належну увагу вихованню дітей [1, с. 12]; що супроводжувалося руйнацією дореволюційної педагогіки, таврованої як буржуазна [4, с. 223].

Уряд радянської України в досить складній політичній та соціально-економічній ситуації вважав за необхідне інтенсивно розвивати систему дошкільного виховання як один з найбільш важливих чинників збереження життя дітей, які залишилися без батьків у роки громадянської війни. Поруч з тим, ставилося завдання впровадження комуністичної ідеології у виховання і свідомість підростаючого покоління. І це друге завдання було не лише ідеологічним, а й політико-правовим пріоритетом, який втілювався у відповідних нормативно-правових актах. 1 липня 1920 р. НКО УСРР видав вказівку «Про соціальне виховання дітей» [3, с. 26-28]. У ній були накреслені конкретні шляхи, спрямовані забезпечити у країні соціальний захист безпритульних і голодуючих дітей, ставилися стратегічні завдання поступової заміни загальноосвітньої школи дитячим будинком, у якому виховуються усі діти віком до 15 років. Як вже зазначалося вище, керівництво НКО УСРР помилково вважало, що сім'я негативно впливає на виховання дитини нового суспільства. У доповіді наркома народної освіти УСРР Г. Гринька на I Всеросійській нараді з питань освіти від 17 жовтня 1920 р. підкреслювалось, що постійно і незмінно поширюється процес розпаду сім'ї та зменшується її значення як джерела виховного впливу [5, с. 10]. У подальшому Г. Гринько продовжував відстоювати тезу щодо нездатності сім'ї позитивно впливати на виховання дитини. Так, у 1922 р. він стверджував, що «...сім'я втрачає здатність турбуватися про дітей» [5, с. 21].

І у правовій політиці, і у правозастосовній практиці УСРР послідовно проводилася лінія щодо вирішальної ролі суспільства у житті людини, її навчання й виховання з витісненням «несуспільних» виховних впливів – насамперед сім'ї. Окремі освітньо-виховні заклади – дитячий садок, школа, позашкільний заклад – повинні були злитися в «єдиний соціальний організм» з суспільним соціальним вихованням. Ним мав стати дитячий будинок [6, с. 42]. Так, у постанові НКО УСРР від 25 травня 1921 р. під назвою «Система соціального виховання дітей УСРР» зазначалося:

«Дитячий будинок повинен затримувати своїх вихованців і після так званого дошкільного віку – аж доти, коли дитині буде 15 років» [7, с. 118].

Проте, загальний перехід до системи соціального виховання з її основою – дитячим будинком – був нереальним. Не вистачало приміщень, спеціального обладнання, кваліфікованих педагогів. Це був шкідливий і утопічний комуністичний експеримент. Отже, система освіти, задекларована в Україні на початку 20-х рр. XX ст., не була реалізована у повній мірі, а вже у середині 20-х років від неї практично відмовилися.

Список бібліографічних посилань:

1. Гринько Г. Очередные задачи советского строительства в области просвещения. – Харьков: Тип. Б. Бенгис, 1920. – 126 с.
2. Липинський В. Становлення і розвиток нової системи освіти в УРСР у 20-ті роки. – Донецьк: Вид. Донецьк. ун-ту, 2001. – 248 с.
3. Про соціальне виховання дітей // Збірник декретів, постанов, наказів та розпоряджень по Народному Комісаріату освіти УРСР. – Вип. 1. – Харків: Вид. НКО УСРР, 1920. – С. 26-28.
4. Русова С. Вибрані твори. – К.: Освіта, 2001. – С. 223-224.
5. Гринько Г. Очерки советской просветительской политики. – Харьков: ДВУ, 1923. – 194 с.
6. КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. – К.: ДПВ, 1979. – Т.2. – 320 с.
7. Культурне будівництво в Українській РСР (1917-1941 рр.) // 36. документів. – Т.1. – К.: ДПВ, 1969. – 620 с.

УДК 340.151

Світлана Юрїївна ОБРУСНА,

професор кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗУ, доктор юридичних наук, доцент

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ В МЕЖАХ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У XI-XVIII СТОЛІТТЯХ

З виникненням держави однією із найважливіших її функцій стало забезпечення здійснення правосуддя. Вважають, що у вітчизняній історії слово «суд» вперше згадано у Статуті князя Володимира «Про десятини, суди і людей церковних», датованому XI століттям. [1]. Відтоді і до нині залишається актуальною проблема організації діяльності судів та формування такої їх системи, що забезпечувала б здійснення справедливого правосуддя.

У різні періоди історії у поняття «правосуддя» мало неоднаковий

зміст, але спільними були дії держави, спрямовані на організацію судових органів, формування складу суду, прийняття низки нормативно-правових актів, що забезпечували процес організації та функціонування судової системи тощо. Зазначену діяльність у юридичній науці називають управлінням або адмініструванням у сфері формування судової системи. У теорії адміністративного права цей механізм отримав назву «адміністративно-правове регулювання».

Зрозуміло, що сучасні поняття теорії адміністративного права варто досить обережно застосовувати до аналізу державно-правових явищ і процесів минулого. Разом із тим, звернення до історії дозволяє простежити процес їх зародження, характерні риси та особливості, отримати цінний фактичний матеріал, що, безумовно, сприятиме удосконаленню сучасної судової системи України.

Дослідження механізму адміністративно-правового регулювання формування судової системи на українських землях періоду XI – середини XVI ст. дає можливість виділити такі його риси, як відокремленість суду від адміністрації, його становість. Зокрема еволюція управління судовою системою полягає в тому, що у XI – на початку XIII ст. воно здійснювалося великим князем, у першій половині XIII – другій половині XIV – належало здебільшого центральним органам управління, а для другої половини XIV – другої половини XVI ст. було характерне поєднання впливу князя, центральних органів виконавчої влади та самоврядних органів. Судова система у вказаний період будувалася спочатку за принципом територіальності, а з часом – територіальності та спеціалізації. Її побудова – це й відображення правової свідомості тодішнього суспільства, і вплив на цю правосвідомість.

На подальший розвиток механізму адміністративно-правового регулювання судової системи на українських землях певний вплив справило перебування у складі Великого князівства Литовського. В організації судів в українських землях доби Великого князівства Литовського дослідники, зокрема Н. Полонська-Василенко, виділяють три періоди: 1) 50-60-ті роки XIV ст. – 1385 рік, 2) 1385-1566 роки, 3) 1566-1569 роки [2, с. 250].

Для першого періоду характерне подальше панування місцевого права у всіх його галузях, наявність незначних змін в організації та компетенції органів влади, у тому числі й судових установ, та виникнення суду великого князя литовського, що поширювався й на землі колишньої Київської Русі. Другий етап характеризувався інтенсивним проникненням західноєвропейського, а особливо польського права, на територію сучасних українських земель та суттєвими змінами у судоустрої, пов'язаними із позбавленням магнатів та шляхти права судової юрисдикції, а також створенням великим князем нової системи державних судових органів. Судова система третього етапу будувалася за

принципами територіальності та спеціалізації. Литовські статuti 1566 року передбачали створення у кожному повіті трьох судів: земського, гродського й підкоморського та апеляційної інстанції для них – суду великого князя. У ході реформи було зроблено спробу відокремлення судової влади від адміністрації, яку можна простежити на прикладі земського суду, що формувався шляхтою на підставі виборів і затверджувався главою держави.

Період від середини XVI ст. до середини XVII ст. – час входження більшості українських земель до складу Речі Посполитої, що відзначався ліквідацією українських державних інститутів, у тому числі й судової влади, та запровадженням судової системи польського зразка.

Важливим чинником для сприйняття значення правових традицій у сфері адміністративно-правового регулювання судової системи на українських землях вказаного періоду є звернення до вивчення звичаєвого права українського козацтва та функціонування судової системи Запорізької Січі. Правова система запорізьких козаків базувалася на звичаєвому праві – сукупності правових звичаїв, що діяли на території Запорозьких Вольностей в XVI-XVIII ст. Характерними рисами козацького права були: домінуюча роль «публічного права», консерватизм, усна форма вираження правових норм (у більшості випадків), суворість, військовий характер.

Вказані риси були запозичені та культивовані на ґрунті Української козацької держави, судовий устрій якої відзначався низкою реформ, результатом яких стало функціонування так званих «козацьких» та «статутних» судів. Формування судових інститутів вказаного періоду було результатом складних соціальних, політичних, економічних змін, державотворчих пошуків і взаємодії різних соціальних верств, що, безумовно, вплинуло й на розвиток судової системи.

У кінці XVIII ст., у зв'язку з інкорпорацією більшості українських земель до складу Російської імперії, діючу судову систему було ліквідовано та запроваджено судоустрій російського зразка. Дані риси, безумовно, мали неабиякий вплив на процес формування судоустрою в подальші роки.

Список бібліографічних посилань:

1. Маляренко В. Новий етап в історії Верховного Суду України. URL:<http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/3adf2d0e52f68d76c2256c080037bac9/713e2b810e6bb947c2256ce10058de4b?OpenDocument>(дата звернення: 22.04.2018)
2. Полонська-Василенко Н. Історія України: у 2 т. К.:Либідь. Т.1. 605 с.

УДК 271.2:94(47)

Юрій Григорович ОСАДЧИЙ,

професор кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор історичних наук, професор

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4567-2323>

СУПЕРЕЧКИ НАВКОЛО АНАФЕМИ МАЗЕПИ

Після переходу на бік Карла XII анафема на Мазепу була проголошена 10 листопада 1708 р. в Свято-Троїцькому храмі міста Глухова. Одночасно з глухівської церемонією анафема Мазепі прозвучала і в московському Свято-Успенському соборі [2, с. 109-110].

Прихильники скасування анафemi стверджують, що зрада Мазепи Петру I носила не релігійний, а політичний характер [3]. У свою чергу їх опоненти вважають, що у випадку з Мазепою було не порушення норм канонічного права, а наслідування давньої традиції, оскільки анафemi за державну зраду проголошувалися і раніше. Ще до Мазепи Російська православна церква піддавала анафемі самозванця Лжедмитрія (Гришку Отреп'єва) і Степана Разіна [4].

Супротивники анафemi вказують на те, що вона була оголошена Мазепі на вимогу світської влади, що заборонено церковними канонами [3]. Однак прибічники збереження анафemi Мазепі вважають, що в той час архієреї Російської православної церкви просто не могли вчинити інакше. Вони прекрасно розуміли, яку небезпеку, в умовах навали шведів-протестантів, несе зрада Мазепи для православної церкви, і для Росії, як незалежної православної держави [1].

Прихильники скасування анафemi звертають увагу на те, що вона була винесена Мазепі дуже швидко, практично одразу після його переходу на бік Карла XII. Церква же зобов'язана не тільки викривати грішників, але і, проявляючи милосердя і терпіння, закликати їх до покаяння. У випадку з Мазепою нічого цього не було зроблено [3].

Поспішність у винесенні анафemi Мазепи, опонуюча сторона пояснює тим, що в той час православні архієреї чудово усвідомлювали, чим може загрожувати її затягування. Насамперед, проголосивши анафему колишньому гетьману, церква, охолодила голови нових Мазеп [5].

Шанувальники гетьмана вважають відвертою непорядністю проклинати у церковних храмах Мазепу, який був відомий величезними жертвами на користь православної церкви. На його гроші було споруджено 26 соборів, церков і дзвіниць. Однак, як вважають прибічники збереження анафemi, щедра церковна благодійність Мазепи не повинна бути індульгенцією, що звільняє його від відповідальності за вчинені «злочини» [5].

Як вважають прихильники скасування анафemi Мазепі, з набуттям

державної незалежності церковне життя в Україні змінилося. На проведеному в червні 1992 р. Всеукраїнському православному соборі, була утворена єдина Українська православна церква Київського патріархату (УПЦ КП). Собор своїм рішенням скасував приєднання Київської митрополії до Московського патріархату, яке відбулося в 1686 р. Тим самим УПЦ КП показала, що вона не має ніякого відношення до рішень Російської православної церкви, в тому числі й до анафеми Мазепі. Обраний у 1995 р. Предстоятелем УПЦ КП Філарет (Михайло Денисенко), наділений титулом «Патріарх Київський і всієї Русі-України», визнав анафему Мазепі незаконною та недійсною [4].

Очолювана Філаретом церква проявляє особливу наполегливість у скасування анафем Мазепі. Але, як вважають їх опоненти, відверту парадоксальність цим вимогам додає те, що про неканонічне відлучення гетьмана від церкви заявляє УПЦ КП, яка сама не визнана в православному світі, оскільки в свій час була заснована з грубими порушеннями церковних канонів. Крім того, в 1997 р. архієрейський Собор Російської православної церкви видав «Акт про відлучення від церкви монаха Філарета (Денисенка)», мотивуючи своє рішення його розкольницькою діяльністю. На думку антифіларетівців церковна реабілітація Мазепи призведе до визнання церквою помилок у прийнятті своїх рішень, у тому числі і анафем Філарету за церковний розкол [3].

У свою чергу, прихильники скасування анафем вважають, що рано чи пізно церковне визнання Мазепи відбудеться, тому що гетьман був відлучений від церкви без строгих канонічних мотивів і підстав. Як вважають служителі церкви, посмертне скасування анафем тій або іншій особі теоретично можливо. Однак, згідно з церковними канонами, знімати анафему з Мазепи може тільки та церква, яка її наклала, тобто Собор єдиної Російської православної церкви [3]. До сьогоднішнього дня анафема Мазепі продовжує діяти, так як офіційної постанови православної церкви про її зняття немає.

Список бібліографічних посилань:

1. Анисимов Василий. Мазепа – это преданный анафеме клятвопреступник [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rusk.ru/st.php?idar=173938>.
2. Бантыш-Каменский Д. Н. История Малой России. Часть третья. От избрания Мазепы до уничтожения Гетманства. – М. : Тип. Семена Селивановского, 1830. – 335 с.
3. Глущенко Андрей. Существуют ли канонические основания для анафемы Ивану Мазепе? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rus.guvr.ru/2011/04/11/48756102/>.
4. Ковалевська О. О. Зняття анафем з Мазепи: історія питання та сутність реалій // Історія та правознавство. – 2008. – № 11. – С. 4-6.

5. Новиков Андрей. Почему не может быть снята анафема с Ивана Мазепы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mgarsky-monastery.org/kolokol.php?id=927>.

УДК 340.132

Вікторія Олегівна ПАНКРАТОВА,

доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4775-565X>

НЕСУПЕРЕЧЛИВІСТЬ (ОДНОЗНАЧНІСТЬ) ЯК ЛОГІЧНА ВИМОГА ДО НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО АКТУ

Важливою вимогою до нормативно-правового акту є несуперечливість (однозначність). Несуперечність нормативно-правових приписів є результатом виконання правила – нормативно-правові приписи не мають суперечити юридичним нормам їхнього чи інших нормативно-правових актів [1, с. 24].

Суперечливість норм – це найбільш серйозний дефект системи права, бо «протиріччя» зазіхають на основну якість права – бути узгодженим і збалансованим соціальним регулятором суспільних відносин. Суперечливі правові норми ускладнюють процес правозастосування, знижують юридичний ефект в цілому [2].

Метою роботи є аналіз несуперечливості (однозначності) як логічної вимоги до нормативно-правового акту.

Фактично в кожній галузі права можна знайти суперечливості, які ведуть до невизначеності законодавства, що може спричинити колізії норм права.

М. О. Власенко у праці «Коллизионные нормы в советском праве» колізію правових норм визначає як відношення між нормами, що виступає у формі відмінності або суперечності при регулюванні фактичного правовідношення [3, с. 23]. Приєднуємося до даного визначення колізій і зауважимо, що в науковій доктрині можна навести досить широкий спектр поглядів на розкриття поняття колізії та її видів.

Як правило, колізії залежно від їх особливостей поділяють на ієрархічні, темпоральні, змістовні та просторові. Можливі випадки збігів колізій, коли дві і більше колізійних ситуацій існують одночасно. Рівень правової невизначеності в даному випадку значно вище, отже, правозастосовний орган виявляється в ще більш складній ситуації [2].

Прикладом колізії є суперечність між ч. 5 ст. 138 Закону України від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI «Про Регламент Верховної Ради України» [4] (яка встановлює, що постанови Верховної Ради України, які містять положення нормативного характеру, набирають чинності з дня їх

офіційного оприлюднення) і п. 4 Указу Президента України від 10 червня 1997 р. № 503/97 «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів України та набрання ними чинності» (який передбачає, що нормативно-правові акти Верховної Ради України набувають чинності через десять днів з дня їх офіційного оприлюднення) [5].

У вище наведеному прикладі є колізія між законом й підзаконним нормативним актом, конфлікт між нормами, які наділені різною юридичною силою. Тобто в даному випадку наявна ієрархічна колізія, яка виникає тоді, коли на врегулювання одних фактичних відносин претендують норми, що розміщуються на різних щаблях в ієрархічній (вертикальній) структурі законодавства й тому мають різну юридичну силу. Ієрархічні колізії вирішуються на користь акту, що має вищу юридичну силу.

Поширеними є випадки, коли колізії можна зустріти між положеннями в одному й тому ж акті або актами, що мають однакову юридичну силу. Наприклад, численні суперечності можна зустріти при аналізі господарського та цивільного законодавства. Суперечності між кодексами починаються при формуванні дефініцій. Так Господарський кодекс України (далі – ГК України) використовує поняття «відсотки». А Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) – «проценти». Фактично – це спільні поняття, які використовуються в якості синонімів для позначення економічної категорії. Напевне, це звичайне упушення, яке створює поле для дискусії щодо правової визначеності. Крім того, ГК України містить поняття «угода», а ЦК – «правочин»; ГК передбачає «недійсність зобов'язання», а ЦК – «недійсність правочину» тощо.

У даних прикладах наявні змістовні колізії, які є чи не найбільш поширеним видом колізій. Змістовний принцип вирішення колізій на законодавчому рівні не закріплений. Сьогодні залишається актуальним правило, що сформульовано римськими юристами «ubi lex est specialis, et ratio ejus generalis, generaliter accipienda est» («у випадку, коли закон є спеціальним, але підстава для нього є загальною, він повинен розглядатися як загальний закон»). Таким чином, перевага спеціальній нормі має надаватися не механічно, а лише тоді, коли її вибір обґрунтовується засобами тлумачення права [6, с. 165].

У законодавстві України можна знайти й приклади темпоральних колізій, які виникають у випадку видання протягом різного проміжку часу норм, що врегульовують одне й теж саме питання. Класичним є приклад колізії між нормами Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року та ЦК України від 16 січня 2003 р.

Так ч. 2 ст. 429 ЦК України визначає, що майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором. А згідно зі ст. 16 Закону України «Про

авторське право і суміжні права» виняткове майнове право на службовий твір належить роботодавцю, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) та (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем.

Відтак, ЦК України, який прийнятий пізніше передбачає кардинально інше правове регулювання щодо майнового права інтелектуальної власності. Безперечно, окреслені розбіжності можуть призвести до виникнення значної кількості спорів. На практиці застосовують акт, що виданий пізніше.

Отже, слід зауважити, що колізії порушують однозначність як важливу вимогу до нормативно-правових актів. Тому дія колізій в кожному конкретному випадку має здійснюватись не тільки на основі положень, вироблених практикою, а й повинно проявлятися в застосуванні норми найбільш сприятливої для особи (здебільшого це стосується змістовних колізій).

Список бібліографічних посилань:

1. Косович В. Логічні засоби забезпечення досконалості нормативно-правових актів України / В. Косович // Вісник Львівського ун-ту. Серія юридична. – Львів, 2014. – Вип. 59. – С. 17-27.

2. Власенко Н. А. Неопределенность в праве: природа и формы выражения [Электронный ресурс] / Н. А. Власенко // Журнал российского права. – 2013. – № 2. – Режим доступа: <http://www.center-bereg.ru/1576.html>.

3. Власенко Н. А. Коллизионные нормы в советском праве / Н. А. Власенко. – Иркутск: Изд-во Иркутского ун-та, 1984. – 100 с.

4. Про регламент Верховної Ради України [Електронний ресурс]: Закон України від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI. – Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua.

5. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів України та набрання ними чинності [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 10 черв. 1997 р. № 503/97/. – Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua.

6. Мірошніченко А. Законодавче закріплення принципів вирішення колізій / А. Мірошніченко // Слово національної школи суддів. – 2013. – №2. – С. 163–167.

Секція 2

СТАНОВЛЕННЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Ольга Александровна АНТОНОВА,

заведуючий кафедрой государственно-правовых дисциплин Учреждения образования «Белорусский государственный экономический университет», кандидат юридических наук, доцент

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПОРЯДКА РЕАЛИЗАЦИИ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ ИНИЦИАТИВЫ ГРАЖДАНАМИ

В Республике Беларусь одним из субъектов законодательной инициативы в соответствии с нормами Конституции являются граждане в количестве не менее 50 тысяч, обладающие избирательным правом. Согласно положениям Закона «О порядке реализации права законодательной инициативы гражданами Республики Беларусь» предусматривается единственный способ получения поддержки предложения инициативной группы о внесении законопроекта в Палату представителей Национального собрания – сбор подписей граждан в подписные листы. При этом вся процедура строго регламентирована. Только после регистрации инициативной группы в 3-дневный срок Центральная комиссия по выборам и проведению республиканских референдумов выдает группе образец листа для сбора подписей граждан за предложение о внесении проекта закона в Палату представителей. Подписные листы должны содержать название проекта закона, фамилию, имя и отчество члена инициативной группы, собирающего подписи, с указанием номера свидетельства о регистрации инициативной группы и проекта закона, выданного Центральной комиссией. На весь сбор подписей предоставляется месячный срок со дня регистрации инициативной группы, а не со дня выдачи образца листа для сбора подписей или их изготовления, что приводит к сокращению времени на непосредственный сбор подписей граждан. С учетом достаточно большого количества граждан, которые в совокупности обладают правом законодательной инициативы, и плотности населения в административно-территориальных единицах, установленный срок выступает препятствием для реализации гражданами своего права на непосредственное участие в управлении делами государства и общества путем внесения проектов закона в парламент. Тем более, что все расходы, связанные с проведением агитации, сбором подписей, несут члены инициативной группы.

Законодательно установлены и требования к порядку самого сбора подписей, нарушение которого может служить основанием для признания подписи или всех подписей в подписном листе недостоверными.

Безусловно, отсутствие всякого правового регулирования порядка осуществления коллективными неструктурированными субъектами своего права, в том числе и законодательной инициативы, приводит к трудностям, как для самих субъектов, так и для государственных органов, должностных лиц, которые не могут оценить достоверность выдвинутого предложения. Однако, существующий порядок сбора подписей в ходе реализации законодательной инициативы гражданами является достаточно архаичным и не учитывает новых форм деятельности государственных органов, общественных организаций. Требуется как исключение элементов «заурегулированности» порядка сбора подписей граждан, так и введение новых способов поддержки гражданами предложения о внесении проекта закона в Палату представителей. Например, согласно ст. 15 Закона «О порядке реализации права законодательной инициативы гражданами Республики Беларусь» устанавливается, что при сдаче подписных листов подпись члена инициативной группы, проводившего сбор подписей граждан, ставится на каждом подписном листе в присутствии председателя либо заместителя председателя районного, городского исполнительного комитета, главы или заместителя главы местной администрации и немедленно удостоверяется печатью этого органа. В связи с этим, представляется необоснованным признавать недостоверными все подписи граждан в подписном листе, если подписной лист не подписан членом инициативной группы, как это закреплено в ч. 4 ст. 16 указанного выше закона. Тем более, что проверку достоверности подписей осуществляет тот же орган, в присутствии председателя или заместителя председателя которого и должна ставиться подпись члена инициативной группы.

В юридической литературе применительно к избирательному процессу высказываются мнения о возможности осуществления сбора подписей с использованием ресурсов удаленного доступа. Например, Д. В. Дворников, В. В. Красинский, А. С. Пучнин полагают, что «использование SMS на стадии выдвижения кандидатов позволяет уменьшить затраты при проведении выборов, использовать новые технологии в целях расширения возможностей участия в выборах людей с ограниченными возможностями, избирателей, проживающих в отдаленных местностях, исключить выборочное правоприменение и элементы «административного ресурса». Оперативность, удобство и простота использования SMS-технологий призваны способствовать расширению социальной базы поддержки кандидатов в депутаты и на выборные должности, а также стимулировать рост активности избирателей на выборах разных уровней» [1].

В Україні також видвигается ідея о целесообразности предоставления гражданам права законодательной инициативы, в том числе и через различные электронные формы. Согласно проекта закона Украины «Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України щодо народної законодавчої ініціативи» такая инициатива реализуется путем размещения законопроекта в специально предназначенном для этого сервисе на официальном веб-сайте Верховной Рады. Такой законопроект считается принятым к рассмотрению в случае, если в течение 30 дней с момента его размещения количество голосов, поданных в его поддержку, составит не менее 25 тысяч граждан Украины.

Список библиографических ссылок:

1. Дворников Д. В., Красинский В. В., Пучнин А. С. Концепция электронного опроса избирателей при сборе подписей в поддержку выдвижения кандидатов в депутаты (на выборные должности) (sms-выдвижение) // Вестник ТГУ. 2010. № 9 (89). – С. 250-255.

Вікторія Павлівна ГРОБОВА,

директор Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації, доктор юридичних наук, професор
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1699-7824>

ВИБОРЧА СИСТЕМА МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ У ШВЕЦІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

На сьогодні в більшості високорозвинених країн світу переважає принцип децентралізації влади на місцях, надання місцевим громадам права на самостійне вирішення проблемних питань, розпорядження власними фінансовими ресурсами тощо. Держава Україна вже взяла курс на формування сильної місцевої влади та, навіть, зроблені перші кроки в цьому напрямку. Однак, ряд негативних факторів, що породжують існувати, спричиняють певні проблеми в галузі місцевого самоврядування та ускладнюють процес подальшого її реформування. Одним із способів їх усунення, на нашу думку, є зміна системи виборів до представницьких органів місцевого самоврядування шляхом вивчення досвіду зарубіжних країн. Цікавим для національного законодавства могла б стати виборча система Швеції, яка є досить високорозвинутою країною та характеризується демократичністю здійснення виборів.

Проблемними питаннями вдосконалення місцевого самоврядування займалися такі вчені, як М. О. Баймуратов, О. В. Батанов, П. В. Ворона, С. В. Вобленко, Х. М. Кохалик, В. П. Колісник, О. Д. Лазор, О. Я. Лазор, І. Г. Лазар, П. М. Любченко, С. Г. Серьогіна, В. Є. Чиркін, І. П. Шелепницька та інші. Однак, важливим чинником, що лежить в

основі ефективного місцевого самоврядування, є процес формування місцевих органів влади.

Досліджуючи вибори до місцевих органів влади у Швеції можна виділити такі основні моменти.

Першою особливістю, позитивний досвід щодо якої вважаємо необхідно перейняти, є застосування на виборах до місцевих органів влади відкритих списків політичних партій як це здійснено у Швеції. Оскільки, по-перше, це є показником демократизму у виборчій системі; по-друге, – відкритості політичних партій до населення; по-третє, може виникнути така ситуація, коли виборець безпосередньо підтримує передвиборчу кампанію певної партії, але негативно ставиться до її окремих кандидатів. Саме при відкритих партійних списках виборцю надається реальна можливість не голосувати за них, а підтримати іншого більш позитивного, на їхню думку, кандидата. Відповідно ж до Закону України «Про місцеві вибори» [1] депутати Верховної Ради АРК, обласних, районних, міських, районних у містах рад обираються за пропорційною виборчою системою в багатомандатному виборчому окрузі за виборчими списками місцевих організацій політичних партій із закріпленням кандидатів за територіальними виборчими округами. Однак, подібна модель «відкритих списків» на практиці не забезпечує громадянам права вибору серед кандидатів, включених до виборчого списку, адже, якщо виборець голосує на певному окрузі за партію, то голосує і за кандидата, закріпленого за цим округом, і навпаки, якщо виборець не підтримує кандидата, то партію теж не підтримує. Крім того, у зв'язку з тим, що мандати потім будуть перерозподілені у відповідності до кількості голосів, відданих за партію на кожному окрузі, гарантій проходження підтриманого кандидата не існує.

Наступною суттєвою особливістю місцевих виборів до ради у Швеції є те, що голова місцевої ради обирається місцевою радою із числа тієї політичної партії, яка на виборах отримала найбільшу кількість голосів. Вважаємо, що застосування принципу виборності голови ради тільки із числа представників партії, яка має більшість на виборах, є важливим, оскільки голова від партії-переможця на виборах є додатковою гарантією реалізації політики партії-переможця на місцях.

Також, цікавим є досвід Швеції щодо надання права голосу на місцевих виборах тим особам, які фактично проживають на території відповідної комуни та мають офіційну реєстрацію. Про це чітко закріплено в Законі Швеції «Про вибори», де в розділі «Право голосу» визначено, що право голосу на виборах кандидатів мають ті, хто зареєстрований у муніципалітеті в день виборів, яким виповнилося 18 років і котрі є громадянами Швеції чи Європейського Союзу, Норвегії, Ісландії або ж іноземцями, які були зареєстровані у Швеції протягом трьох років поспіль до дня виборів [2]. Законом України «Про місцеві вибори» [1], передбачено вимоги для виборців до місцевих органів

самоврядування – вік 18 років, українське громадянство та проживання в межах відповідного територіального виборчого округу. Ми ж вважаємо, що демократична й соціальна спрямованість держави, закріплення в Конституції України основних прав і свобод людини та громадянина є чинником для перегляду виборчого законодавства й розширення осіб, які мають право обирати до органів влади. В цьому аспекті, слід зазначити, що в Україні, нажаль, досі відсутнє нормативне врегулювання механізмів реалізації внутрішньо переміщеними особами прав в сфері місцевого самоврядування. Тому, на нашу думку, законодавцю необхідно внести зміни до вимог, що висуваються до виборців, і закріпити право участі в голосуванні осіб, які фактично та офіційно проживають на території адміністративно-територіальної одиниці протягом останніх 5 років, а для внутрішньо переміщених осіб передбачити спеціальний механізм підтвердження приналежності до територіальної громади.

Отже, з огляду на вищезазначене, можна зробити висновок, про те, що запровадження позитивних моментів виборчої системи Швеції можуть докорінно змінити систему місцевих виборів в Україні, яка на сьогодні потребує негайного реформування.

Список бібліографічних посилань:

1. Закон України «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 року № 595-VIII [Електронний ресурс]. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/595-19>
2. Про місцеве самоврядування у Швеції: Закон Швеції від 13.06.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningsamling/Kommunallag-1991900_sfs-1991-900/?bet=1991:900

УДК 342.736

Світлана Андріївна ЛУБЕНЕЦЬ,

викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7168-5471>

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ІНСТИТУТУ ЕЛЕКТРОННОЇ ПЕТИЦІЇ

Швидкі темпи розвитку інформаційних технологій та Інтернет-ресурсів, набрання ними популярності серед населення країн світу в тому числі і України, призводить до того, що найрізноманітніші правовідносини все частіше відбуваються в Інтернет-мережі та набувають електронної форми. Не минула така еволюційна трансформація й інститути демократії, у зв'язку з чим з'явилась та розвивається її нова

форма – електронна демократія та відповідні її інститути. Одним із найпопулярніших серед яких на сьогоднішній день є інститут електронної петиції. Відповідно все це обумовлює актуальність системного та детального наукового дослідження вказаної сфери суспільних відносин.

Теоретично-методологічні аспекти розвитку та впровадження електронної демократії досліджуються в роботах ряду зарубіжних та вітчизняних учених таких, як Д. Белла, З. Бжезінського, Ф. Махлупа, О. Ємельяненко, П. Клімушина, І. Клименка, В. Лисицького, О. Мельника, А. Семенченка, Л. Сморгунова, В. Солодова, О. Шевчука, Т. Вороніної, С. Гнатюка, С. Здіорука тощо. Певні аспекти правового регулювання народної петиції вивчали такі вчені, як Ю. Г. Барабаш, О. В. Петришин, О. Ю. Тодика, В. Я. Тацій, В. М. Шаповал та ін. Однак, на сьогоднішній день, ще відсутній комплексний доктринальний аналіз саме електронної петиції у зв'язку з її новизною.

Досліджуючи правову природу електронної петиції, враховуючи факт її запровадження та регламентації Законом України «Про звернення громадян» [1], вважаємо можна зробити висновок про те, що електронну петицію все ж не слід розглядати виключно, як різновид форми звернення громадян. На нашу думку, електронна петиція це самостійний інститут права з притаманною тільки їй юридичною природою. Вона являє собою багатоаспектне явище за змістом та функціями: це і особлива форма звернення, і право громадян, і інститут електронної демократії, і механізм реалізації політичних прав громадян на участь в управлінні державними справами та вирішенні питань місцевого значення.

Отже, правовий інститут електронна петиція можна розглядати як початковий інститут в межах головних інститутів звернення громадян та гарантій правового статусу особи; і як самостійний інститут електронної демократії.

Аналіз досліджуваного інституту дозволяє виокремити його характерні риси:

- колективність – право подати електронну петицію може бути реалізоване виключно колективно, звернення набуває статусу електронної петиції, лише за умови його підтримки певною кількістю голосів, в протилежному випадку воно буде мати статус електронного звернення, при цьому слід також відрізнити електронну петицію і від звичайного колективного звернення громадян поданого групою осіб. До речі, даний факт, швидше характеризує ці відносини в якості інституту безпосередньої демократії (народна ініціатива), адже, саме для форм безпосередньої демократії характерна вимога підтримки рішення або дії певною кількістю голосів і навпаки нехарактерна для інших форм звернення;

- змістом електронної петиції можуть бути, викладені пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) з будь-яких питань щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних, особистих прав і законних інтересів

та скарги про їх порушення, отже, зміст електронної петиції більш різноманітний на відміну від інших видів звернення, адже, обсяг змісту електронної петиції включає в себе всі інші види звернення;

- особливий предмет регулювання — правові відносини, що виникають з приводу реалізації громадянами права на звернення та інших прав соціально-економічних, політичних, особистих, тому що, використання можливості звернення не є в даному випадку самоціллю, тобто звернення заради звернення. В першу чергу, це право-гарантія, механізм забезпечення реалізації інших видів прав, в тому числі політичних, а в деяких випадках, механізм захисту порушених прав;

- особливий порядок подання, що здійснюється через електронні засоби комунікації, а саме веб-сайти Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування;

- особливий порядок розгляду відмінний від інших видів звернень, адже, регламентується не Законом України «Про звернення громадян», а спеціальними нормативними джерелами, такими як Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» (Глава 36-¹) [2], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розгляду електронної петиції, адресованої Кабінету Міністрів України» [3], Указ Президента України «Про Порядок розгляду електронної петиції, адресованої Президенту України» [4], а також локальними нормативно-правовими актами, наприклад, Рішення Сумської міської ради «Про затвердження Положення про порядок подання електронних петицій та їх розгляду органами місцевого самоврядування міста Суми» [5];

- є інститутом електронної демократії рекомендаційного характеру, за допомогою, якого відбувається електронна участь громадян в управлінні державними справами та вирішенні питань місцевого значення, адже, електронна петиція, що набрала необхідну кількість підписів на підтримку породжує обов'язок відповідних суб'єктів розглянути її і надати обґрунтовану відповідь в установленому законом порядку і в установлені строки, а також, надає їм право в межах власної компетенції прийняти рішення щодо реалізації пропозицій, викладених в петиції;

- вичерпний перелік суб'єктів відносин, що мають специфічну правосуб'єктність, яку вони набувають у зв'язку зі вступом у відносини, регламентовані нормами досліджуваного інституту, коло прав та обов'язків суб'єктів в даному випадку відрізняється від правосуб'єктності осіб, що вступають у відносини під час реалізації права на інші види звернення. Зокрема, наприклад право автора (ініціатора) петиції представити електронну петицію на парламентських слуханнях у Верховній Раді України; обов'язок органів державної та муніципальної влади забезпечити електронну реєстрацію громадян для підписання петиції тощо;

- встановлення кола об'єктів відносин, за допомогою методу негативного врегулювання — «дозволено все, що не заборонено» —

звернення можливе з будь-яких питань, окрім заборонених законом: заклики до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганду війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, заклики до вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини.

Отже, можна сформулювати наступне визначення: електронна петиція – це інститут права, що являє собою сукупність правових норм, які регулюють відносини, що виникають в наслідок реалізації громадянами права на офіційне колективне звернення, за умови підтримки його законодавчо встановленою кількістю підписів громадян, до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування, яке здійснюється через відповідний офіційний веб-сайт, з будь-яких питань, крім прямо заборонених законом, у формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) чи скарги з метою реалізації чи захисту своїх прав.

Список бібліографічних посилань:

1. Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 № 393/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show>

2. Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розгляду електронної петиції, адресованої Кабінету Міністрів України» від 22 липня 2016 р. № 457 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/457-2016-%D0%BF>

4. Указ Президента України «Про Порядок розгляду електронної петиції, адресованої Президентові України» 28.08.2015 № 523/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/5232015-19384>

5. Рішення Сумської міської ради «Про затвердження Положення про порядок подання електронних петицій та їх розгляду органами місцевого самоврядування міста Суми» від 25 жовтня 2017 року № 2692-МР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://smr.gov.ua/uk/dokumenty/rishennya-miskoji-radi/2017-mr.html>

Секція 3

СУЧАСНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ В РУСЛІ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

УДК 347. 96

Віталій Борисович БОЙКО,

суддя Апеляційного суду Сумської області у відставці, доцент кафедри правосуддя Сумського Національного аграрного університету, кандидат юридичних наук

ЕКСПЕРТ ІЗ ПИТАНЬ ПРАВА: ФУНКЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

27 червня 2014 року між Україною та Європейським Союзом було підписано Угоду про асоціацію. У рамках співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки сторони надали особливого значення утвердженню верховенства права та укріпленню інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема. Сторони визнали важливість адаптації чинного законодавства України до законодавства ЄС.

Указом Президента України від 20 травня 2015 року схвалено Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки.

30 вересня 2016 року набрали чинності Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» та Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2. 06. 2016 р. №1402-VIII.

Виступаючи перед делегатами XV з'їзду суддів України, голова Верховного Суду В. Данішевська зазначила, що вже другий рік судова система живе за новими правилами, кілька місяців працює новий Верховний Суд. За її словами, судова реформа в частині законодавчого забезпечення практично завершена, наступне завдання – зробити її ефективною і результативною. Цілком погоджуємося з такою точкою зору, адже судова реформа має проводитися не для політичного піару, а для того, щоб запропонувати суспільству дієві механізми, які забезпечать функціонування в Україні ефективної судової системи. Реформа судоустрою не обмежується формуванням нового суддівського корпусу, а безпосередньо торкнулася процесуального законодавства.

Із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03 жовтня 2017 року [1], у цивільному процесуальному законодавстві однією з новел стала участь у судовому процесі нових його учасників – помічника судді та експерта з питань права. Щодо останнього, слід зазначити, що схожі процедури використовувались Конституційним Судом України та Верховним Судом України у випадках звернення до наукових або навчальних закладів про надання висновку з правових питань, які мають спірний характер.

При Верховному Суді України та Вищому спеціалізованому суді з розгляду цивільних і кримінальних справ функціонували науково-консультативні ради, однією з функцій яких було надання висновків та рекомендацій з правових питань, що виникають у судовій практиці.

Проте вже на даний час виникає нагальна потреба у з'ясуванні правосуб'єктності експерта з питань права як учасника цивільних процесуальних правовідносин, порядку його залучення, ролі висновку експерта для суду, місця такого висновку в системі доказів, адже норми статей 73, 114-115 ЦПК України [2] викликають більше запитань, аніж відповідей.

Зокрема, як науковці, так і практики відмічають, що незрозумілим є питання, в якій сфері права експерт повинен мати науковий ступінь і кого слід вважати «визнаним фахівцем в галузі права». Це, у свою чергу, може створити проблеми при прийнятті рішення судом про допуск експерта до участі в справі. За змістом ч. 1 ст. 115 ЦПК, висновок експерта не є доказом, має допоміжний (консультативний) характер і тому не є обов'язковим для суду. Отже, може скластися враження, що суд може або взагалі не брати до уваги наданий висновок, або зробити самостійні висновки щодо відповідних питань. Також слід зазначити, що законодавець не передбачив норм щодо відповідальності експерта за завідомо неправдивий висновок або за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

Безумовно, призначення експерта з питань права полягає у наданні допомоги в питаннях, вирішення яких потребує спеціальних знань. Проте прийняті процесуальні кодекси потребують істотного доопрацювання в цій частині. Законодавець не визначив правосуб'єктність експерта з питань права, не розкрив обсягу його процесуальних прав, стадії та механізму залучення. Потребують доопрацювання і питання визначення співмірних розмірів витрат на оплату експерта та порядку їх відшкодування стороною, на користь якої ухвалено судові рішення.

Підсумовуючи викладене, відмітимо, що введення в цивільне процесуальне законодавство інституту експерта з питань права є хоча і неоднозначною, проте позитивною новеллою. З'ясування змісту норм іноземного права та їх застосування в світлі підписання між Україною та

Європейським Союзом Угоди про асоціацію, є певним орієнтиром як для законодавця, так і для осіб, які беруть участь в судочинстві. В свою чергу, застосування положень міжнародної судової практики, безумовно, буде сприяти реалізації принципу верховенства права. Певні недоліки регулювання правового статусу експерта з питань права, в тому числі і ті, про які йшлося вище, потребують виправлення на законодавчому рівні.

Список бібліографічних посилань:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3 жовтня 2017 року // Відомості Верховної Ради. – 2017. – № 48. – Ст. 436.

2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV: за станом на 13 лип. 2017 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 16 (07.05.2004). – Ст. 1088 (із змінами).

УДК 347.122

Maryna BILYK

Curwoods Lawyers, paralegal, Sydney's University student

Maryna VASYLENKO

Kharkiv National University of Internal Affairs, Sumy branch

ORCID:orcid.org/0000-0002-2992-6646

ENSURING MECHANISM OF GUARANTEE

With adoption of Civil Code of Ukraine, institute of guarantee has received fundamentally new content. The guarantor is not acting as a solidarity debtor or subsidiary which is a bondsman. In accordance with provisions of article 562 of Civil Code obligation of guarantor to creditor is independent of main obligation (its termination or invalidity), specifically in those cases when guarantee has reference to main obligation.

Problems of guarantee as new type of ensuring implementation of obligation are in such researches of such scientists as: T. Bondar, N. Kuznetsova, E. Pavlodsky, I. Puchkovska, A. Rubanov; M. Sibillov; V. Sloma and others. Thus, solving certain problems of this institute, scientists are doing rather contradictory conclusions which pointed out to ambiguous perception of a guarantee in scientific literature. The peculiarity of guarantee is connected with its independence from principal obligation which has been proclaimed by legislator in Article 562 of Civil Code of Ukraine. The latter gave rise to a dispute among scientists concerning real independence of guarantee and possibility of its existence as a type of ensuring implementation of obligations.

According to Article 560 of Civil Code under guarantee a bank, other financial institution and an insurance organization (guarantor) give guarantee to creditor (beneficiary) of performance of its obligation by debtor (principal). In accordance, in relations under guarantee take part three subjects – guarantor, beneficiary and principal. While guarantors can only be financial institutions. The beneficiaries and principals may be both individuals, including entrepreneurs and juridical entities. A guarantee issued by a non-financial institution cannot be considered valid.

In order to understand nature of independent guarantee as one of types of ensuring implementation of obligation it is necessary to consider entire ensuring mechanism of guarantee, that is, unlike other types of ensuring implementation of obligation, consisting of, unlike other types of ensuring implementation of obligation, instead of two (main and ensuring) transactions but of three ones. The guarantee cannot exist otherwise than as a unilateral transaction made by guarantor in favor of creditor (beneficiary), since latter cannot appear without a prior agreement of debtor (principal) with guarantor on its issuance in interests of creditor (beneficiary). A guarantee cannot exist otherwise than factor of ensuring construction, consisting of relations of debtor (principal) and creditor (beneficiary); debtor (principal) and guarantor, and this construction only in its integrity is one of types of ensuring implementation of obligations of. In the case of investigation of guarantee as legal institute, main figure will be guarantor than, from economic point of view, main acting person in system of guarantee relations as relations established with aim of protection in case of breach by debtor of contract is creditor. It is the creditor in process of conclusion of contract with debtor requires insurance of guarantees with aim of protection in case of a possible breach by debtor of his obligation under contract, that is, initiates emergence of guarantee. The creditor, with aim of guarantee reliability, selects guarantor, which in case of breach of obligation by debtor will lay claim, using as any authorized person right of choice as to exercise of his own right. On creditor place also consequences of laying of unfounded claim.

The creditor and debtor having taken decision on ensuring implementation of obligation by guarantee may conclude as a preliminary contract on future conclusion of main contract provided it will be given guarantee by debtor so main contract provided pointing out there that rights and obligations will arise at moment of issuance on behalf of creditor of guarantee or that moment of giving obligation by creditor under this contract will be moment of rights under this contract arising. In this case parties, as a rule, stipulate participation of certain guarantor and essential conditions of guarantee which will be giving by debtor to guarantor for inserting them in text of guarantee.

So, for obtaining of guarantee debtor, first of all, has to apply to guarantor and in case of consent of latter contract is concluded between them on issuance of guarantee, on base of which debtor will pay to guarantor a certain sum of money for provision of such a service as issuance of guarantee by guarantor in favor of creditor.

The legislator has not regulated in § 4 of Chapter 49 of Civil Code relations prior to issuing of guarantee as one-sided-binding of guarantor of transaction. Meanwhile, the existence of contract on issuance of guarantee has found its reflection in law of Ukraine «On Financial Services and State Regulation of Financial Markets». So according to Article 6 of this law provision of guarantee is made on basis of contract.

So, taking into account provisions of Civil Code of Ukraine, essential for arising of guarantee obligation are such terms as: on terms of guarantee; on maximum guarantee monetary amount; presentation of claim to beneficiary on payment of guarantee sum, including a list of documents attached to such a requirement or reference to fact that guarantee is a guarantee on first demand (i. e. unconditional guarantee); a reference to main obligation, which performance is provided by guarantee. Other terms for content of guarantee text are optional and not obligatory.

Despite fact that in Civil Code, as well as in Uniform Rules assumed regulation of guarantee on request based on principles of its independence from basic obligation, without right to recall, inability to transfer rights under guarantee; and procedure for granting claims by beneficiary under guarantee, as well as consideration of claims of beneficiary by guarantor coincide as to their content with terms specified in Unified Rules, domestic legislator, determining concept of guarantee in Article 560 of Civil Code, underlines that «under guarantee bank, other financial institution and insurance organization guarantee to creditor implementation by debtor of his obligation.

The guarantor is responsible to creditor for breach of obligation by debtor that does not make it possible to have doubt about emergence and existence of guarantee as a way of creditor protection in case of a possible breach of obligation by debtor.

Moreover, the legislator establishes that basis for implementation of his obligation by guarantor is laying claim to him in written by creditor on payment of cash amount according to guarantee issued by him, in which creditor should indicate what is debtor's breach of principal obligation insured by guarantee consisted of. Nonobservance of this claim entails consequences set forth by Chapter 1 of Article 565 of Civil Code, namely, grants right to guarantee to refuse to satisfy creditor's claims.

It should be emphasized that Civil Code provides provision on guarantee only as a unilateral transaction and, accordingly, regulates relationships between guarantor and creditor. This approach doesn't give a holistic view on establishment of given ensuring and its realization with aim of protection the creditor's infringed rights in contract obligation. It is necessary to take into account that ensuring guarantee construction covers three transactions among them creditor is a party only in one transaction – the main contract and right to claim has as under principal obligation so in case of its breach under «independent» of this obligation by guarantee. If creditor does not receive performance under main contract in connection with its breach by debtor then

laying this claim to guarantee he will receive performance in order of protection – under guarantee, by way, he will receive it urgently. If the creditor will use his rights under guarantee and it is not in connection with debtor's breach of basic obligation, for example, to lay claim to guarantee after proper execution of his obligation by debtor than latter after presentation him by guarantor of recourse, may apply to court and proving that creditor received double performance (from him and guarantor), requires from creditor return of moneys received groundlessly which is possible only in case of recognition of guarantee as some type of ensuring implementation of obligation and, that's why, established for protection of rights of creditor under main obligation. Protective purpose of guarantee is that beneficiary as creditor under main obligation could easily meet requirements at expense of guarantor if debtor fails to fulfill obligations. Accordingly, independence of guarantee from contractual relationship between debtor and creditor stipulated, exclusively, by effectiveness of protection granted by it.

In literature rightly notes that guarantee has arisen in connection with needs of participants of quick receiving by creditor of money from guarantor in case of debtor's breach of obligation.

It is settling of task of time minimization that begins from moment of participants occurrence of damage among participants of property relations to moment when it is actually compensated, promoted introducing in recent years of institute of independent guarantee in business practice of countries with advanced economy. Despite peculiarities of national legal systems in different countries in functioning of guarantee institute it is observed same approaches. Firstly, the problem of time minimization is solved at expense of third party practice that does not take part in relevant contract, namely, guarantor. Secondly, creditor for principal obligation – beneficiary – is empowered to decide on his own, in what moment to require payment from guarantor. Accordingly, it is placed a duty on last on first request of beneficiary to pay sum. Thirdly, for same purpose is sharply restricted rights of guarantor to refuse of payment or delay of it for reasons connected with main contract. The guarantor is not entitled to refuse to satisfy claim of beneficiary with reference to fact that in main contract some circumstances have arisen that allow it to refrain from payment.

Білик М., Василенко М. Гарантія як спосіб забезпечення зобов'язань.

У роботі досліджено питання правової природи, сутнісних ознак гарантії, визначення її місця у системі засобів забезпечення зобов'язань. Проаналізовано сучасну концепцію гарантії. Охарактеризовано підстави виникнення та припинення гарантійних правовідносин, специфіка юридичної сукупності, що тягне виникнення цих відносин.

ОБ'ЄКТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

1. У цивільній доктрині традиційно вказується на те, що видовою відмінністю права власності від інших абсолютних майнових прав виступає об'єкт цього права. Провідні цивілісти зазначають, що об'єктом права власності можуть бути виключно матеріальні об'єкти. Однак така позиція не ґрунтується на чітких приписах національного законодавства.

Так, ст. 316 ЦК України закріплює об'єктом права власності в Україні річ (майно). Майно є досить невизначеним поняттям. Згідно ст. 190 ЦК України майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Звідси виникає питання, ще саме є об'єктом права власності річ чи майно?

Проблемам права власності присвячені роботи А. В. Венедиктова, С. І. Архипова, Є. А. Суханова, С. М. Братуся, Г. Ф. Шершеневича, К. І. Скловського, та інших.

2. Цивільне законодавство континентального права дає можливість говорити про існування двох позицій щодо об'єкта права власності: 1) виключно матеріальний предмет (річ), прикладом, є законодавство Німеччини та Нідерландів; 2) річ і немайнові блага – Франція, Чехія, Італія, Бельгія, Румунія тощо.

3. Звертає увагу обережність нашого законодавця, який закріпив об'єктом права власності річ (майно). Він не міг не усвідомлювати неминучість євроінтеграції України, розширення об'єктів права власності за рахунок розвитку технологій, цивільного обігу, а тому обачливо закріпив лабільність положень ст. 316 ЦК України.

4. Виходячи з ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зазначає у контексті офіційного англomовного тексту документу терміни «майно» та «власність» не мають розбіжностей, вони існують лише у перекладах на слов'янську мову [1, с. 372]. Зважаючи на практику Європейського суду з прав людини об'єктом захисту може бути будь-який об'єкт, що має майнову цінність [2, с. 26]. Осмислення як змісту ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, так і практики її застосування Європейським судом з прав людини, основних принципових положень, що сформувалися в його практиці в цій сфері, є вкрай важливим для української національної правової системи – як для національного законодавства, так і для судової практики.

5. На сьогодні існує ситуація, за якої теорія цивільного права стоїть на позиції, що об'єктом права власності є матеріальне благо, цивільне законодавство не містить чіткої позиції, щодо рішення даного питання, а Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях зайняв позицію охорони об'єктів, які містять майнову цінність (гудвіл, невиконані судові рішення, акції тощо). Невизначеність законодавства, небажання теорії помічати реальних змін у цивільних правовідносин, чітка позиція Європейського суду з прав людини обумовлює необхідність перегляду теоретичних і практичних положень щодо об'єкту права власності.

Список бібліографічних посилань:

1. Мірошниченко О. А. Право власності в розумінні Європейського суду з прав людини (загальна характеристика). Форум права. – 2013. – № 2. – С. 371-374. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_2_57.

2. Кузнецова Н. В. Власність і право на мирне володіння майном відповідно до статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (поняття об'єктів права власності та нетипові об'єкти права власності у розумінні статті 1 Першого протоколу). Право власності: європейський досвід та українські реалії: Збірник доповідей і матеріалів Міжнародної конференції (м. Київ, 22-23 жовтня 2015 року). – К.: ВАІТЕ, 2015. – С. 24-34.

УДК 347.155

Олена Олександрівна КОВАЛЕНКО,

аспірант кафедри цивільного права та цивільного процесу Харківського національного університету внутрішніх справ

СТРУКТУРА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

У ст. 24 чинного Цивільного кодексу України (далі – ЦК) зазначено, що людина як учасник цивільних відносин вважається фізичною особою. Поняття «людина» – значно ширше в порівнянні з поняттям «громадянин», яке є юридичним як і поняття «фізична особа», яке найбільш адекватно відбиває сутність індивіда-суб'єкта цивільних правовідносин. Правова категорія «фізична особа» виникає в результаті процесу виділення й подальшого синтезу окремих правових якостей людини, а також тих сфер правової життєдіяльності, які пов'язані з її існуванням як відокремленої категорії, що протистоїть іншим суб'єктам права [1, с. 99].

Як зазначає В. Форманюк, поняття «фізична особа» є неоднорідним, воно складається з двох частин. З одного боку, індивід є громадянином (іноземцем, особою без громадянства), виступає учасником публічно-

правових відносин; з іншого – приватною особою, учасником приватноправових відносин. У публічно-правовій сфері визначальним для фізичної особи є його зв'язок з державою, яка обумовлює його правовий статус, сукупність його основних прав та обов'язків; у приватноправовій сфері – відношення з іншими фізичними особами, у яких вони визнаються формально рівними, незалежними у відношенні один до одного [2, с. 23]. На його думку, проблема індивідуалізації, персоналізації права, правової самобутності особи тісно пов'язана з проблемою правового статусу, який зазвичай розглядається в контексті реалізації, здійснення правоздатності фізичної особи [2, с. 23]. Варто зазначити, що категорія «правовий статус» покликана забезпечити системність прав, свобод та обов'язків людини і громадянина [1, с. 23]. Правовий статус має велике значення для формування правових якостей фізичної особи та реалізації правосуб'єктності індивіда [1, с. 100].

Провідні вчені у своїх працях (Н. І. Матузов, Р. О. Халфіна, Н. В. Вітрук) по-різному розглядають правовий статус, його поняття та елементи. На думку Н. І. Матузова, поняття правового статусу ототожнюється з правосуб'єктністю. Правовий статус розглядався як сукупність загальних (конституційних) прав та обов'язків, що визначають зміст правосуб'єктності [3, с. 45-46]. На наш погляд, варта уваги думка Р. О. Халфіної, яка розкрила три компоненти правового статусу фізичної особи – а) соціальні блага, б) права й обов'язки в реальних відносинах, в) правосуб'єктність, та назвала їх такими, що характеризують місце людини в суспільстві [4, с. 123-128]. Н. В. Вітрук розглядає правовий статус фізичної особи як сукупність її прав, обов'язків і законних інтересів. На його думку, правовий статус позначає суспільне становище особистості; являє собою певну систему («каталог») соціальних можливостей життєдіяльності особистості [5, с. 117-160].

В юридичній літературі висловлено й інші позиції щодо питання про поняття й елементи правового статусу, але можливо відмітити, що загальною тенденцією є розширення, збільшення «каталогу» основних прав, соціальних можливостей індивіда, забезпечення його правових інтересів. Про це свідчать й останні наукові дослідження цієї проблеми. Так, К. О. Трихліб в статті «Правовий статус» в Великій українській юридичній енциклопедії (2017 р.) зазначає, що під правовим статусом слід розуміти сукупність суб'єктивних прав, юридичних обов'язків і законних інтересів суб'єктів права. До структури правового статусу учений включає наступні складові: 1) правові норми, які визначають статус (норми конституційного та поточного законодавства, міжнародні договори; 2) основні права, свободи, законні інтереси та обов'язки; 3) правосуб'єктність; 4) правові принципи; 5) громадянство; 6) гарантії прав і свобод; 7) юридична відповідальність; 8) правовідносини загального (статусного) типу [6, с. 535].

Визначаючи правовий статус фізичної особи як суб'єкта цивільних правовідносин, слід зважати на те, держава в нормах цивільного права має за мету упорядковувати поведінку людей у різних життєвих ситуаціях та відносинах, забезпечити їм можливість вирішувати приватні суспільно-значимі питання, що також підтверджує позицію про необхідність широкого трактування такого правового явища як правовий статус.

Список бібліографічних посилань:

1. Корчак Т. В. Зміна правового статусу фізичної особи внаслідок оголошення її померлою // Форум права. – 2016. – № 2. – С. 99-104.
2. Форманюк В. Поняття правового статусу фізичної особи // Юридичний вісник. – 2014. – № 5. – С. 23-26.
3. Матузов Н. И. Правовая система и личность. – Изд-во Саратовск. ун-та, 1987. – 293 с.
4. Халфина Р. О. Общее учение о правоотношении. – М: Юр. лит., 1974. – 340 с.
5. Витрук Н. В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе. – М., 1979. – 278 с.
6. Трихліб К. О. Правовий статус: Велика українська юридична енциклопедія у 20 т. – Т. 3. – Х: Право, 2017. – 952 с.

УДК 347.9

Володимир Андрійович КРОЙТОР,

професор кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1849-5721>

ЗАСТОСУВАННЯ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД СУДОМ ПРИ РОЗГЛЯДІ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

На сучасному етапі формування в Україні правової держави, прагнення суспільства до високих стандартів захисту прав людини, проведення вітчизняного законодавства до європейських стандартів, у тому числі й у правосудді, виникає необхідність вдосконалення моделей судочинства, взагалі і моделі цивільного судочинства, зокрема. Вдосконалення судових процедур в сфері здійснення правосуддя з цивільних справ та моделі цивільного судочинства детерміновано тією обставиною, що Україною 17.07.1997 р. ратифіковано Конвенцію про захист прав людини і основних свобод від 04.11.1950 р. (далі – Конвенція). Факт такої ратифікації покладає на Україну обов'язок дотримання тих вимог щодо захисту прав людини, які визначені європейською спільнотою, а, перш за все, вимог щодо доступності правосуддя та права

людини на справедливий судовий розгляд. З метою створення гарантій реалізації зазначених конвенційних вимог до правосуддя, у тому числі і з цивільних справ необхідно створити такі судові процедури та модель цивільного судочинства, які б були спроможні забезпечити реалізацію права на справедливий судовий розгляд.

Особа, яка звертається до суду, отримує можливість посилається безпосередньо на Конвенцію щодо захисту конвенційних прав, а також на практику Європейського суду з прав людини. Відповідно до ч. 1 ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів No 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» передбачає, що Україна повністю визнає на своїй території дію ст. 25 Конвенції щодо визнання компетенції Європейської комісії з прав людини та ст. 46 Конвенції щодо визнання обов'язковою і без укладення спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини. Виходячи з цього, Конвенція є складовою частиною національного законодавства і має реалізовуватися завдяки прагненню судових інстанцій гармонізувати норми Конвенції із законодавством України у реальній практиці судів.

Як міжнародний договір ЄКПЛ має формальний пріоритет щодо чинних законів, але, застосовуючи ЄКПЛ, слід виходити з того, що найвищий пріоритет має Конституція України щодо чинних для України міжнародних договорів. Відповідно до ч. 2 ст. 9 Конституції України укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України. Отже, у системі нормативних актів України ЄКПЛ має силу закону та формальний пріоритет перед іншими законами у випадках конкуренції та інкорпорована у правову систему України через механізм ратифікації. Факт приєднання до ЄКПЛ покладає на держав – учасниць обов'язок привести своє законодавство у відповідність до європейських стандартів.

Вплив на правозастосовну практику національних судів мають і рішення ЄСПЛ, але механізм такого впливу є специфічним. Контрольні органи Ради Європи не висловлювалися щодо обов'язковості рішень ЄСПЛ, держави — учасниці Конвенції, як правило, здійснювали відповідні заходи загального або спеціального характеру, що впливали з рішень ЄСПЛ. Рішення ЄСПЛ мають прецедентний характер для національної судової практики. Разом із тим слід мати на увазі, що ЄСПЛ приймає різні з точки зору впливу на практику національних судів рішення.

Як видно, у системі актів, що ухвалюються ЄСПЛ, є акти застосування і акти тлумачення ЄКПЛ та Протоколів до неї. Причому, незалежно від характеру рішень Суду, вони є обов'язковими для держав-

учасниць Конвенції. Цей висновок є похідним від обов'язку держав дотримуватися вимог ЄКПЛ. Буквальне тлумачення ст. 1 Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів No 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» може привести до висновку, що для України є обов'язковими тільки рішення Суду, які ухвалені проти України. Але ЄСПЛ, навпаки, виходить з універсальності своєї практики, незважаючи на суб'єктний склад справ, і більше того, у своїх прецедентах посилається на всю наявну судову практику. Такий підхід ЄСПЛ відображає дію принципу правової визначеності та забезпечує прогнозованість рішень ЄСПЛ. Таким чином є важливим, що при застосуванні ЄКПЛ українські суди мають застосовувати всю практику ЄСПЛ, тобто як відносно України, так і щодо інших держав.

З точки зору важливості застосування ЄКПЛ і практики ЄСПЛ слід підкреслити, що застосування Конвенції та впровадження європейських стандартів прав людини потребує забезпечення захисту прав, що надаються Конвенцією, у повному обсязі. Це означає, що у випадках, коли національні суди відмовляються розглядати аргументи, які ґрунтуються на ЄКПЛ, саме по собі це може кваліфікуватися як порушення Конвенції.

Визначальним чинником, що забезпечує реалізацію ЄКПЛ, практики ЄСПЛ національними судами, є визнання юрисдикції ЄСПЛ обов'язковою з питань тлумачення та застосування Конвенції і Протоколів до неї, застосування судами Конвенції має здійснюватися з урахуванням практики ЄСПЛ задля унеможливлення будь-якого порушення Конвенції. Тому судам при ухваленні рішень слід враховувати постанови ЄСПЛ, в яких дається тлумачення положень ЄКПЛ і які потребують застосування в конкретній справі.

УДК 347.61

Катерина Сергіївна НАУМЕНКО,

заступник директора – начальник відділу навчально-методичної роботи Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7403-0419>

ПОДІЛ СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ ОСІБ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ У ЦИВІЛЬНОМУ ШЛЮБІ

Закон, визначаючи правовий режим майна осіб, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, закріплює, що майно, набуте цими особами під час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними. На нього

поширюються положення гл. 8 СК, яка регламентує право спільної сумісної власності подружжя (ст. 74 СК).

Особі, яка звертається до суду для поділу майна, необхідно довести що вона проживала однією сім'єю з іншою особою та що майно належить їй та іншій особі на праві спільної сумісної власності. Важливими доказами щодо проживання однією сім'єю є показання свідків. Для доказування можна також подавати до суду фотографії, що вказують на спільне проживання (на підтвердження, наприклад, спільного відпочинку, ведення господарства тощо). Слушною є висловлена в юридичній літературі думка, що для встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки важливе значення має з'ясування часу такого проживання, оскільки, незважаючи на те, що закон не визначає, протягом якого строку має тривати спільне проживання чоловіка та жінки, щоб вони вважалися сім'єю, за своєю природою проживання однією сім'єю все ж таки спрямоване на довготривалі відносини. Тому суд у кожному випадку має враховувати конкретні обставини справи та строки спільного проживання, необхідні для набуття певних прав [1]. Якщо особи, які перебували в цивільному шлюбі, вказують однаковий час, з якого вони проживали в фактичних шлюбних відносинах, то для суду таких показань сторін буде достатньо, аби встановити як безпосередньо факт їх перебування в фактичних шлюбних відносинах, так і їх тривалість.

При зверненні до суду з позовом про встановлення факту проживання однією сім'єю та поділ майна слід також зважати на одну з головних обставин – особи, які перебувають у цивільному шлюбі, не можуть одночасно перебувати в будь-якому іншому шлюбі. Інколи, не розірвавши шлюб, чоловік чи дружина починає спільно проживати з іншою особою. Таке проживання може тривати як незначний час, так і досить довго. При цьому чоловік та жінка, які проживають у цивільному шлюбі, не звертають уваги на ту обставину, що один із них фактично перебуває в зареєстрованому шлюбі з іншою особою.

У такому випадку майно, набуте парою, не підпадатиме під поняття «спільна сумісна власність» у розумінні СК, а тому при його поділі не можна застосовувати гл.8 цього кодексу. За цієї ситуації майно також підлягає поділу в судовому порядку, однак його статус та порядок поділу визначатимуться Цивільним кодексом та іншими законами.

Дуже часто особи, перебуваючи певний час у цивільному шлюбі, згодом реєструють свої стосунки. У цьому випадку особи мають право як на поділ майна, набутого в офіційному шлюбі, так і на поділ спільного майна, набутого в період перебування в цивільному шлюбі. Виходячи з практики Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ питання щодо поділу спільного майна, набутого особами як у цивільному, так і в зареєстрованому шлюбі, має розглядатися в одному провадженні, з установленням усіх обставин справи. При цьому сторони повинні обґрунтувати та довести ті обставини, які вказують на статус майна як спільного.

Одним із важливих питань при поділі спільного майна, набутого особами в цивільному шлюбі, є розмір часток у такому майні. Відповідно до положень ст.70 СК, яка застосовується до відносин осіб, які перебувають або перебували в цивільному шлюбі, у разі поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними.

Водночас при розгляді справи про поділ спільного майна особа, яка вважає, що воно набуто не за спільні кошти, а за особисті, для збільшення своєї частки в майні або його вилучення з переліку спільного майна повинна надати відповідні докази. Так, основними аргументами можуть бути докази про те, що один з учасників фактичних шлюбних відносин за період спільного проживання не мав достатніх коштів для придбання або покращення стану майна без залучення особистих коштів іншого [2].

Доказову силу мають ті документи, які можуть підтвердити наявність заробітку чи іншого доходу (договір про отримання кредиту в банку на ім'я одного або обох учасників фактичного шлюбу, про позику, дарування грошей), або документи, що підтверджують витрати на спільне майно.

У цілому судовий процес та доказова база щодо поділу спільного майна осіб, які перебувають або перебували в цивільному шлюбі, мало чим відрізняються від поділу спільного майна подружжя, котре свого часу офіційно зареєструвало шлюб.

Судова практика в питаннях поділу майна між особами, котрі набули таке майно в період цивільного шлюбу, з кожним роком заповнює все більше прогалин та усуває непорозуміння, що виникають у процесі застосування норм СК.

Список бібліографічних посилань:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Наук.-практ. комент. / За ред. С. С. Бичкової. – К.: Атіка, 2008. – С. 549.

2. [Електронний ресурс] . – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/print/73474-scho_slid_znati_civilnomu_podruzzhzy_pri_podili_spilnoi_sum.html

УДК 340.112

Яна Михайлівна САДИКОВА,

доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2841-8324>

ІНТЕРЕС І ПРАВО

Інтерес і право мають тісний зв'язок. Право у своєму розвитку пристосовується до вимог суспільства. Об'єктивне писане право завжди служило втіленням певних інтересів. За різних часів то були різні інтереси.

У період існування людського суспільства до виникнення високорозвинених суспільних культур найважливішим фактором соціально-економічної діяльності людини був обмін товарами і іншими результатами своєї діяльності. Право ж, яке почало формуватися, слугувало для встановлення стандартів про еквівалентність і того, що було еквівалентом, і таким чином задовольняло інтереси в справедливому обміні. Поступово, з'являються норми для урегулювання конфліктів між членами общин із системою покарань, які враховували інтереси постраждалої сторони. Формується система правових норм, покликана до життя усвідомленням необхідності збереження миру між родами заради інтересів племені в цілому. Таким чином, вже на стадії зародження право реагує на потреби членів суспільства та як індивідуальні інтереси, так і інтереси загальні, спільні.

У часи Середньовіччя в Європі економічно зростаючий потенціал забезпечив стимул для подальшого розвитку міського права. Одночасно успіхи в юридичній області сприятливо позначалися і на економічному житті суспільства. У цей час поступово почали виникати «мультинаціональні» підприємства. Концентрація капіталу з економічної точки зору стала рушійною силою подальшої експансії, компанії вкладали великі інвестиції в гірничодобувні і судновласницькі підприємства. Це, у свою чергу, призвело до необхідності оновлення правових структур як у галузі права в гірничорудній галузі, так і в галузі морського права [1, с. 143].

Буржуазне суспільство, у свою чергу, потребувало всебічно розвиненої юриспруденції, а право, яке б здебільшого відповідало комерційним інтересам цього суспільства, засадам рівності та такої, що починається формуватися, ідеї верховенства права.

Надалі марксизм розглядає право як піднесене на рівень закону волю панівного класу і, відповідно, сутність права зводилася до інструментальної характеристики та умов його оптимального використання для досягнення проголошеної марксистами утопічної мети – побудови комунізму [2, с. 5-6]. За марксизму право слугує інтересам панівного класу. Розглядаючи спір, суд мав виходити не з інтересів особи, яка звернулася до суду за захистом своїх прав, а з точки зору інтересів класів, які були конкуруючими в процесі.

Еволюція права відбувається під впливом розвитку суспільних та економічних відносин і слугує приватним, колективним, загальним інтересам, які формуються в окремий проміжок часу за певних соціальних та економічних умов. Для об'єктивного права інтерес стає джерелом, у розумінні витоку, ідеї, яка має бути втілена в праві.

Інтерес формує, змінює об'єктивне право, стає причиною виникнення, реалізації, зміни чи припинення суб'єктивного права. Для цього функціонують різні механізми. Окрім того, право по-різному реагує на різні інтереси.

Зазвичай говорячи про об'єктивне право розуміється публічний

інтерес, який втілюється в ньому. Законодавчий орган, приймаючи закон, перш за все, діє як державний орган і його цілі та мета – досягти інтересів суспільства (публічного інтересу). Цей інтерес досить часто співпадає з іншими інтересами окремих соціальних груп, однак він перманентно існує завжди.

Говорячи про публічні інтереси в приватному об'єктивному праві, то тут питання має ставитися під дещо під іншим кутом. Відслідкувати публічні інтереси у цій сфері права не є складною задачею, однак ці інтереси дещо іншого формату ніж ті, які існують в публічному праві. У приватному праві перед державою як одним із суб'єктів правового регулювання стоїть задача створити сприятливі для реалізації приватних інтересів умови та віднайти баланс між приватними інтересами, які виникають в приватноправовому обороті.

Державні інтереси в приватноправовій сфері можуть проявлятися також і як інтереси приватного порядку. Відповідно до ст. 2 ЦК України держава наряду з фізичними та юридичними особами названа учасником цивільних відносин. Що само по собі вже дає підстави вважати, що сутність державного інтересу у цій сфері є дещо іншого порядку ніж інтереси держави, наприклад, в адміністративному праві. Такі державні інтереси в приватноправовій сфері мають квазіприватний характер, оскільки держава, будучи нерозривно пов'язаною з суспільством, за своєю суттю позбавлена можливості мати «чисті» приватні інтереси.

Є ще один аспект взаємодії об'єктивного права та інтересів. Право створює балансуєчі механізми. У разі зіткнення двох чи більше інтересів право має дати відповідь на питання, як віднайти пропорцію.

Список бібліографічних посилань:

1. Аннерс Э. История европейского права (пер. со швед.). Ин-т Европы. М. Наука. 1994. 397с.
2. Бандура О. О. Вступ до філософії права. Предмет філософії права. Філософія права: навч. посіб. / за заг. ред. М. В. Костицького, Б. Ф. Чміля. – К. 2000. – С. 5-9.

Татьяна Михайловна ХАЛЕЦКАЯ,

доцент кафедры гражданско-правовых дисциплин Учреждения образования «Белорусский государственный экономический университет», кандидат юридических наук, доцент

О ПРИНЦИПЕ НАУЧНОСТИ НОРМОТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Одним из основных принципов нормотворческой деятельности ст. 7 Закона Республики Беларусь от 10 января 2000 г. № 361-З «О нормативных правовых актах Республики Беларусь» называет

принцип научности. По справедливому замечанию В. А. Кучинского «соблюдение именно этого принципа позволяет избежать противоречий в формировании и трактовке концептуальных правовых положений, понятий, в том числе структуры правоотношений, составов правонарушений, содержания и принципов юридической ответственности и т. п. Игнорирование требований научной обоснованности и согласованности правовых решений нередко приводит к погрешностям в содержании и толковании нормативных правовых актов...» [1, с. 94]. К сожалению, реальность такова, что современное гражданское законодательство Республики Беларусь зачастую отличается научной непродуманностью. Примером тому могут служить положения Декрета Президента Республики Беларусь от 21 декабря 2017 г. № 8 «О развитии цифровой экономики» (далее – Декрет № 8). В частности, Декрет № 8 предусматривает проведение правового эксперимента для апробации новых правовых институтов на предмет возможности их имплементации в гражданское законодательство Республики Беларусь. Для этого положениями Декрета № 8 резидентам Парка высоких технологий предоставлено право заключать между собой и (или) с третьими лицами договор конвертируемого займа. По договору конвертируемого займа одна сторона (заимодавец) передает в собственность другой стороне (заемщику) деньги, а заемщик при наступлении определенного договором обстоятельства, в том числе зависящего от воли заемщика и (или) заимодавца, либо при совершении заемщиком или третьими лицами определенных договором действий передает заимодавцу принадлежащие заемщику акции, долю (часть доли) в уставном фонде заемщика, находящиеся на балансе заемщика, либо увеличивает уставный фонд на сумму конвертируемого займа с передачей заимодавцу акций, эмитентом которых является заемщик, или доли (части доли) в уставном фонде заемщика. Срок такой передачи (увеличения уставного фонда), цена акций, доли (части доли) в уставном фонде или порядок ее определения, размер и порядок уплаты процентов за пользование займом (при их наличии) предусматриваются сторонами в договоре конвертируемого займа. Заемщик обязуется возвратить заимодавцу выданную сумму денег (сумму займа) вместо передачи указанных акций, доли (части доли), уплатить проценты за пользование займом, только если возврат суммы займа, уплата процентов предусмотрены договором. Включение данного договора в гражданский оборот Республики Беларусь произошло по принципу «сначала практика, и только потом теоретическая проработка вопроса». Однако уже первое ознакомление с определением договора конвертируемого займа вызывает ряд вопросов и, прежде всего, вопрос о том, можно ли данный договор отнести к разновидности договора займа? Несомненно, договор конвертируемого займа обладает некоторыми общими чертами с договором займа, в частности, предметом обоих договоров могут выступать денежные средства. Здесь, пожалуй, сходства

и заканчиваются, поскольку в остальном нормы, посвященные в Декрете № 8 регулированию договора конвертируемого займа, находятся в полном противоречии с нормами Гражданского кодекса Республики Беларусь (далее – ГК), регулирующими договор займа. Так, в соответствии с п. 1 ст. 760 ГК отличительным признаком договора займа является то, что предметом передачи в рамках этого договора является вещь, определенная родовыми признаками (а деньги также относятся к подобным вещам) и заемщик обязуется возвратить аналогичную вещь, того же рода и качества. Договор конвертируемого займа не предполагает, по общему правилу, возвращения суммы денежных средств займодавцу, а предполагает передачу совершенно иного предмета – заемщик передает займодавцу принадлежащие заемщику акции, долю (часть доли) в уставном фонде заемщика, находящиеся на балансе заемщика, либо увеличивает уставный фонд на сумму конвертируемого займа с передачей займодавцу акций, эмитентом которых является заемщик, или доли (части доли) в уставном фонде заемщика. Кроме того, по смыслу подпункта 5.1 Декрета № 8 договор конвертируемого займа является условным, поскольку предусматривает, что заемщик должен исполнить свои обязательства перед займодавцем «при наступлении определенного договором обстоятельства, в том числе зависящего от воли заемщика и (или) займодавца, либо при совершении заемщиком или третьими лицами определенных договором действий». На наш взгляд, данное положение противоречит положениям ГК, регулирующим сделки, совершенные под условием. В частности, ст. 158 ГК предусмотрено, что стороны могут, заключая сделку, связать вступление ее в силу или ее прекращение с наступлением или ненаступлением определенного обстоятельства (действия или события). При этом обязательным признаком такого условия является то, что в момент заключения сделки стороны достоверно не знают, наступит это обстоятельство или нет и влиять на наступление (ненаступление) условия они не могут. В Декрете № 8 отсутствуют также нормы, позволяющие установить особенности ответственности заемщика за неисполнение или ненадлежащее исполнение договора. Поскольку отнесение договора конвертируемого займа к разновидности договора займа не является очевидным, то применение к данному договору норм гл. 42 «Заем и кредит» ГК, регулирующих ответственность заемщика, вызывает сомнения.

Список библиографических ссылок:

1. Кучинский В. А. Некоторые проблемы правового регулирования в Республике Беларусь // Конституционный контроль: состояние, проблемы, перспективы: сб. выступлений на науч. -практ. конф. / Отв. за вып. : А. В. Марышкин [и др.]. – Минск: Конституционный Суд РБ., – 2009. – С. 91-97.

Секція 4

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО, ЕКОЛОГІЧНОГО, АДМІНІСТРАТИВНОГО, ФІНАНСОВОГО ПРАВА У ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

УДК 349.22

Лилия Анатольевна БЕРЕЗЮК,

ассистент кафедры государственно-правовых дисциплин Учреждения образования «Белорусский государственный экономический университет»

ПОДХОДЫ К ЗЛОУПОТРЕБЛЕНИЮ ПРАВОМ В СФЕРЕ ТРУДОВЫХ ПРАВООТНОШЕНИЙ

Актуальность исследования проблемы злоупотребления правом в сфере трудовых правоотношений подтверждается тем, что определение видов и форм злоупотребления правом, а также разработка норм, направленных на предупреждение и устранение причин данного явления, позволяет построить сбалансированную систему законодательства, которая является одним из факторов формирования единообразной правоприменительной практики.

Законодательство о труде Республики Беларусь не содержит упоминаний о злоупотреблении правом, что делает данное явление во многом зависимым от научных разработок. В трудовом праве проблема злоупотребления правом нашла отражение в большей степени в публикациях российских ученых (Д. Акопов, В. В. Архипов, М. В. Кратенко, А. В. Кручинин, А. М. Лушников и М. В. Лушникова, Е. М. Офман, А. В. Юдин и др.). Представляется, что это связано с запретом злоупотребления правом, закрепленного в постановлении Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 17 марта 2004 г. № 2 (в ред. от 24 ноября 2015 г.) «О применении судами Российской Федерации Трудового кодекса Российской Федерации» [1].

Разумеется, белорусские ученые также проявляют интерес к рассматриваемой категории, однако, научных публикаций по теме злоупотребления правом в Республике Беларусь значительно меньше [2; 3; 4] и в них отражаются единичные примеры злоупотребления правом со стороны работника и нанимателя. Все изложенное подтверждает необходимость проведения анализа категории злоупотребления правом в целом в трудовых правоотношениях, а также в рамках отдельных институтов трудового права.

Целью настоящей работы является определение причин злоупотребления правом и подходов к данной категории, а также разрешение вопроса о субъектах, уполномоченных признавать определенное действие злоупотреблением права.

Анализ законодательства о труде, а также юридической литературы позволяет сделать вывод о том, что злоупотребление определенными правами со стороны обеих сторон трудовых правоотношений объясняется, в первую очередь, наличием несогласованностей и терминологических неточностей в нормах законодательства о труде, а также желанием одной из сторон трудового правоотношения извлечь максимальную выгоду (зачастую материального характера) в определенной ситуации.

Сопоставление имеющихся в научной литературе подходов к определению правовой природы злоупотребления правом показало отсутствие единства мнений по данному вопросу. Злоупотребление правом некоторыми учеными рассматривается как правонарушение [5] или особый тип правонарушения [6], другими указывается на наличие двух форм злоупотребления правом: противоправное и правомерное злоупотребление [7], в свою очередь, существуют точки зрения, согласно которым злоупотребление правом является самостоятельным правовым явлением, которое нельзя отнести ни к правонарушению, ни к правомерному поведению [8] а также, что злоупотребление правом необходимо рассматривать во взаимосвязи с принципами трудового права [9]. Сравнение указанных точек зрения позволяет сделать вывод о том, что злоупотреблением правом является осуществление права в противоречии с его назначением. При этом, если в законодательстве при выходе за пределы осуществления права предусмотрены меры юридической ответственности, такое деяние следует считать правонарушением, в обратном случае – такое деяние можно рассматривать как злоупотребление правом.

В связи с указанным возникает закономерный вопрос о субъектах, уполномоченных признавать определенное действие злоупотреблением права. В данном случае представляется целесообразным использовать следующий подход: при злоупотреблении правом работником его деяния должны квалифицироваться судом; в свою очередь, при злоупотреблении со стороны нанимателя – работник может использовать любые доступные ему способы защиты нарушенных прав (обращение в профсоюз или комиссию по трудовым спорам, а также за судебной защитой).

Список библиографических ссылок:

1. О применении судами Российской Федерации Трудового кодекса Российской Федерации: постановление Пленума Верховного суда РФ, 17 марта 2004 г., № 2 // КонсультантПлюс. Россия / ЗАО «Консультант Плюс». – М., 2018.

2. Костевич, К. С. Злоупотребление правами в сфере труда: проблемные вопросы / К. С. Костевич, Е. М. Попок, К. Л. Томашевский // Труд. Профсоюзы. Общество. – 2011. – № 4 (34). – С. 58-61.

3. Самосейко, В. Работник злоупотребляет своим правом / В. Самосейко // Кадровик. Управление персоналом. – № 14. – 2017. – С. 50-53.

4. Шевцов, А. Уловки, которые может применить работник при увольнении / А. Шевцов // Кадровик. Управление персоналом. – № 21. – 2015. – С. 45-50.

5. Юдин, А. В. Злоупотребление правом в трудовых отношениях [Электронный ресурс] / А. В. Юдин // Трудовое право. – 2007. – № 10. – Режим доступа: <https://www.lawmix.ru/bux/60501>. – Дата доступа: 20.01.2018.

6. Акопов Д. Злоупотребление правом сторонами трудового отношения [Электронный ресурс] // Д. Акопов // Кадровик. Трудовое право для кадровика. – 2011. – № 9. – Режим доступа: <http://www.hr-portal.ru/article/zloupotreblenie-pravom-storonami-trudovogo-otnosheniya>. – Дата доступа: 20.01.2018.

7. Малиновский, А. А. Злоупотребление правом / А. А. Малиновский. – М.: МЗ-пресс, 2002. – 122 с.

8. Офман, Е. М. Злоупотребление правом субъектами трудовых отношений: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Е. М. Офман ; Уральская госуд. юрид. акад. – Екатеринбург, 2006. – 23 с.

9. Кручинин, А. В. Проблема применения принципа недопустимости злоупотребления правом в свете теории трудовправовой ответственности [Электронный ресурс] / А. В. Кручинин // Вестник Пермского ун-та. – Пермский государственный национальный исследовательский университет. – Пермь, 2010. – Вып. 1 (7). – с. 126-130. – Режим доступа: <https://elibrary.ru/item.asp?id=13793509>. – Дата доступа: 20.01.2018.

УДК 351.75:342.9

Костянтин Леонідович БУГАЙЧУК,

завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2429-5010>

ОБ’ЄКТИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

За загальними поглядами на управлінські системи їх визначають як сукупність взаємозв’язаних елементів, які відрізняються функціональними цілями, діють автономно, але спрямовані на досягнення

загальної для системи мети. Кожна система управління складається з двох взаємопов'язаних підсистем: керуючої підсистеми або суб'єкта управління (тобто того, хто управляє) і керованої підсистеми або об'єкта управління (того, ким управляють).

Публічне адміністрування, яке являє собою регламентовану законами та іншими нормативно-правовими актами системну організуючу, владно-розпорядчу діяльність певної групи органів, підрозділів, посадових осіб, що спрямована на впорядкування організаційної структури системи Національної поліції України, планування, підготовку, розробку та реалізацію управлінських рішень, організацію діяльності апарату управління, здійснення документального, інформаційного, кадрового, психологічного забезпечення діяльності органів та підрозділів Національної поліції, також можна розглядати з позиції певної системи, в якій присутні усі необхідні системоутворюючі елементи: суб'єкт, об'єкт, цілі, принципи, форми, методи та ін.

Враховуючи вищевикладене, вважаємо, що для здійснення досліджень публічного адміністрування в органах Національної поліції потрібно починати, перш за все, із аналізу керованої підсистеми – тобто об'єктів організуючого впливу, що дасть змогу визначити особливості цієї діяльності та її відмежування від інших споріднених управлінських процесів, що відбуваються в системі Національної поліції.

Як зазначає Ортинський В. Л. об'єкт управління це те, на що спрямований свідомий, планомірний, організований, систематичний вплив суб'єкта управління. Об'єкт управління, на його думку, можна розглядати в двох аспектах: елементно-структурному – як сукупність людей (персонально), виробничих, галузевих утворень і груп, а також функціональному – як діяльність, поведінку індивідів і конкретних груп людей [1, с. 14]. Гоголев О. М. вказує, що об'єкт публічного адміністрування – це управлінські відносини між учасниками публічно-адміністративної системи в процесі діяльності, спрямованої на досягнення національних цілей і дотримання інтересів народу [2, с. 143].

Зазначені точки зору дають нам змогу визначити наступні ознаки об'єкту публічного адміністрування: це певна соціальна система на яку спрямований свідомий, планомірний, організований, систематичний вплив суб'єкта адміністрування; безпосередніми об'єктами публічного адміністрування можуть виступати певні управлінські структури, процеси, органи, групи осіб,.

З цього також можна зробити висновок те, що метою публічного адміністрування в органах Національної поліції є підтримка стабільного стану та подальший розвиток усієї системи, що може виражатися в оптимізації її структури, забезпечення ефективної діяльності певного органу поліції в цілому, його підрозділів, або груп певних осіб, їх взаємодії та координації між собою.

Основними напрямками публічного адміністрування в органах Національної поліції є: 1) побудова та подальша оптимізація її

організаційних структур; 2) розвиток та удосконалення внутрішніх суспільних відносин в системі поліції з приводу реалізації відповідних управлінських процедур.

Отже, виходячи з вищенаведеного впливає, що об'єктами публічного адміністрування в органах Національної поліції є:

- організаційна структура Національної поліції України;
- внутрішні управлінські процедури, що виникають в системі Національної поліції України (стратегічне планування, вироблення та реалізація управлінських рішень, облік, контроль, аналіз поточної та перспективної діяльності);
- організаційні відносини та взаємозв'язки між елементами системи Національної поліції (координація, субординація, розмежування повноважень та ін.);
- забезпечувальні процедури публічного адміністрування (нормативне, методичне, кадрове, інформаційне, документальне).

Список бібліографічних посилань:

1. Ортинський В. Л., Кісіль З. Р., Ковалів М. В. Основи управління в органах внутрішніх справ України (схеми, визначення, поняття, принципи, основні засади): наочний посібник. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. – 2007. – 190 с.
2. Гоголев А. М. Публичное администрирование как правовая категория. Экономика. Налоги. Право. – 2015. – № 3. – С. 141-146.

УДК 349.22

Наталія Ігорівна ДУРАВКІНА,

доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5075-9109>

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ЧАСУ ВІДПОЧИНКУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА КРІН ЄС

У науці трудового права час відпочинку розуміється як час, протягом якого працівники відповідно до законодавства і трудового договору є вільними від виконання своїх трудових обов'язків, тобто вони вправі перервати роботу і використовувати вільний час на власний розсуд, у тому числі необов'язково для відпочинку.

Відповідно до ст. 45 Конституції України право на відпочинок забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час. Максимальна тривалість робочого часу, мінімальна тривалість

відпочинку та оплачуваної щорічної відпустки, вихідні та святкові дні, а також інші умови здійснення цього права визначаються законом.

Стаття 45 Конституції України гарантує кожному працівнику право на відпочинок. Це право забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час. Максимальна тривалість робочого часу, мінімальна тривалість відпочинку та оплачуваної щорічної відпустки, вихідні та святкові дні, а також інші умови здійснення цього права визначаються законом.

У ст. 24 Загальної декларації прав людини проголошується, що: «Кожна людина має право на відпочинок і дозвілля, включаючи право на розумне обмеження робочого дня та на оплачувану періодичну відпустку».

У законодавстві це положення знайшло своє відображення у ст. 45 Конституції України та Законі України «Про відпустки». Час відпочинку – це встановлений законодавством час, протягом якого працівники вільні від виконання трудових обов'язків і який вони можуть використовувати на власний розсуд.

Право кожного працівника на встановлення максимального робочого часу та на відпочинок закріплено у п. 2 ст. 31 Хартії основних прав ЄС: «Кожен працівник має право на обмеження максимальної тривалості робочого часу, на щоденний та щотижневий відпочинок, а також на щорічну оплачувану відпустку». Деталізація цього положення міститься у Директиві Європарламенту та Ради 2003/88/ ЄС «Про деякі аспекти організації робочого часу», яка є основним документом ЄС, що регулює питання робочого часу та часу відпочинку.

Директива ЄС 2003/88/ЄС, яка врегульовує питання часу відпочинку, встановлює граничні норми для всіх країн-членів ЄС: щорічна оплачувана відпустка повинна бути тривалістю не менше 20 днів.

Такі мінімальні вимоги реалізовані в Україні, а в деяких країнах ЄС вони давно «перевиконані». Окрім того, в кожній країні законодавство встановлює ряд офіційних святкових днів, які є вихідними. Не скрізь вони є оплачуваними, але загальна фактична кількість неробочих святкових днів (від 7 в Греції, до 15 в Словаччині) в середньому навіть перевищує український показник.

Відповідно до ст. 67 Кодексу законів про працю, у випадку, коли святковий або неробочий день збігається з вихідним днем, вихідний день переноситься на наступний після святкового або неробочого. У законодавстві країн ЄС свята не «переносяться», якщо вони припадають на вихідний день. Таким чином, офіційних підстав для будь-яких додаткових вихідних днів в країнах ЄС немає. Але за статистикою вся країна йде на різдвяні канікули в останній тиждень року: це настільки загальноприйняте явище, що воно офіційно враховується у графіку роботи державних установ.

Важливе значення для регулювання часу відпочинку має закріплення

у ст. 7 Директиви 2003/88/ЄС права працівників на щорічну оплачувану відпустку мінімальною тривалістю 4 тижні. Порядок надання щорічних відпусток характеризується значною різноманітністю у державах-членах ЄС. Достатньо поширеною є бонусна система, яка передбачає заохочення працівників до більш ефективної та продуктивної праці.

Мінімальний період щорічної оплачуваної відпустки не може замінюватися грошовою компенсацією, за винятком випадків припинення трудових відносин. Утім, право на щорічну відпустку було значно розширено завдяки практиці Суду ЄС.

Так, у рішенні 2006 р. Суд визнав, що ненадання щорічної оплачуваної відпустки у звітному календарному році не є підставою для його грошової компенсації працівнику (C-124/05, *Federatie Nederlandse Vakbeweging V Staat der Nederlanden* of 6 April 2006). Такий підхід Суду мав на меті підтвердити необхідність надання роботодавцем щорічної відпустки працівнику для відпочинку, поновлення працездатності тощо.

У цілому, мінімальні гарантії ЄС впроваджені у вторинному законодавстві щодо часу відпочинку, можуть бути змінені національним законодавством держав-членів або колективними угодами, якщо вони впроваджують сприятливіші для працівника умови.

Значна кількість працівників користуються більш високими гарантіями у порівнянні з закріпленими в законодавстві ЄС мінімальними стандартами, а отже, останнім часом роботодавці все частіше намагаються реалізовувати проекти зі скорочення соціальних гарантій працівників та розширення можливостей односторонньої зміни умов праці, зокрема робочого часу.

Очевидним є факт, що Україна відстає у питаннях розвитку часу на відпочинок від зарубіжних країн, та є необхідним імплементація норм трудового законодавства країн ЄС в вітчизняне законодавство.

УДК 349.22

Сергей Алексеевич КОРНЕЕВ,

асистент кафедры международного экономического права факультета права Учреждения образования «Белорусский государственный экономический университет»

Эсмиральда Андреевна ЛОПАТЬЕВСКАЯ,

доцент кафедры международного экономического права Учреждения образования «Белорусский государственный экономический университет»

ОТДЕЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА НАРУШЕНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О ТРУДЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Конституция Республики Беларусь предусматривает, что гражданам Республики Беларусь гарантируется право на труд как наиболее

достойный способ самоутверждения человека, то есть право на выбор профессии, рода занятий и работы в соответствии с призванием, способностями, образованием, профессиональной подготовкой и с учетом общественных потребностей, а также на здоровые и безопасные условия труда (ст. 41) [1].

В статье 11 Трудового кодекса Республики Беларусь (далее – ТК) право на труд определено как наиболее достойный способ самоутверждения человека, что означает право на выбор профессии, рода занятий и работы в соответствии с призванием, способностями, образованием, профессиональной подготовкой и с учетом общественных потребностей [2].

В случае нарушения трудовых прав возникает необходимость их защиты. Нарушение трудовых прав работников (незаконное увольнение с работы, необоснованный перевод на другую работу, незаконное наложение дисциплинарного взыскания, лишение премиальных выплат и др.) существенно затрагивает их интересы.

В соответствии со статьей 465 ТК юридические и физические лица, виновные в нарушении законодательства о труде, несут дисциплинарную, административную, уголовную и иную ответственность в соответствии с законодательством.

Статья 199 УК предусматривает уголовную ответственность за следующие деяния:

- необоснованный отказ в приеме на работу или увольнение женщины по мотивам ее беременности;
- заведомо незаконное увольнение лица с работы [3].

Нормы названной статьи уголовного закона корреспондируют норме ч. 1 ст. 268 ТК, согласно которой запрещается отказывать женщинам в заключении трудового договора по мотивам, связанным с беременностью.

В соответствии со ст. 226 ТК наниматель обязан обеспечить охрану труда работников. За нарушение правил охраны труда для нанимателя наступает в том числе и уголовная ответственность. Что касается конкретных санкций, то они изложены в трех частях ст. 306 УК.

Таким образом, уголовная ответственность виновных лиц наступает лишь за такие нарушения правил охраны труда, техники безопасности и производственной санитарии, которые причиняют вред жизни и здоровью работников. Если же нарушение данных норм и правил не повлекло причинение вреда жизни и здоровью работников, то виновные лица не привлекаются к уголовной ответственности по ст. 306 УК [4].

Определенные функции по защите трудовых прав осуществляют государственные органы контроля и надзора за соблюдением законодательства о труде и профсоюзы.

Список библиографических ссылок:

1. Конституция Республики Беларусь от 15 марта 1994 г. №2875-ХП с изменениями и дополнениями, принятыми на Республиканском референдуме от 24 ноября 1996 г. в ред. Решения Республиканского референдума от 17 октября 2004 г. № 1 // Консультант Плюс: Беларусь, Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2016.
2. Трудовой кодекс Республики Беларусь от 26 июня 1999 г. № 296-З в ред. от 13.11.2017 N 68=3 // Консультант Плюс: Беларусь, Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2018.
3. Уголовный кодекс Республики Беларусь 9 июля 1999 г., в ред. от 18. 07. 2017 N 53-З, // Консультант Плюс: Беларусь, Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2018.
4. Курило, Л. В, Организационно-правовые гарантии охраны труда / Л. В. Курило // Консультант Плюс: Беларусь, Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2018.

УДК 349.225.65

Сергій Станіславович ЛУКАШ,

директор Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор
ORCID:<http://orcid.org/0000-0003-2957-8052>

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ШЛЯХИ ЙОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Належний стан дисципліни в органах Національної поліції є запорукою якісного виконання ними поставлених державою завдань. Дисципліна поліцейських забезпечується застосуванням заходів заохочення, які полягають в наданні моральних чи матеріальних переваг поліцейським з найвищими показниками роботи, переконання, що полягають у впливі на свідомість працівників з дотримання встановлених правил роботи, та примусу, що застосовується до тих поліцейських, які не виконують свої функціональні обов'язки або порушують вимоги трудової дисципліни. Таке покарання поліцейського за порушення службової дисципліни охоплюється поняттям дисциплінарної відповідальності.

Підставою дисциплінарної відповідальності є вчинення поліцейським дисциплінарного правопорушення. Під останнім згідно із законопроектом «Про Дисциплінарний статут Національної поліції

України» від 16 травня 2016 р. № 4670, прийнятого Верховною Радою України, розуміють протиправну, винну дію чи бездіяльність поліцейського, що полягає у невиконанні чи неналежному виконанні ним обов'язків поліцейського або виходить за їх межі, порушенні обмежень та заборон, визначених законодавством для поліцейських, а також вчиненні дій, що підривають авторитет поліції [1].

Із даного визначення випливають ознаки дисциплінарного правопорушення, а саме:

- може виражатися у формі дії або бездіяльності;
- протиправність дії або бездіяльності, що порушує службову дисципліну;
- винність поліцейського;
- проявляється у невиконанні чи неналежному виконанні ним обов'язків поліцейського або виходить за їх межі, порушенні обмежень та заборон, визначених законодавством для поліцейських, а також вчиненні дій, що підривають авторитет поліції.

Дещо інакше визначає дисциплінарний проступок Закон Королівства Бельгії про дисциплінарний статут персоналу поліцейських служб від 19 травня 1999 року, де вказано, що дисциплінарним порушенням є будь-яка дія або поведінка, навіть не при виконанні службових обов'язків, яка становить порушення професійних обов'язків, або яка може ганьбити честь посади, є дисциплінарним порушенням та може призвести до дисциплінарної санкції [2]. Дане визначення крім характеристик дисциплінарного проступку поліцейського в українському законодавстві, вказує на те, що він може бути вчинений як під час служби, так і поза нею, а також на застосування санкцій до порушників дисципліни.

Українське законодавство також передбачає застосування до правопорушника дисциплінарного стягнення, але не вказує на це, як на ознаку дисциплінарного проступку.

Дисциплінарним проступком у Німеччині визнається будь-яке порушення, вчинене співробітником поліції у зв'язку з виконанням ним своїх обов'язків. Законодавством не передбачено складу конкретних видів дисциплінарних проступків.

На сьогоднішній день національне законодавство не містить переліку діянь, які можуть визнаватися дисциплінарними правопорушеннями поліцейських. З урахуванням наукових розробок та зарубіжного досвіду до таких діянь варто віднести: порушення Присяги; порушення правил етичної поведінки; невиконання чи неналежне виконання поліцейським своїх службових обов'язків; прояв неповаги до держави, державних символів України, Українського народу; прийняття поліцейським необґрунтованого рішення, що спричинило несприятливі наслідки; недотримання правил внутрішнього службового розпорядку; публічне висловлювання, що порушує принцип презумпції невинуватості; дії, що шкодять авторитету Національної поліції; перевищення службових

повноважень або використання їх у своїх цілях, якщо воно не містить складу злочину або адміністративного правопорушення; скоєння поліцейським адміністративного правопорушення, за яке відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення, застосовуються заходи дисциплінарної відповідальності; неподання або несвоєчасне подання інформації, що перешкоджає подальшому проходженню служби; знищення або втрата службових документів, розголошення інформації з обмеженим доступом; прогул без поважних причин; поява поліцейського на службі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння; порушення встановленого законом порядку і строків подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

За вчинення дисциплінарного правопорушення до поліцейських можуть застосовуватися такі види дисциплінарних стягнень: зауваження; догана; сувора догана; попередження про неповну службову відповідність; пониження у спеціальному званні на один ступінь; звільнення з посади; звільнення із служби в поліції.

У ФРН як заходи дисциплінарного покарання поліцейських, крім відомих вітчизняному законодавству, використовують тимчасове відсторонення від роботи, призупинення в просуванні по службі, переведення на іншу посаду без зміни місця проживання, грошовий штраф, пропозиція піти у відставку, примусове звільнення у відставку та ін. Основним нормативним актом, який регулює питання дисциплінарної відповідальності посадової особи (поліцейського) є нормативний акт загально федерального значення – Федеральний дисциплінарний статут від 09.07.2001 року [3, с. 3].

Декрет Президента Франції «Про персонал оперативних служб Національної поліції Франції» 24.01.1968 року визначає значно різноманітніший перелік дисциплінарних стягнень, що можуть бути застосовані по відношенню до працівників поліції. Зокрема це попередження, осуд; переведення на іншу посаду без зміни місця проживання; виключення зі списку кандидатів на вищу посаду; пониження у ранзі; пониження в посаді; пониження в чині; примусове звільнення у відставку; звільнення зі збереженням права на пенсію; звільнення без збереження права на пенсію [4, с. 76].

У Бельгії за незначні правопорушення до поліцейських застосовуються такі дисциплінарні санкції, як попередження та догана. За більш тяжкі правопорушення: вирахування з грошового утримання; тимчасове відсторонення від обов'язків як дисциплінарний захід максимум на три місяці; переведення на менш оплачувану роботу; обов'язкове звільнення; звільнення. Такі нормативні положення є досить потрібними, оскільки сприяють пропорційності застосовуваних стягнень в залежності від вчиненого проступку.

Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день в Україні існує потреба в подальшому затвердженні Дисциплінарного статуту поліції, уточненні поняття дисциплінарного правопорушення, визначенні діянь, що визнаються дисциплінарними проступками, та диференціації дисциплінарних стягнень взаємності від тяжкості дисциплінарного проступку.

Список бібліографічних посилань:

1. Проект Закону про Дисциплінарний статут Національної поліції України від 16 травня 2016 р. № 4670 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59106.

2. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / За заг. редакцією О. А. Банчука. – К. : Москаленко О. М., 2013. – 588 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pravo.org.ua/img/books/files/statuspolicii-banchuk-2013.pdf>.

3. Bundesdisziplinargesetz vom. 9. Juli 2001 (Bundesgesetzblatt 1. I S. 1510), zuletzt geändert durch Artikel 11 des Gesetzes vom 22. April 2005 (Bundesgesetzblatt 1. I S. 1106).

4. Мачковский Г. И. Полиция (организация, кадры, уголовно-процессуальная деятельность) / Мачковский Г. И. – М. : ВНИИ МВД СССР, 1972. – 166 с.

УДК 342.924

Олена Олегівна МАРКОВА,

доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9970-0944>

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКОНОДАВСТВІ

У зв'язку з євроінтеграційними процесами, які відбуваються останнім часом в Україні, саме сфера адміністративного законодавства сьогодні перебуває умовах інтенсивного реформування в напрямку формування діалогу між органами державної влади та громадянами через адміністративну процедуру. Реформування адміністративного права неможливе без законодавчого врегулювання процедурного аспекту відносин органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з громадянами. Це зумовлено як необхідністю захисту прав приватних (як фізичних, так і юридичних) осіб у відносинах з органами публічної адміністрації (зміст поняття «публічна адміністрація» обґрунтовано у першому розділі цієї книги), так і власне потребами підвищення ефективності діяльності останніх.

Для наукової спільноти та законодавця першочерговим постає питання розмежування на теоретико-практичному рівні на перший погляд суміжних понять, але при детальному вивченні зовсім різних, які хоч і мають спільні точки дотику, але і ознак, за якими вони відрізняються теж достатньо, щоб їх розглядати як дві самостійні категорії в адміністративному праві та законодавстві. Необхідно розробити концепцію праворозуміння даних правових понять, за основу будемо приймати судову концепцію адміністративного процесу.

На підставі проведеного аналізу та дослідження нами виділені критерії, які можна використовувати за основу при розмежуванні цих понять:

- 1) етимологія та правова природа цих понять;
- 2) завдання адміністративного процесу – забезпечити захист прав, свобод, та законних інтересів фізичних та юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень (судочинський підхід) [1, с. 325].

Завдання адміністративної процедури – забезпечити єдиний, чіткий та зрозумілий механізм правозастосування, внести впорядкованість та регламентованість у відносини органів державної влади із фізичними та юридичними особам; забезпечити реалізацію ними своїх прав, свобод та законних інтересів шляхом розгляду та розв'язання індивідуальних адміністративних справ; забезпечити суворий правовий режим дотримання прав і свобод громадян шляхом контролю; виступати дієвим засобом захисту проти суб'єктивізму й свавілля з боку службовців органів виконавчої влади.

- 3) суб'єктний склад. Суб'єктний склад учасників адміністративної процедури утворюють, передусім, органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування – «адміністративними органами». Оскільки йдеться про розгляд та вирішення адміністративним органом справи, яка стосується конкретних приватних осіб, то іншим обов'язковим учасником такого провадження є фізична (громадянин України, іноземець, особа без громадянства) або юридична особа, яких у західному адміністративному праві часто узагальнено називають «приватна особа». До адміністративної процедури можуть бути залучені особи, які сприяють розгляду та розв'язанню справи: свідки, перекладачі, спеціалісти, експерти [2, с. 123].

Суб'єктний склад учасників адміністративного процесу (судочинський підхід), одним із основних суб'єктів, який відрізняє адміністративний процес і адміністративну процедуру є адміністративний суд.

- 4) предмет регулювання та сфери застосування. Щодо даного критерію, то на даний момент досить складно визначитися з чітким розмежуванням, оскільки на законодавчому та доктринальному рівні відсутнє чітка регламентація цих понять. Різноманітність підходів вчених щодо розгляду адміністративного процесу як (юрисдикційний,

управлінський, судочинський) створюють складність у праворозумінні предмета регулювання та сфер.

З огляду на вищесказане, вчені виокремлюють наступні сфери адміністративного процесу: 1) адміністративне судочинство (порядок розгляду справ в адміністративних судах); 2) управлінський процес (порядок реалізації повноважень органів виконавчої влади щодо підготовки і прийняття індивідуальних адміністративних актів); 3) квазіюрисдикційний адміністративний процес (порядок реалізації повноважень органів виконавчої влади з розгляду справ приватних осіб); 4) юрисдикційний адміністративний процес (порядок застосування заходів адміністративного примусу) [10, с. 72].

Відносно сфери застосування адміністративної процедури тут теж виникає проблема, оскільки понад із відсутністю законодавчого закріплення, існує ще недостатнє розуміння серед вчених. Тому необхідно звертатися до міжнародного досвіду. Сферами в яких використовується адміністративна процедура є сфера публічного управління. Адміністративна процедура регламентує відносини публічної адміністрації з приватними особами і спрямована на прийняття адміністративного акта та укладення адміністративного договору [3, с. 115].

5) функціональна спрямованість процедури та процесу різна:

Щодо адміністративної процедури: 1) контрольна функція; 2) правозабезпечувальна – забезпечує баланс інтересів учасників процедури та ефективність розгляду справи; 3) гарантійно-реалізаційна функція.

6) функція взаємодія з різними адміністративними з метою вирішення індивідуальної адміністративної справи.

Щодо адміністративного процесу: 1) регулятивно-статична функція (функція упорядкування, стабілізації відповідних соціальних зв'язків та відношень) найбільш виразно проявляється при визначенні правового статусу суб'єктів адміністративного процесу; 2) регулятивно-динамічна функція; 3) охоронна функція та захисна [4, с. 178].

Звертаючись до німецького законодавства з цього приводу, необхідно зазначити, що німецькі законодавці чітко проводять демаркаційну лінію між цими двома поняттями і за основу приймається функціональне призначення процедурно та процесуальної норми, зокрема адміністративно-процедурні норми – визначають порядок функціонування публічної адміністрації, адміністративно-процесуальні норми (визначають порядок функціонування адміністративних судів). Такий підхід є логічним з огляду на застосування і розуміння як для законодавців, так і для науковців. Адже, без чіткої вирізняльної позиції ми знову повертаємося до правової невизначеності, підміні поняття, тим самим формуючи неправильне праворозуміння, яка зумовлена специфікою та надзвичайною широтою правових відносин, які забезпечуються нормами адміністративного права.

Список бібліографічних посилань:

1. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України/ Авт.-упоряд. В. П. Тимошук. – Київ: Факт, 2003. – 496 с.
2. Адміністративне право зарубіжних країн [курс лекцій] / О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, О. Є. Користін та ін. ; за ред. О. В. Кузьменко; НАВС. – Київ: Юрінком Інтер, 2014. – 525 с.
3. Михайлюк Я. Б. Загальна характеристика правового регулювання надання адміністративних послуг в Європейському Союзі / Я. Б. Михайлюк // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. – 2015. – Серія «Право». – Вип. 34. – Т. 2. – С. 113-117.
4. Адміністративні процедури і адміністративне судочинство в Німеччині: зб. матеріалів. – Київ: Німец. фонд міжнар. прав. співробітництва, 2006. – 180 с.

УДК 342.565.4

Інна Володимирівна МЕЛЬНИК,

начальник відділу по забезпеченню керівництва та звернень громадян Харківського апеляційного адміністративного суду

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЕКСПЕРТА З ПИТАНЬ ПРАВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

З 15 грудня 2017 року вступив у силу Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» котрим було внесено зміни до зазначених актів та викладено їх у новій редакції. Основним завданням зазначеного Закону було забезпечити ефективну реалізацію права на справедливий суд в Україні за допомогою нормативного врегулювання процесуальних механізмів [1].

Одною із новел, яка була введена в Кодекс адміністративного судочинства України (далі КАС України), стало запровадження інституту експерта з питань права.

Учасники справи набули права подавати до суду висновки експерта у галузі права щодо застосування аналогії закону чи аналогії права, змісту норм іноземного права згідно з їхнім офіційним або загальноприйнятим тлумаченням, практикою застосування, доктриною у відповідній іноземній державі. Разом з тим висновок експерта у галузі права не може містити оцінки доказів, вказівок про достовірність чи недостовірність того чи іншого доказу, про переваги одних доказів над іншими, про те, яке рішення має бути прийнято за результатами розгляду справи. При цьому висновок експерта у галузі права не є доказом, має допоміжний

(консультативний) характер і не є обов'язковим для суду. Суд може посилатися в рішенні на висновок експерта у галузі права як на джерело відомостей, які в ньому містяться, та має зробити самостійні висновки щодо відповідних питань [2].

Крім того, нововведенням КАС України стало розширення можливостей учасників справи подавати до суду висновок експерта. Так, у ст. 104 передбачено можливість проведення експертизи на замовлення учасників справи, а не лише на підставі ухвали суду. Зокрема, учасник справи має право подати до суду висновок експерта, складений на його замовлення в позасудовому порядку. При цьому, у висновку експерта зазначається, що висновок підготовлено для подання до суду та експерт обізнаний про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок.

Експерт, який склав висновок за зверненням учасника справи, має такі ж права і обов'язки, що й експерт, який здійснює експертизу на підставі ухвали суду.

Слід зауважити, що на рівні судів касаційної інстанції та конституційної юрисдикції своєрідні «експерти з питань права» працюють та надають свої висновки вже досить тривалий час. З прийняттям нової редакції КАС України суди нижчих інстанцій також отримали змогу застосовувати цей інститут при розгляді конкретних судових справ [3].

Досить тривалий час процесуальне законодавство не містило положень про експерта в галузі права. Сторони на обґрунтування своєї позиції надавали письмовий висновок науково-правової експертизи, а суд не мав підстав відмовляти в долученні його до справи. Такий висновок не підпадав ні під ознаки висновку судового експерта, ні під звіт фахівця, однак відображав певну правову позицію щодо застосування закону, яку суду доводилося враховувати під час розгляду справи.

Практика надання науково-правових експертиз до суду була досить поширеною. Такі експертизи проводилися як за запитами приватних осіб, так і за призначенням судів. Найчастіше це стосувалося резонансних справ або тих, які зачіпали важливі суспільні інтереси.

Можна сперечатися щодо того, чи узгоджувалися такі дії судді із чинним на той час процесуальним законодавством, однак необхідність відповіді на певні питання теорії права була очевидною з точки зору потреби повного і всебічного розгляду справи.

Процесуальне законодавство покладає на експерта у галузі права дві функції: 1) застосування аналогії права та аналогії закону; 2) використання норм іноземного права згідно з їх офіційним або загальноприйнятим тлумаченням, практикою застосування, доктриною у відповідній іноземній державі.

Із ч. 6 ст. 7 КАС України випливає, що її застосування необхідне, коли наявна неврегульованість (тобто прогалина правового регулювання) в

конкретному випадку. Разом з тим, крім прогалин у праві, існують колізії, різночитання, невизначеність у застосуванні закону в часі. Важкими для правозастосування також є питання розуміння принципів, їх змісту та співвідношення стосовно конкретної фабули справи.

В умовах проголошеного в Україні верховенства права, з розвитком законодавства, такі проблеми будуть загострюватися. Оскільки верховенство права означає перевагу принципів (основоположних ідей), доктрин та концепцій над писаним (формальним) правом. Про це йдеться у ч. 1 ст. 6 КАС України. Такий підхід означає, що аргументація судового рішення, особливо у справах з неоднозначним суперечливим законодавчим регулюванням, має містити не тільки посилання на статті нормативних актів, а й ширше обґрунтування і пояснення. Тобто, перед судом часто постає проблема тлумачення законів щодо конкретної справи у конкретному випадку правозастосування. Саме проблему тлумачення, на нашу думку, має вирішувати експерт у сфері права під час розгляду конкретної справи [4].

Зaproвадження експерта в галузі права як нового учасника адміністративного процесу є значним кроком в забезпеченні дотримання основних засад (принципів) адміністративного судочинства.

Список бібліографічних посилань:

1. Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03. 10. 2017 № 2147-VIII: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2147-19/page>

2. Аналітика. Новий КАСУ і нові стандарти доказування // Українське право – 13. 12. 2017: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/noviy-kasu-i-novi-standarti-dokazuvannya/

3. Наталія Зозуля. Експерт з питань права: проблема процесуального статусу. // Українське право – 14.12.2017: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/ekspert-z-pitan-prava-problema-protseusualnogo-statusu/

4. Александр Поливодский. Эксперт в отрасли права: новелла процессуального законодательства или устоявшаяся практика, закрепленная в законе? 10. 02. 2018: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://barristers.org.ua/news/ekspert-v-otrasly-prava-novella-protseusualnogo-zakonodatelstva-yly-ustoyavshayasya-praktyka-zakreplennaya-v-zakone/>

5. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/paran10081#n10081>

6. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» від 7 липня 2010 р. № 2453- УІ: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>

7. Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» 10.02.1995 № 51/95-ВР: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/51/95->

УДК 342. 92

Оксана Володимирівна ПАНАСЮК,

Завідувач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

<http://orcid.org/0000-0003-1621-687X>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ЗАКОННІСТЬ» ТА «ДИСЦИПЛІНА»

Важливим чинником ефективності державного управління є дотримання вимог законності та дисципліни, тому вдосконалення теоретичних засад забезпечення законності та дисципліни в державному управлінні є і досі актуальним питанням.

Не можна сказати, що проблема забезпечення законності та дисципліни в державному управлінні залишалася поза увагою вчених – їй присвячені наукові праці В. Б. Авер'янова, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяка, В. М. Гарашука, Н. Р. Нижник, О. Ю. Оболенського, С. Г. Стеценка, В. В. Цветкова та інших адміністративістів, але не слід стверджувати й того, що вона знайшла своє остаточне вирішення. Зокрема, свідченням недостатньої наукової розробленості цієї тематики є наявність різних, а подекуди і протилежних законодавчих визначень та наукових тлумачень (розуміння, визначень) термінів «законність» та «дисципліна», що негативно відбивається на правозастосовній діяльності під час виконання покладених на суб'єктів державного управління завдань, функцій та обов'язків і реалізації наданих їм повноважень, під час визначення способів (методів) та форм забезпечення законності й дисципліни, визначення виду та міри юридичної відповідальності за порушення передбачених законодавством вимог тощо.

Сучасний стан наукової розробки питань забезпечення законності та дисципліни в державному управлінні характеризується такими особливостями: значним впливом на розуміння цих категорій попередніх розробок представників радянської теорії державного управління та адміністративного права; зміною розуміння сутності та меж державного управління після законодавчого закріплення поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову (ст. 6 Конституції України);

ототожненням законності та дисципліни представниками сучасної школи як теорії права, так і державного управління та адміністративного права.

Учені визнають складний характер законності та по-різному визначають її сутність і зміст. Наприклад, В. В. Лазарєв визначає законність як «сукупність вимог»; В. О. Козбаненко – як «принцип, режим і метод діяльності державних органів та посадових осіб»; М. В. Вітрук – як «ідею, вимогу і систему»; Ю. П. Битяк – як «умови існування будь-якої демократичної держави, її обов'язкові риси»; В. Б. Аверянов – як «політико-правове явище, критерій правового життя суспільства».

Отже, можемо зазначити що законність у науковій літературі розглядається з різних позицій, однак найчастіше її характеризують як принцип державної діяльності, як метод державного управління, режим (стан) суспільних відносин. Наприклад, як принцип державно-правового життя законність є основою діяльності держави, усіх її гілок влади. Вимога дотримання і виконання законів та інших правових актів стосується всіх суб'єктів права. Зокрема, відповідно до ст. 6 Конституції України «органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України»; відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Що стосується дисципліни, то у тлумачних словниках під нею розуміють наявність встановленого порядку, передбачення обов'язку щодо дотримання такого порядку. Тобто дисципліна, так само як і законність, визначається як статика (наявність встановленого порядку та певних обов'язків) та динаміка (дотримання або виконання встановлених правил) одночасно.

На відміну від законності, поняття дисципліни отримало законодавче визначення. Наприклад, у Дисциплінарному статуті Збройних Сил України під нею розуміють бездоганне і неухильне додержання всіма військовослужбовцями порядку і правил, встановлених військовими статутами та іншим законодавством України; у Дисциплінарному статуті органів внутрішніх справ України – дотримання особами рядового і начальницького складу Конституції і законів України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, наказів та інших нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України, підпорядкованих йому органів і підрозділів.

Аналіз вищенаведених понять дисципліни дає змогу зробити висновок про те, що їх основою є розуміння дисципліни як виконання (дотримання) законодавчих та підзаконних актів з питань службової діяльності або як бездоганне і неухильне додержання порядку і правил, котрі такими нормативними актами передбачені. Однак, беручи до уваги те, що службовці (військовослужбовці) зобов'язанні виконувати й усні

накази начальників усіх рівнів, що в мілітаризованих структурах є надзвичайно важливим, а їх невиконання вважається порушенням службової (військової) дисципліни, необхідно погодитись із висновком В.В. Маркова про те, що «законодавчі визначення службової (військової) дисципліни не повною мірою розкривають її сутність».

Вищенаведене дає змогу зробити висновок що: дисципліна і законність є різними поняттями (категоріями), хоча мають спільну мету встановлення порядку; що будь-яке порушення правових норм є свідченням недисциплінованості особи, яка його вчинила, незалежно від того, до якої з видів юридичної відповідальності її притягнуто, а отже, таке порушення є свідченням порушення дисципліни. На відміну від законності, основу дисципліни утворюють внутрішньо-організаційні відносини з питань проходження служби та внутрішнього розпорядку (вчасний прихід на роботу, дотримання встановленої тривалості робочого часу, вчасне і точне виконання наказів, розпоряджень та вказівок керівника, дотримання технологічної дисципліни та вимог щодо охорони праці, техніки безпеки і протипожежної охорони, дбайливе ставлення до службового майна, утримання від дій, що перешкоджають іншим працівникам виконувати свої службові обов'язки тощо).

Дисципліна, на відміну від законності, значно ширша за змістом, оскільки передбачає дотримання вимог, які містяться навіть в усних наказах та розпорядженнях керівників та начальників усіх рівнів.

Законність і дисципліна в державному управлінні великою мірою визначаються юридичною відповідальністю. Зокрема, за порушення законності передбачено більш жорсткі юридичні санкції, ніж за порушення дисципліни.

УДК 342.9:346.2(477)

Лілія Миколаївна ПОПОВА,

доцент кафедри фінансів та кредиту Харківського національного університету будівництва та архітектури, кандидат економічних наук, доцент

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Підприємництво є одним із ключових секторів у ринковій економіці, завдяки якому задовольняється потреба ринку в насиченості товарами та послугами, створюється здорова конкуренція, виникає новий прошарок в суспільстві. У сучасних умовах господарювання головним фактором розвитку підприємництва, перш за все, стають творчість, наука, освіта, а не ті об'єкти, де безпосередньо здійснюється виробництво матеріальних благ [1]. Для економіки нашої держави, особливо у період її наближення

до Європейського економічного простору, підприємництво відіграє надзвичайно важливу роль та виступає внутрішнім і зовнішнім інвестором, розширює експортні можливості тощо. Тому виявлення найбільш дієвих методів адміністративно-правового регулювання в цій сфері на сьогоднішній день є досить актуальним та потребує дослідження.

Адміністративно-правове регулювання, як і будь-який інший вид правового регулювання, має свої об'єкти, на які спрямовано цей регулюючий вплив. У сучасному словнику іншомовних слів об'єкт (лат. *objectum* – «предмет») визначається як предмет, явище, на яке спрямована певна діяльність людини [2, с. 464]. Об'єкт – це те, на що спрямована пізнавальна діяльність дослідника. Об'єкт права виконує мобільну, активну роль [3, с. 36-39.]. У юридичній енциклопедії об'єкт права визначається як «матеріальні й нематеріальні блага, з приводу яких виникають правовідносини» [4].

Адміністративне право має велику кількість об'єктів, до яких також належить і підприємницька діяльність. Згідно зі ст. 42 Господарського кодексу України, підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [5].

Важливу роль в адміністративно-правовому регулюванні підприємницької діяльності відіграють такі засоби регулювання, як: державна реєстрація, ліцензування, стандартизація та сертифікація, державне замовлення, квотування та ін.

Офіційна діяльність всіх суб'єктів господарювання починається з моменту їх державної реєстрації, що здійснюється відповідно до ст. 58 Господарського кодексу України і детально регулюється Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» [6].

Державна реєстрація суб'єктів підприємництва – це засвідчення на офіційному рівні фактів створення або припинення юридичної особи, факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі про юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, а також проведення інших реєстраційних дій, передбачених чинним законодавством.

Відсутність державної реєстрації викликає притягнення відповідних посадових осіб до адміністративної (ст. 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення [7]), та в певних випадках до кримінальної (ст. 201 Кримінального кодексу України [8]) відповідальності.

Важливу роль в адміністративно-правовому регулюванні підприємництва відіграє ліцензування підприємницької діяльності, основною метою проведення якого є захист прав, законних інтересів, життя та здоров'я громадян, захист навколишнього природного

середовища та забезпечення безпеки держави. Відносини, пов'язані з ліцензуванням певних видів господарської діяльності, регулюються Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» 02. 03. 2015 № 222-VIII [9].

Стандартизація та сертифікація – це необхідні заходи, які пов'язані з встановленням мінімальних вимог до певних небезпечних засобів. Стандартизація – діяльність, що полягає в установленні положень для загального та неодноразового використання щодо наявних чи потенційних завдань і спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері [10]. У свою чергу сертифікація – підтвердження відповідності третьою стороною (особою, яка є незалежною від особи, що надає об'єкт оцінки відповідності, та від особи, що заінтересована в такому об'єкті як споживач чи користувач), яке стосується продукції, процесів, послуг, систем або персоналу [11].

Державне замовлення згідно зі ст. 13 Господарського кодексу України є засобом державного регулювання економіки шляхом формування на договірній (контрактній) основі складу та обсягів продукції (робіт, послуг), необхідної для пріоритетних державних потреб, розміщення державних контрактів на поставку (закупівлю) цієї продукції (виконання робіт, надання послуг) серед суб'єктів господарювання, незалежно від їх форми власності [5].

Підприємницька діяльність може законодавчо регулюватись шляхом певних обмежень, зокрема, шляхом здійснення квотування підприємницької діяльності (ст. 14 Господарського кодексу України, Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та ін.). Під квотуванням розуміється встановлення граничних обсягів (квот) виробництва чи обігу певних товарів і послуг [12].

Доцільно зазначити, що застосування певних засобів державного регулювання, зокрема, умови та обсяги господарської діяльності, встановлення та скасування пільг, визначаються Господарським Кодексом України, Законами України, а також програмами економічного і соціального розвитку.

Таким чином, підприємницька діяльність в Україні не є стихійною і некерованою, а всебічно контролюється державою. При цьому велике значення у регулюванні підприємницької діяльності має адміністративно-правове регулювання, що є спеціальним механізмом впливу адміністративного права на діяльність його суб'єктів та об'єктів. А до сфери адміністративно-правового регулювання входять відносини, які відображають не тільки індивідуальні потреби фізичних і юридичних осіб, а й загальний публічний інтерес держави в цілому.

Список бібліографічних посилань:

1. Попова Л. М. Протиправна підприємницька діяльність як фактор загрози економічній безпеці України / Верховенство права: Міжнародний науковий журнал (Республіка Молдова), 2017. – №5. – С. 174-179.

2. Юридична енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. – Т. 3. – с. 464.

3. Завальна Ж. Об'єкт цивільних правовідносин / Ж. Завальна // Юридична Україна. – № 7. – С. 36-39.

4. Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол. : Ю70 Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : «Укр. енцикл.», 1998 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://leksika.com.ua/17190512/legal/obyekt_prava

5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

6. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон від 15.05.2003 № 755-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/755-15/page>

7. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

8. Кримінальний кодекс України: Кодекс від 05.04.2001 № 2341-III / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

9. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: закон від 02.03.2015 № 222-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/222-19>

10. Про стандартизацію: закон від 05.06.2014 № 1315-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>

11. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: закон від 15.01.2015 № 124-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/124-19>

12. Про зовнішньоекономічну діяльність: закон від 16.04.1991 № 959-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

УДК 342.98.072.22(477)

Світлана Миколаївна ПОПОВА,

професор кафедри загальноправових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ АНТИКОРУПЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ

Корупція являє собою складне, суспільно небезпечне і багатоаспектне явище (економічне, політичне, правове, морально-психологічне), яке не лише створює несправедливість у суспільстві, а й

загрожує національній безпеці України. Тому на сьогоднішній день виникла необхідність у створенні в нашій державі органів для боротьби з корупційними діяннями. З огляду на сьогоднішній стан виявлення корупційних діянь, масштаби корупційних правопорушень, слід зазначити про вагоме місце органів антикорупційного контролю в Україні, необхідність адміністративно-правового регулювання їх діяльності.

Органи антикорупційного контролю – це такі виконавчі органи, діяльність яких регламентується відповідними нормативно-правовими актами щодо попередження, виявлення, припинення та розкриття корупційних діянь. Адміністративно-правовим статусом цих органів є комплекс певних прав та обов'язків, закріплених нормами адміністративного законодавства, реалізація яких забезпечується зазначеними гарантіями.

Метою антикорупційного контролю є реалізація наданих функцій, використання одержаної інформації і здійснення коригуючих дій, суб'єкт контролю має здійснювати облік та перевірку того, як контрольований об'єкт виконує покладені на нього завдання та реалізує свої функції щодо протидії корупції серед державних службовців під час реалізації управлінської діяльності.

Битяк Ю. Б. зазначає, що «адміністративно-правові засади управління полягають у виконавчій і розпорядчій діяльності системи суб'єктів, покликані здійснювати на підставі законів та інших правових актів прогнозування й координацію діяльності різних ланок цієї системи, облік і контроль за розпорядженням матеріальними та фінансовими ресурсами, кадрову роботу, застосування моральних і матеріальних стимулів та заходів дисциплінарного й адміністративного впливу» [1, с. 283].

На сьогоднішній день в Україні існують такі основні органи антикорупційного контролю, як Національне антикорупційне бюро України (до його складу входить Спеціалізована антикорупційна прокуратура), яке покликане здійснювати попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень й запобігати вчиненню нових, а також Національна агенція з питань запобігання корупції, діяльність якої спрямована на розробку антикорупційних програм, їх втілення у життя, проведення аналітичної роботи та здійснення контролю стосовно дотримання норм антикорупційного законодавства.

Діяльність Національного антикорупційного бюро України регламентується Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» [2]. До сфери повноважень Національного антикорупційного бюро України віднесено здійснення досудового розслідування корупційних правопорушень, проведення оперативно-розшукових заходів з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття правопорушень, віднесених законом до його підслідності, вжиття заходів щодо розшуку та арешту коштів та іншого майна, які можуть бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації у

корупційних правопорушеннях, забезпечення на умовах конфіденційності та добровільності співпраці з особами, які повідомляють про корупційні діяння тощо.

До складу Національного антикорупційного бюро України входить Спеціалізована антикорупційна прокуратура, діяльність якої регламентується Законом України «Про прокуратуру» [3]. Правове значення даного органу контролю передбачається загальним положенням про прокуратуру, а саме «здійсненням встановлених Конституцією України функцій з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави» [3].

Правову основу діяльності Національної агенції з питань запобігання корупції складає Конституція України, ратифіковані Верховною Радою України міжнародні договори, а також інші нормативно-правові акти. Безпосередній нормативно-правовий акт, яким регламентується діяльність цієї агенції, є відповідний розділ Закону України «Про запобігання корупції» [4], в якому зазначений орган визначається, як «центральный орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, тобто розробляє антикорупційну стратегію на основі аналізу ситуації щодо корупції, а також результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії» [4]. Національна агенція з питань запобігання корупції здійснює суто аналітичну діяльність, розробляє проекти антикорупційних стратегій, досліджує інформацію щодо положень про корупцію та інше.

Таким чином, слід зазначити, що специфічна діяльність органів антикорупційного контролю полягає у попередженні, припиненні, розкритті, розробці певних схем, стратегій щодо виявлення корупційних діянь. Але на сьогоднішній день актуальним є питання щодо необхідності створення Вищого антикорупційного суду України задля більш ефективної боротьби з корупційною діяльністю. З цього питання затверджений Законопроект «Про Вищий антикорупційний суд», який був зареєстрований від 22. 12. 2017 [5]. Його правову основу будуть становити: Конституція України, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Закон України «Про Вищий антикорупційний суд», ратифіковані Верховною Радою України міжнародні договори. Головним завданням даного органу має бути здійснення правосуддя відповідно до визначених законодавством засад та процедур судочинства у корупційних справах з метою захисту особи, суспільства та держави, а також контроль за досудовим розслідуванням таких злочинів.

Список бібліографічних посилань:

1. Адміністративне право України: підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, О. В. Дьяченко та ін. / за ред. Ю. П. Битяка. – Київ: Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.

2. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 5 січня 2017 року № 1798-19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>

3. Про прокуратуру: Закон України від 20 січня 2018 року № 2249-19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/page>

4. Про запобігання корупції: Закон України від 3 серпня 2017 року № 2136-19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

5. Проект Закону про Вищий антикорупційний суд. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63218

УДК 347.998.8

Віталій Борисович ПЧЕЛН,

доцент кафедри адміністративного права і процесу Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9540-9084>

ЩОДО ПРОБЛЕМ ПРАВООХОРОННОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

Ефективність здійснення судочинства залежить від багатьох факторів, одним із яких є належне його забезпечення. Правові основи такого забезпечення закріплені на рівні Конституція України, в ст. 130 якої вказано, що держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів [1]. На жаль доводиться констатувати, що на практиці наведений конституційний припис знаходить свою реалізацію не в повній мірі. Яскравим прикладом чого може слугувати незадовільний стан правоохоронного забезпечення національного судочинства.

Так, в якості одного з найпроблемніших аспектів правоохоронного забезпечення судочинства України слід розглядати забезпечення охорони судів. Задля виконання такого завдання свого часу функціонували спеціальні підрозділи судової міліції «Грифон», які належали до структури міліції громадської безпеки. Проте, з проведенням реформування правоохоронної системи країни, прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» [2], органи судової міліції «Грифон» було ліквідовано. Відповідно до Розділу IX «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Національну поліцію» до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року вносилися зміни. Дані зміни були спрямовані на створення підрозділів відомчої воєнізованої охорони Державної судової адміністрації України (далі – ДСА України), що повинна була виконувати функції

ліквідованих підрозділів судової міліції. А доки вказана інституція не запрацює в повному обсязі, охорона судів, інших органів та установ судової системи, а також установ судових експертиз здійснюється підрозділами Національної гвардії та Національної поліції. Такій охороні підлягають: суди загальної юрисдикції; Вища рада юстиції; Вища кваліфікаційна комісія суддів; ДСА України; територіальні управління ДСА України; Національна школа суддів; установи судових експертиз Мін'юсту та Міністерства охорони здоров'я України [3]. Із чого слідує, що правоохоронне забезпечення судочинства разом із органами поліції здійснює Національна гвардія України.

У межах проведення судової реформи було прийнято абсолютно новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року, в положеннях якого мова про підрозділи відомчої воєнізованої охорони ДСА України вже не йде. Проте в ст. 160 наведеного нормативно-правового акта встановлено, що підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів і членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення безпеки учасників судового процесу здійснює Служба судової охорони. При цьому, тимчасово, на період до початку виконання в повному обсязі повноважень Служби судової охорони її функції здійснюються підрозділами Національної поліції України та Національної гвардії України [4]. З цієї метою МВС України було видано наказ від 26 грудня 2016 року № 1352, яким затверджено Тимчасовий порядок забезпечення охорони судів, органів та установ системи правосуддя, а також підтримання громадського порядку в них [5]. Проте й на сьогодні розташовані в 801 приміщеннях суди, інші органи й установи в системі правосуддя, за офіційною інформацією ДСА України, залишаються без належної охорони, зокрема: 453 (56%) будівлі не охороняються взагалі; 197 (25%) будівель – тільки вдень; 5 (1%) будівель – лише вночі; 146 (18%) будівель – забезпечується цілодобовою охороною підрозділами Національної поліції України [6].

Таким чином, законодавством передбачено, що завдання із правоохоронного забезпечення судочинства покладено на Службу судової охорони ДСА України. Проте функціонування даного суб'єкта в повному обсязі ускладнює відсутність належного фінансування. А тому, на нормативно-правовому рівні визначено суб'єктів, які тимчасово повинні здійснювати правоохоронне забезпечення адміністративного судочинства й усієї судової системи – органи поліції й органи Національної гвардії. Вищенаведені органи в зв'язку із недостатнім кадровим потенціалом і неналежним фінансуванням не можуть в ефективний спосіб виконувати таке завдання, що прямо суперечить положенням національного законодавства. У зв'язку із чим, на сьогодні, через відсутність належного правоохоронного забезпечення діяльності органів судової влади, у тому числі адміністративних судів, принцип незалежності судді й судової гілки влади в цілому зазнає чималих порушень.

Список бібліографічних посилань:

1. Конституція України: від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про Національну поліцію: Закон України: від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 63. – Ст. 2075.
3. Про забезпечення охорони судів, інших органів та установ судової системи, а також установ судових експертиз: постанова Кабінету Міністрів України: від 9 лист. 2015 р. № 906 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 90. – Ст. 3042.
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України: від 2 черв. 2016 р. № 1402-VIII // Офіційний вісник України. – 2016. – № 56.
5. Про затвердження Тимчасового порядку забезпечення охорони судів, органів та установ системи правосуддя, а також підтримання громадського порядку в них: наказ Міністерства внутрішніх справ України: від 26 груд. 2016 р. № 1352 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vru.gov.ua/content/docs/Poryadok.pdf>
6. Хронологія створення Державної установи «Служба судової охорони» // Державна судова адміністрація України // офіційний сайт: <https://court.gov.ua/press/news/311998/>

УДК 342.951:351.713(477)

Анастасія Олександрівна САВЧЕНКО,

здобувач кафедри загальноправових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

На сьогоднішній день велика увага приділяється виявленню та усуненню порушень законодавства держави, особливо у податковій сфері. Адже за останній час правопорушення у податковій сфері зросли до загрозливих масштабів, набули масового характеру, а схеми приховування доходів стали поширеним явищем.

Згідно зі 67 статтею Конституції України «кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом» [1]. В іншому випадку за невиконання або неналежне виконання цього обов'язку кожен повинен нести юридичну відповідальність. За статтею 109 Податкового кодексу України «податковими правопорушеннями є протиправні діяння (дія чи бездіяльність) платників податків, податкових агентів, та/або їх посадових осіб, а також посадових осіб контролюючих органів, що призвели до невиконання або неналежного виконання вимог, установлених законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи» [2].

Основними видами порушень податкового законодавства, визначених Податковим кодексом України, є: порушення встановленого порядку взяття на облік (реєстрації) в податкових органах України; порушення строку та порядку подання інформації про відкриття або закриття банківських рахунків; неподання або порушення порядку подання платником податків інформації для ведення Державного реєстру фізичних осіб – платників податків; неподання або несвоєчасне подання податкової звітності або невиконання вимог щодо внесення змін до податкової звітності; порушення встановлених законодавством строків зберігання документів з питань обчислення і сплати податків та зборів, а також документів, пов'язаних із виконанням вимог іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на податкові органи; порушення правил застосування спрощеної системи оподаткування фізичною особою – підприємцем; відчуження майна, яке перебуває в податковій заставі, без згоди податкового органу; порушення правил нарахування, утримання та сплати (перерахування) податків у джерела виплати; неподання або подання з порушенням строку банками чи іншими фінансовими установами податкової інформації податковим органам України [2].

За порушення податкового законодавства застосовуються такі види юридичної відповідальності як фінансова, адміністративна, кримінальна та дисциплінарна. Як стверджує Попова С. М. «адміністративна відповідальність є засобом адміністративного впливу на порушників податкового законодавства із застосуванням адміністративно-правових норм. Підставою для адміністративної відповідальності за порушення податкового законодавства є наявність складу адміністративного правопорушення – винної або необережної дії чи бездіяльності, що посягає на захищені законом суспільні відносини, за яку законодавством і передбачена адміністративна відповідальність [3, с. 275].

Особливостями адміністративних стягнень у даному випадку є те, що вони застосовуються до фізичних осіб та посадовців, винних у податкових правопорушеннях; адміністративні санкції не тягнуть за собою судимості, а застосовуються у відношенні до найменш значних податкових правопорушень (проступків), які за своїм характером відповідно до закону не тягнуть кримінальної відповідальності; а також відсутні тяжкі правові наслідки.

Адміністративна відповідальність за порушення податкового законодавства зазначена не лише у статтях Податкового кодексу України, Митного кодексу України, але й Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема в статтях 163-1, 163-2, 163-3, 163-4, 164-1, 164-5 [4].

Так, наприклад, частина статті 163-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення зазначає, що «відсутність податкового обліку, порушення керівниками та іншими посадовими особами

підприємств, установ, організацій встановленого законом порядку ведення податкового обліку, у тому числі неподання або несвоєчасне подання аудиторських висновків, подання яких передбачено законами України, – тягне за собою накладення штрафу у розмірі від п’яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» [4].

Кодекс України про адміністративні правопорушення надає право податковим органам застосовувати лише адміністративні штрафи. Податковий кодекс України за здійснення податкових правопорушень (наприклад, ухилення від сплати податків) передбачає персональну адміністративну та кримінальну відповідальність певних осіб [3, с. 278].

Таким чином, слід зауважити, що податкові правовідносини не залишаються незмінними, удосконалюються способи і механізм скоєння податкових правопорушень. Тому, на нашу думку, необхідно розширити адміністративну відповідальність за правопорушення у податковій сфері, попередньо досконало вивчивши та проаналізувавши чинне законодавство нашої держави.

Список бібліографічних посилань:

1. Конституція України від 28. 06. 1996 р. № 254к/96-ВР // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254/96>
2. Податковий кодекс України: Кодекс від 02. 12. 2010 № 2755-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Попова С. М. Адміністративно-правовий статус податкових органів України: монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, професора, заслуженого юриста України, академіка НАПрН України О. М. Бандурки / С. М. Попова. – Х. : Золота миля, 2012. – 386 с.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

УДК 35.078.3

Богдан Іванович СЮРКАЛО,

доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент

ORCID:<http://orcid.org/0000-0002-5282-631X>

АКТУАЛЬНІ ШЛЯХИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

У сучасному інформаційному суспільстві серед основних прав і свобод людини слід виділити право на доступ до інформації. Право

громадян на доступ до інформації – гарантоване статтею 34 Конституції України, а саме: право кожного на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

На сьогодні в Україні залишається актуальною проблема вдосконалення законодавства України у галузі інформації, приведення інформаційних відносин у відповідність з кращими європейськими і світовими стандартами.

Метою статті є визначення основних проблем правового регулювання доступу до інформації в Україні.

Інформація, як відомо, є засобом комунікації людей і нерідко виступає об'єктом їх діяльності. Без отримання інформації в різних її проявах та формах не можливі еволюція людини та розвиток суспільства і держави. Інформація є одним з ключових понять для багатьох галузей знань. Правознавство, філософія, політологія, соціологія, історія та інші науки приділяють значну увагу цій категорії. Будь-які суспільні відносини, що є предметом регулювання права, тісно пов'язані з інформацією [3, с. 26].

Основоположні засади, які стосуються доступу до інформації, містяться у Законі України «Про інформацію». Цей Закон містить дефінітивну частину, в якій законодавець дає визначення понять, зокрема означаючи інформацію, як документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі; окреслює коло суб'єктів інформаційних відносин – громадян України, юридичних осіб, державу. Щоправда в останньому випадку законодавець вносить застереження щодо суб'єктного складу інформаційних відносин, доповнюючи їх перелік іншими (іноземними) державами, їхніми громадянами (іноземцями), іноземними юридичними особами, а також особами без громадянства (апатридами) та міжнародними організаціями (ст. ст. 1, 5) [1].

Недоліком українського законодавства можна вважати неоднозначність тлумачення визначення «інформація», що створює певні перешкоди для застосування правових норм у практичній діяльності.

Слід визнати, що з набуттям чинності Закону України «Про доступ до публічної інформації» активізувалася діяльність української влади щодо забезпечення права кожного на доступ до інформації, яка є у володінні суб'єктів владних повноважень. Невідкладно було прийнято укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти центральних і місцевих органів влади, інших суб'єктів, якими затверджено заходи щодо забезпечення доступу до публічної інформації.

Проте, говорячи про актуальні шляхи реалізації права на доступ до інформації, доцільно визнати, що законодавство не дає відповіді на всі запитання. Важливою складовою вітчизняного інформаційного законодавства в сфері захисту персональних даних про особу став Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 р. № 2297-VI, мета якого – регулювання відносин, пов'язаних із захистом персональних даних під час їх обробки [2]. Проте у вітчизняних ЗМІ почали з'являтися публікації, автори яких наголошували, що в той час, як Закон України «Про доступ до публічної інформації» зобов'язує державні структури надавати інформацію, Закон України «Про захист персональних даних» тією ж мірою дозволяє їм уникнути цього. Таким чином, говорячи про розбудову інформаційного суспільства, не можливо не наголосити на проблемах забезпечення доступу до інформації, з якими стикаються як запитувачі, так і розпорядники інформації, та досліджуються вітчизняними й зарубіжними науковцями.

На сьогодні важливим кроком на шляху вдосконалення напрямів державного регулювання інформаційної сфери залишається прийняття концепції формування і розвитку державної інформаційної політики, створення і поєднання в єдиній концепції Національної системи інформаційних ресурсів. У разі внесення змін потрібно буде врахувати і те, що для деяких фізичних осіб чинним законодавством вже встановлені спеціальні гарантії з надання інформації. Іншими словами можна сказати, що, для запобігання неконтрольованому внесенню змін в окремі нормативно-правові акти пропонується до вирішення питання підійти комплексно, першочергово розробивши законодавчу стратегію розвитку інформаційного законодавства України у сфері доступу до інформації, яка буде базуватись на праві доступу до інформації в інформаційних базах Національної системи інформаційних ресурсів. Питання про формат і правове забезпечення функціонування Національної системи інформаційних ресурсів є предметом подальших наукових розвідок та досліджень.

Список бібліографічних посилань:

1. Про інформацію: Закон України в новій редакції від 9 трав. 2011 р. // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
2. Про захист персональних даних: Закон України від 1 черв. 2010 р. № 2297-VI // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.
3. Костецька Т. А. Інформаційне право України / Т. А. Костецька – К. : КНТЕУ, 2009. – 170 с.
УДК 342.9

Світлана Сергіївна ШОПТЕНКО,

доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук,
доцент

ORCID:<http://orcid.org/0000-0002-9786-5398>

ПРОВАДЖЕННЯ ЗА СКАРГАМИ ГРОМАДЯН В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Звернення громадян є одним із основних способів забезпечення законності в діяльності поліції. Саме вони спрямовані на забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів громадян, дотримання їх при реалізації правоохоронної діяльності. Скарги громадян, як один із видів звернення до органів поліції, сприяють відновленню порушених прав громадян, утвердженню режиму законності та забезпеченню службової дисципліни. В умовах проведення адміністративної реформи, підвищення ролі громадян у сфері правоохоронної діяльності, нормативно-правове регулювання даного провадження потребує перегляду в напрямку чіткої регламентації процедури розгляду скарг, правового статусу її учасників, документального оформлення, що й обумовлює актуальність дослідження.

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють провадження за скаргами громадян в органах Національної поліції є Закон України «Про звернення громадян» та Наказ МВС України від 10.10.2004 № 1177 «Про затвердження положення про порядок роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому в системі Міністерства внутрішніх справ України». На сьогоднішній день дані правові акти є застарілими та містять ряд недоліків і прогалин. Наказ МВС України від 10.10.2004 № 1177 потребує заміни новим, оскільки він був прийнятий ще до утворення Національної поліції та не враховує особливостей її правового статусу та організації роботи. Новий нормативно-правовий акт має ґрунтуватися на нормах Закону України «Про звернення громадян», роз'яснювати порядок реалізації його окремих положень та враховувати специфіку роботи поліції. Також у ньому має бути виправлено ряд недоліків, які на сьогоднішній день існують у законодавстві, що регулює реалізацію провадження за скаргами громадян в органах Національної поліції.

Зокрема потребує перегляду положення, що закріплює строк подання скарги на рішення працівника поліції, який на сьогоднішній день становить один рік з моменту його прийняття, але не пізніше одного місяця з часу ознайомлення громадянина з прийнятим рішенням. Враховуючи сферу діяльності поліції, а також те, що скарги досить часто

містять інформацію про вчинення правопорушення, такий строк доцільно зменшити. Це пов'язано з тим, що зі впливом значного проміжку часу поліцейським буде досить важко дослідити всі обставини проступку та прийняти обґрунтоване рішення. Крім того, більш швидка подача скарги сприятиме швидшому реагуванню на протиправні дії чи рішення, їх припиненню та відновленню порушених прав, свобод чи законних інтересів. У зв'язку з цим у законодавстві доцільно закріпити, що «Скарга на дії чи бездіяльність посадових осіб, якими порушуються права чи свободи громадян, або обмежуються можливості їх реалізації, може бути подана до органу чи посадовій особі вищого рівня протягом місяця з дня їх вчинення (не вчинення)». У той же час варто закріпити право керівника органу поліції продовжити даний строк при наявності суттєвих причин для його пропусчення.

Звернення громадян надходять до МВС, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС, у вигляді листів (поштою) та під час особистого прийому громадян посадовими особами, за допомогою засобів телефонного зв'язку через визначені контактні центри, телефонні «гарячі лінії», а також з використанням мережі Інтернет, засобів електронного зв'язку (електронне звернення). Закон України «Про звернення громадян» досить детально закріпив зміст та порядок подачі усних та письмових звернень, у той час як положення про електронне звернення потребують уточнення та доповнення. Так, законодавством передбачено, що скарги, які подаються в електронному вигляді не обов'язково засвідчуються електронним цифровим підписом. Тобто в деяких випадках такі звернення залишаються не засвідченими, що відносить такі звернення до анонімних, які не підлягають розгляду керівниками органів поліції. У зв'язку з цим у законодавство доцільно внести зміни в напрямку чіткої регламентації вимог до електронних звернень та порядку ідентифікації особи, яка звертається.

Також потребують уточнення правові норми, що визначають порядок повернення та пересилання скарги. У законодавстві варто закріпити, в якій формі повідомляється особа про пересилання її скарги чи її повернення і в які строки після відправки вона має бути повідомлена.

Потребує скорочення строк повернення скарги, оформленої без дотримання вимог Закону України «Про звернення громадян», який на сьогоднішній день становить десять днів. Оскільки питання про відповідність звернення вимогам встановлюється майже завжди в день її надходження, то можливість повернення його в указаний строк тільки затягуватиме процес.

Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити висновок, що чинне законодавство, що регулює провадження за скаргами громадян в органах Національної поліції, потребує оновлення та вдосконалення в напрямку визначення вимог до електронної скарги, строків подання, повернення, пересилання іншому компетентному суб'єкту, повідомлення особи про

хід розгляду скарги, порядку надання відповіді за результатами розгляду скарги. Крім того, потребує заміни новим Наказ МВС України від 10.10.2004 № 1177 «Про затвердження положення про порядок роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому в системі Міністерства внутрішніх справ України», оскільки він був прийнятий ще до утворення Національної поліції та не враховує особливостей її правового статусу та організації роботи.

УДК 342.565

Ілля Геннадійович ЯНЧЕВСЬКИЙ,

заступник керівника апарату Харківського апеляційного адміністративного суду

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ СПІВРОБІТНИКАМИ СЛУЖБИ СУДОВОЇ ОХОРОНИ

На сьогоднішній день в Україні діють 675 місцевих і апеляційних судів, а також 34 органи системи правосуддя, вони займають 768 приміщень, але тільки 136 з них охороняються цілодобово, тобто лише кожен п'ятий. Більше половини – 464 – взагалі без охорони. Решта – під наглядом тільки вночі (7) або тільки вдень (161).

Раніше безпеку судів забезпечували співробітники спецпідрозділу органів внутрішніх справ "Грифон". Зі створенням Національної поліції їх звідти прибрали, і суди фактично залишилися без охорони. Там же, де вона ще є, всього один-два правоохоронці. Настільки слабка захищеність служителів Феміди змушує їх боятися злочинних посягань. А за великим рахунком позначається на незалежності судової системи, що відзначають і міжнародні експерти. "Грифон" повинна була замінити Служба судової охорони. Через відсутність державного фінансування в 2015-2016 роках цього зробити не вдалося. На її створення бюджетом 2017 було виділено близько 350 млн. гривень. Однак Служби судової охорони на сьогоднішній день поки що немає [1].

Створювана Служба судової охорони – це держструктура спеціального призначення. В її обов'язки входитимуть функції, які раніше виконували спецпідрозділи правоохоронних органів. Співробітники Служби судової охорони будуть здійснювати не тільки охорону приміщень місцевих судів, апеляційних судів, вищих спеціалізованих судів, Верховного Суду, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Державної судової адміністрації України та її територіальних управлінь, Національної школи суддів України та її регіональних відділень, а й забезпечувати безпеку суддів, працівників апарату судів, інших учасників судового процесу. В розпорядженні

підготовлених співробітників будуть спеціальні засоби і вогнепальна зброя – автомати, пістолети.

Згідно Положення про Службу судової охорони затвердженого рішенням Вищої ради правосуддя 21 грудня 2017 року № 4237/0/15-17, Основними завданнями Служби є:

- 1) підтримання громадського порядку в суді;
- 2) запобігання проявам неповаги до суду та їх припинення;
- 3) охорона приміщень суду, органів та установ системи правосуддя;
- 4) виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників апарату суду;
- 5) забезпечення безпеки учасників судового процесу.

Працівникам Служби під час виконання службових обов'язків надане право застосовувати зброю, заходи фізичного впливу та спеціальні засоби в порядку та випадках, визначених законами України «Про Національну поліцію» та «Про охоронну діяльність» [2].

Статтею 16 Закону України «Про охоронну діяльність» передбачено, що під час здійснення охоронної діяльності персонал охорони має право застосовувати до осіб, які посягають на об'єкт охорони, заходи фізичного впливу та спеціальні засоби в особливих випадках, якщо інші заходи не привели до припинення посягання або до виконання особою законної вимоги персоналу охорони, у разі:

- 1) захисту себе або іншої особи від нападу, що становить загрозу життю та здоров'ю або майну;
- 2) запобігання незаконній спробі насильницьким шляхом заволодіти спеціальними засобами;
- 3) необхідності затримати правопорушника, який незаконно проник на об'єкт, що охороняється, або який вчиняє інші протиправні дії та чинить опір;
- 4) знешкодження тварини, що загрожує життю та здоров'ю персоналу охорони або інших осіб.

Умови порядку застосування персоналом охорони заходів фізичного впливу та спеціальних засобів, котрі прописані у цьому Законі, викликають цілу низку запитань, адже застосування заходів примусу вимагає неухильного дотримання вимог діючого законодавства, а більшість положень, котрі стосуються застосування заходів примусу, прописані неоднозначно, розмито, таким чином, даючи поле для широкого та вільного трактування, що в свою чергу, може знайти відображення у зловживанні правами як з боку окремих працівників охоронних фірм так і з боку правопорушників [3].

У Законі України «Про національну поліцію», порядок застосування заходів примусу прописаний більш детально, крім того, на відміну від персоналу охорони, поліції (поліцейському) при застосуванні заходів примусу заборонено:

1) наносити удари гумовими (пластиковими) кийками по голові, шиї, ключичній ділянці, статевих органах, попереку (куприку) і в живіт;

2) під час застосування засобів, споряджених речовинами слезозогінної та дратівної дії, здійснювати прицільну стрільбу по людях, розкидання і відстрілювання гранат у натовп, повторне застосування їх у межах зони ураження в період дії цих речовин;

3) відстрілювати патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металними снарядами несмертельної дії, з порушенням визначених технічними характеристиками вимог щодо відстані від особи та стрільби в окремі частини голови і тіла людини [4].

У Законі України «Про охоронну діяльність» такі застереження відсутні.

Враховуючи вищезазначене, вважаємо, що доцільним було б адаптувати діючі норми Законів України «Про національну поліцію» та «Про охоронну діяльність», що регулюють порядок застосування заходів примусу, до особливостей виконання службових завдань співробітниками Служби судової охорони.

Список бібліографічних посилань:

1. Олександр Ільченко, Корчинський Олександр. Суди без охорони, судді без захисту: чому в Україні третя влада не в безпеці. // Сьогодні – 24 Жовтня 2017: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukr.segodnya.ua/ukraine/sudy-bez-ohrany-sudi-bez-zashchity-pochemu-v-ukraine-tretya-vlast-ne-v-bezopasnosti-1066185.html>

2. Про затвердження Положення про Службу судової охорони від 21 грудня 2017 року: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.vru.gov.ua/act/12778>

3. Закон України «Про охоронну діяльність» від 22.03.2012 № 4616-VI: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4616-17>

4. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

Секція 5

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

УДК 343.132.2

Вікторія Андріївна АЛЕКСАНДРОВА,

магістр Харківського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

КЛОПОТАННЯ ПРО АРЕШТ МАЙНА ЯК ЗАХІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Кримінальний процесуальний захист майнових прав фізичних та юридичних осіб слід обов'язково пов'язувати із правильним розумінням та тлумаченням кримінальних процесуальних норм, які стосуються застосування заходів забезпечення кримінального провадження та пов'язані із обмеженням майнових прав учасників кримінального провадження та інших осіб, важливе місце серед останніх займає арешт майна.

У Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) встановлено, що арештом майна є тимчасове, до скасування у встановленому цим Кодексом порядку, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо якого існує сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом злочину, підлягає спеціальній конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна (ч. 1 статті 170 КПК України) [1].

Вимоги щодо змісту клопотання про арешт майна визначаються у ч. 2 статті 171 КПК України. Так, у клопотанні слідчого, прокурора про арешт майна повинно бути зазначено: 1) підстави, у зв'язку з якими потрібно здійснити арешт майна; 2) перелік і види майна, що належить арештувати; 3) документи, що підтверджують право власності на майно, що належить арештувати.

Окрім цього, до клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими слідчий, прокурор обґрунтовує доводи клопотання. У клопотанні цивільного позивача, слідчого, прокурора про арешт майна підозрюваного, обвинуваченого,

іншої особи для забезпечення цивільного позову повинно бути зазначено: 1) розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; 2) докази факту завдання шкоди і розміру цієї шкоди.

Важливою є і вимога, що вартість майна, яке належить арештувати з метою забезпечення цивільного позову, повинна бути співмірною із розміром шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. Тобто неможливо накладати арешт на все майно боржника, якщо для компенсації шкоди буде достатньо його десятої частини.

У разі, якщо фактичні дії стосовно вилучення майна передували поданню клопотання, то відповідно до ч. 5 статті 171 КПК України клопотання слідчого, прокурора про арешт тимчасово вилученого майна повинно бути подано не пізніше наступного робочого дня після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, у якої його було вилучено.

Клопотання про арешт майна розглядається слідчим суддею, судом не пізніше двох днів з дня його надходження до суду, за участю слідчого та/або прокурора, цивільного позивача, якщо клопотання подано ним, підозрюваного, обвинуваченого, іншого власника майна, і за наявності – також захисника, законного представника. Якщо суду буде недостатньо інформації для прийняття обґрунтованого рішення стосовно арешту майна, то під час розгляду клопотання слідчий суддя має право за клопотанням учасників розгляду або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про арешт майна.

При вирішенні питання про арешт майна слідчий суддя, суд повинен враховувати: 1) правову підставу для арешту майна; 2) достатність доказів, що вказують на вчинення особою кримінального правопорушення; 3) розмір можливої конфіскації майна, можливий розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та цивільного позову; 4) наслідки арешту майна для інших осіб; 5) розумність та співрозмірність обмеження права власності завданням кримінального провадження.

Слідчий суддя, суд зобов'язаний застосувати такий спосіб арешту майна, який не призведе до зупинення або надмірного обмеження правомірної підприємницької діяльності особи, або інших наслідків, які суттєво позначаються на інтересах інших осіб. Отже, у цьому випадку можна вести мову про принцип мінімальної необхідності втручання суду для забезпечення арешту майна.

Слід погодитися з фахівцями, що на сьогодні поширеною є ситуація, за якої слідчі спочатку збирають докази на підтвердження винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення, і здебільшого лише перед закінченням досудового розслідування вживають заходів щодо виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні. При цьому вказаний алгоритм дій не завжди забезпечує своєчасне виявлення майна, оскільки зацікавлені особи, як

правило, вживають заходів для реалізації або укриття від органів досудового розслідування майна, на яке може бути накладено арешт. Як наслідок, відсутність арештованого майна призводить до ускладнень у частині збереження речових доказів, виконання його конфіскації та спеціальної конфіскації, а також відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди [2, с. 116-117].

Отже, вважаємо, що одним із найважливіших питань напрямків удосконалення інституту арешту майна у кримінальному провадженні слід визнати питання стосовно оптимізації строків накладення арешту на майно та забезпечення своєчасності такого арешту.

Список бібліографічних посилань:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст. 88.

2. Мала О. Накладення арешту на майно у кримінальному провадженні / О. Мала, Л. Місюра // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2017. – № 1. – С. 114-121.

3. Корчева Т. В. Деякі питання визначення особливостей процесуального статусу особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, а також її представника в кримінальному провадженні / Т. В. Корчева // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 4. – С. 224-227.

4. Верхогляд-Герасименко О. В. До питання накладення арешту на майно третіх осіб у кримінальному провадженні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vkslaw.knu.ua/images/verstka/1_2017_Verhogyad.pdf.

5. Давиденко С. В. Актуальні питання застосування тимчасового вилучення майна як заходу забезпечення кримінального провадження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lsej.org.ua/4_2017/42.pdf.

УДК 343.985

Євген Юрійович БУЗОВЕРЯ,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ПРОТИДІЇ ВИЯВЛЕННЮ ТА РОЗСЛІДУВАННЮ ЗЛОЧИНІВ

Останнім часом слідча практика усе частіше стикається з цілеспрямованою, заздалегідь спланованою і нерідко витонченою протидією правоохоронним органам під час розслідування злочинів. Протидія кримінального середовища на стадії досудового розслідування здійснюється з метою створення різних перешкод встановленню

об'єктивної істини, процесу доказування винності причетних осіб до злочинної діяльності [1, с. 446-447].

Аналіз матеріалів практики та наукових досліджень свідчить, що організовані злочинні групи з метою протидії виявленню та розслідуванню злочинів застосовують різноманітні прийоми, серед яких: 1) використання заздалегідь створених організованими злочинними групами зв'язків в органах влади, засобах масової інформації, правоохоронних структурах з метою дискредитації оперативних працівників і слідчих; 2) маніпулювання показаннями свідків і потерпілих, примушення їх до відмови від давання показань або їх зміни; 3) фізичне усунення свідків і потерпілих; 4) вжиття заходів до затягування терміну кримінального провадження, призупинення розслідування під різними приводами; 5) використання захисників, які обслуговують злочинне угруповання, не тільки в цілях законного захисту затриманих та підозрюваних, а й для створення всіляких перешкод розслідуванню; 6) спроби підкупу слідчих, працівників прокуратури і суддів; 7) прямі погрози вбивством слідчого, який веде розслідування, його близьких, а іноді й реалізація таких погроз; 8) цілеспрямована дискредитація оперативних працівників і слідчих Національної поліції, у тому числі за допомогою наклепницьких скарг і заяв [2, с. 129-133; 3, с. 8].

У даному випадку до числа спеціальних заходів подолання протидії необхідно віднести наступні: 1) вміле використання оперативної інформації щодо задумів організованої злочинної групи з протидії слідству, а також щодо передбачуваних кроків її членів і організаторів у цьому напрямку; 2) активне використання під час затримання членів злочинних груп ефекту раптовості в ході проведення оперативно-розшукових заходів; 3) проведення в разі необхідності тактичних операцій щодо захисту свідків і потерпілих від тиску на них злочинців, забезпечення їх безпеки; 4) кодування відомостей про свідків і потерпілих у процесуальних документах; 5) проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ст. 232 КПК), що виключає безпосередній контакт свідків і потерпілих з підозрюваними і обвинуваченими; 6) проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій з метою виявлення і нейтралізації осіб, які сприяють витоку інформації щодо намірів слідства; 7) проведення тактичних операцій з метою впровадження в злочинне середовище дезінформації, що дозволяє зашифрувати справжні джерела отримання оперативної інформації та сутність здійснюваних негласних слідчих (розшукових) дій, а також створення ситуації підозри і недовіри між учасниками організованої злочинної групи; 8) відсторонення слідчих і працівників оперативно-розшукових підрозділів, що підозрюються у неформальних зв'язках з членами злочинних груп, від розслідування і передача кримінального провадження слідчим іншого територіального слідчого підрозділу та ін.

На нашу думку, до числа специфічних прийомів нейтралізації протидії розслідуванню можна віднести: демонстрацію несприятливої перспективи для особи, що протидіє розслідуванню; розпорошення сил і засобів злочинців шляхом створення недовіри між учасниками злочинної діяльності; своєчасне виявлення джерел та недопущення витoku службової інформації; здійснення контролю за матеріалами оперативно-розшукової справи або кримінального провадження.

Крім цього, доводиться констатувати, що, на жаль, з одного боку, оперативні та слідчі підрозділи Національної поліції мало використовують засоби масової інформації для подолання протидії, з іншого, – злочинці користуються засобами масової інформації для формування громадської думки, вигідної злочинному угрупованню.

У зв'язку з цим вважаємо, що оперативні підрозділи можуть використовувати засоби масової інформації для: 1) дезінформації кримінального середовища; 2) додаткового джерела легалізації оперативно-розшукової інформації; 3) вирішення завдань документування протиправних дій; 4) запобігання і спростування чуток; 5) інформування населення про злочини, причини й умови їх учинення; 6) забезпечення сприятливих умов для проведення оперативно-розшукових заходів і тактичних операцій; 7) зашифровки проведення конкретних оперативно-розшукових заходів або негласних слідчих (розшукових) дій; 8) нейтралізації протидії з боку злочинців та їх зв'язків; 9) створення інших сприятливих умов для проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, а також вирішення інших оперативних завдань.

Враховуючи викладене, припинення або нейтралізацію протидії кримінального середовища на стадії досудового розслідування кримінального провадження доцільно забезпечити шляхом проведення:

- а) оперативного впровадження у середовище співучасників, що залишилися на свободі, а також у коло їх корумпованих зв'язків осіб (конфідентів), що виконують спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, які на конфіденційній основі співпрацюють з органами досудового розслідування (ст. 272 КПК);
- б) оперативної розробки затриманих і заарештованих членів злочинної групи, починаючи з ІТТ і закінчуючи ухваленням рішення суду (ст. 275 КПК);
- в) спостереження у середовищі учасників кримінального процесу, їх службового і побутового оточення (ст. 269 КПК);
- г) застосування оперативно-технічних засобів для контролю за поведінкою розроблюваних і документуванням їх діяльності щодо протидії здійсненню кримінального судочинства (ст. 270 КПК) [4].

Список бібліографічних посилань:

1. Шепитько В. Ю. Проблемы формирования тактики преодоления противодействия расследованию / В. Ю. Шепитько // Расследование и противодействие ему в состязательном уголовном судопроизводстве: процессуальные и криминалистические вопросы: сб. науч. тр. – М., 2007. – С. 446-447.

2. Щур Б. В. Протидія розслідуванню в механізмі організованої злочинної діяльності // Вісник Львів. ін-ту внутрішніх справ: Збірник / Гол. ред. В. Л. Ортинський. – Львів: Львів. ін-т внутр. справ при НАВС України. – Вип. 1. – 2004. – С. 129-133.

3. Шехавцов Р. М. Форми та способи протидії розслідуванню злочинів і засоби їх подолання (за матеріалами кримінальних справ про вимагання), вчинені організованими групами, злочинними організаціями): автореф. дис. канд. юрид. наук: 12. 00. 09 / Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2003. – С. 8.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 06.04.2018).

УДК 343.132

Александр Иванович ГАБА,

доцент кафедры государственно-правовых дисциплин Белорусского государственного экономического университета, кандидат юридических наук, доцент

РЕГЛАМЕНТАЦИЯ ПРЕДЪЯВЛЕНИЯ ДЛЯ ОПОЗНАНИЯ В УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ УКРАИНЫ И РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Предъявление для опознания – это следственное действие, которое как никакое другое вызывает дискуссии по поводу должной правовой регламентации и по поводу оптимальной тактики его проведения на практике. В этом плане представляет интерес сравнительный анализ ряда положений уголовно-процессуальных кодексов (далее УПК) Республики Беларусь и Украины, сильных и слабых сторон его правовой регламентации.

В УПК Украины не упоминается цели данного следственного действия. УПК Республики Беларусь называет ее – установление тождества или различия с ранее наблюдавшимся лицом или объектом. Определение в качестве цели именно идентификацию объекта имеет принципиальное значение, поскольку многими криминалистами в

качестве цели этого следственного действия определяется не только идентификация, но и установление общей групповой принадлежности предъявляемого объекта.

На наш взгляд, утверждая, что целью предъявления для опознания является его идентификация либо установление групповой принадлежности, смешиваются понятия, с одной стороны, поставленной цели, и, с другой стороны, результата, который может быть получен в процессе движения к этой цели, но при невозможности ее достижения. Установление факта принадлежности идентифицируемого объекта к определенной группе (виду, роду) объектов, обладающих общими признаками (установление общей его групповой принадлежности) является задачей идентификационного порядка, которая решается для достижения цели идентификации. И, если цель (идентификация) не достигнута, приходится довольствоваться решением названной задачи, если в идентифицирующем объекте не отобразились в достаточной степени частные, индивидуализирующие признаки идентифицируемого объекта. Но цель от этого не меняется. Если же изначально в качестве именно самостоятельной цели определяется установление факта принадлежности того или иного объекта к определенной общей классификационной категории (а идентификация в качестве цели при этом не ставится), то это уже будет цель диагностического порядка, а не идентификационного. При этом могут вообще отсутствовать как идентифицирующий, так и идентифицируемый объекты, а будет существовать только диагностируемый объект, который требуется отнести к той или иной общей классификационной категории (роду, виду). Подобная изначальная цель при предъявлении для опознания ставиться не может.

Неверная трактовка цели следственного действия ведет к определению для реализации ошибочных тактико-криминалистических приемов его подготовки и проведения, необъективной оценке полученных результатов. Это может привести к смешению сущности предъявления для опознания с сущностью некоторых иных следственных действий, например, допроса лица, воспринимавшего определенные объекты, сопровождающегося предъявлением вещественных доказательств, либо проверки показаний на месте. При этом может иметь место ситуация, когда при отрицательном результате предъявления для опознания следователь, не достигнув цели этого следственного действия, использует полученную от опознающего информацию для корректировки своего представления об общей групповой принадлежности опознаваемого объекта.

Украинский законодатель более детально в сравнении с белорусским регламентировал ряд положений данного следственного действия, перенеся в УПК в качестве нормы содержание некоторых ранее выработанных практикой тактических приемов предъявления для

опознавания, что, несомненно, является положительным моментом. Это, в частности, возможность в целях обеспечения безопасности опознающего проводить данное следственное действие в условиях, исключающих не только визуальный контакт (как это определяет УПК Республики Беларусь), но и возможность опознаваемого слышать голос и речь опознающего. Это и возможность предъявления для опознавания не только по фотоснимкам, но и по видеоизображениям.

УПК Республики Беларусь предусматривает возможность предъявления для опознавания лишь посредством зрительного анализатора, хотя на практике предъявление для опознавания по голосу и речи проводится уже много десятилетий. УПК Украины предусматривает возможность опознавания по голосу и делает важное дополнение о том, что при этом не допускается визуальный контакт между опознающим и опознаваемым.

УПК Украины в отличие от УПК Республики Беларусь содержит важное и логичное положение о том, что, предъявление для опознавания по фотоснимкам и материалам видеозаписи исключает в дальнейшем предъявление лица для опознавания «вживую». Вместе с тем, на наш взгляд, здесь требуется определенное уточнение: предъявление для опознавания лица «вживую» после вынужденного предшествовавшего предъявления его для опознавания по фотоснимкам и материалам видеозаписи допускается, если ненадлежащее качество фотоснимков, материалов видеозаписи могло послужить причиной ошибки выводов опознающего. Здесь следователь должен сам решить, насколько полно фотоизображение или видеоизображение отражало существенные признаки внешнего облика опознаваемого, и будет ли оно в дальнейшем элементом подсказки опознающему при предъявлении опознаваемого лица.

Как упущение и белорусского и украинского законодателей следует отметить тот факт, что в них ничего не говорится о том, кто должен определять расположение фотоснимков либо очередность предъявления видеофонограмм опознающему. Безусловно, это должен делать не следователь, а понятые.

В целом же по названным выше и иным вопросам, которые невозможно проанализировать в рамках тезисов доклада, опыт законодателя Украины имеет несомненную ценность для белорусского законодателя.

УДК 343.45

Ирина Анатольевна ЗАРАНКА,

преподаватель кафедры уголовно-правовых дисциплин юридического факультета Брестского Государственного университета имени А. С. Пушкина

Мария Николаевна ВАЛЮХНЕВИЧ,

студентка 4 курса юридического факультета Брестского Государственного университета имени А. С. Пушкина

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ КВАЛИФИКАЦИИ НЕПРАВОМЕРНОГО ЗАВЛАДЕНИЯ КОМПЬЮТЕРНОЙ ИНФОРМАЦИИ

В 2001 году содержание Уголовного кодекса Республики Беларусь (далее – УК Республики Беларусь), было дополнено главой 31 «Преступления против информационной безопасности». С учетом многолетней практики применения данных норм уголовной ответственности можно сделать определенные выводы о необходимости внесения изменений и дополнений в некоторые из них.

Так, статья 352 УК Республики Беларусь «Неправомерное завладение компьютерной информацией» предусматривает совершение данного преступления следующими способами: несанкционированное копирование; неправомерное завладение информацией, хранящейся в компьютерной системе, сети или на машинных носителях; перехват информации, передаваемой с использованием средств компьютерной связи. Результатом таких деяний, предусмотренных статьёй, является причинение иного существенного вреда.

Статья 349 «Несанкционированный доступ к информации» выглядит следующим образом: несанкционированный доступ к информации, хранящейся в компьютерной системе, сети или на машинных носителях, сопровождающийся нарушением системы защиты (несанкционированный доступ к компьютерной информации), повлекший по неосторожности изменение, уничтожение, блокирование информации или вывод из строя компьютерного оборудования либо причинение иного существенного вреда [1].

Анализируя статью 349 УК Республики Беларусь, мы видим, что статьи 349 и статьи 352 предусматривают однородные последствия в виде причинения существенного вреда.

Некоторые авторы придерживаются мнения, что действия по неправомерному завладению компьютерной информацией обособленно выведены в отдельный состав, предусматривающий один из способов несанкционированного копирования компьютерной информации. Вместе с тем, анализируя имеющуюся практику, следует, что совершая

неправомерное завладение компьютерной информацией, субъект преступления посягает на общественные отношения, обеспечивающие неизвестность информации третьим лицам (конфиденциальность), а не на общественные отношения, обеспечивающие сохранность и доступность компьютерной информации.

Существенность вреда правоохраняемым интересам в результате копирования компьютерной информации и соответственно общественная опасность деяния (о чем свидетельствует, в том числе, судебносудебная практика) альтернативно могут обуславливаться:

- установленным законодательными актами специальным правовым режимом информации (коммерческая, банковская тайна, тайна личной жизни и др.);
- целью преследуемой виновным при копировании компьютерной информации (например, последующее совершение иного преступления);
- непосредственно обладателем информации в зависимости от важности (ценности) для него такой информации или субъективной оценки характера и степени причинённого ему вследствие этого вреда (по этой причине уголовные дела о таких преступлениях отнесены к категории дел, влекущих уголовную ответственность по требованию потерпевшего [2, с. 61].

В иных случаях, когда нет одного из вышеперечисленного вида вреда, не целесообразно привлекать виновное лицо к уголовной ответственности в виду малозначительности такого деяния. Само по себе несанкционированное копирование либо иное неправомерное завладение информацией, как правило, не влечет причинение существенного вреда правам и законным интересам граждан и государства, если оно совершено без дальнейшего использования этой информации.

Подводя итог, следует отметить, что в виду многолетней практики по применению данных норм, очевидно, что выводить неправомерное завладение информацией в отдельный состав не целесообразно, так как данный состав применяется как сопряжённый с несанкционированным доступом к компьютерной информации. По нашему мнению, необходимо в статью «Несанкционированный доступ к компьютерной информации» включить квалифицирующий признак несанкционированное копирование либо иное неправомерное завладение информацией. Более того, данный подход уже нашёл своё отражение в ряде уголовного законодательства зарубежных стран.

Список библиографических ссылок:

1. Уголовный Кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс]: 9 июля 1999 г., № 275-З: принят Палатой Представителей 2 июня 1999 г. : одобр. Советом Респ. 24 июня 1999 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 18.01.2018 г. № 53-З // КонсультантПлюс / ООО «ЮрСпектр», Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2018.

2. Дубко М. А. Несанкционированное копирование как способ неправомерного завладения компьютерной информацией: Законность и правопорядок, № 4. / М. А. Дубко. – Минск, 2017.

УДК 343.344

Ирина Анатольевна ЗАРАНКА,

преподаватель кафедры уголовно-правовых дисциплин юридического факультета Брестского Государственного университета имени А. С. Пушкина

НЕЗАКОННЫЕ ДЕЙСТВИЯ В ОТНОШЕНИИ ХОЛОДНОГО ОРУЖИЯ ПО УГОЛОВНОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Незаконные действия в отношении холодного оружия не столь распространены в следственно-судебной практике, как незаконный оборот огнестрельного оружия, хотя согласно статистическим данным с 2015 года в Республике Беларусь наблюдается рост числа регистрируемых преступлений, особенно по ст. 296 УК Республики Беларусь.

Данное преступление посягает на общественную безопасность в сфере установленного порядка обращения холодного оружия, которое в интересах безопасности общества изъято из обычного гражданского оборота, допускаемого лишь в необходимых случаях на основании специального разрешения, выдаваемого компетентными органами. Данная статья близка по содержанию ст. 213 УК 1960 года. Вместе с тем она меняет основания и условия ответственности за данное преступление, производит дифференциацию ответственности, ставящую в зависимость от вида действий и обстоятельств, отягчающих ответственность. Статья 296 УК Республики Беларусь дополняется поощрительной нормой об освобождении от уголовной ответственности за совершение указанных незаконных действий [2, с. 411]. Предметом преступления является холодное оружие. В п. 18 постановления Пленума Верховного Суда Республики Беларусь от 3 апреля 2008 г. № 1 «О судебной практике по делам о преступлениях, связанных с незаконными действиями в отношении оружия, боеприпасов и взрывчатых веществ (ст. ст. 294-297 УК)» под холодным оружием понимаются изготовленные промышленным или самодельным способом предметы, предназначенные для поражения цели при помощи мускульной силы человека при непосредственном контакте этого оружия с объектом поражения, которые включают в себя холодное клинковое оружие (кинжалы, сабли, шашки, мечи и т. п.), иное оружие режущего, колющего, рубящего или смешанного действия (например, штыки), а также оружие ударно-дробящего действия (кастеты, кистени и т. п.). Не подлежат

квалификации как незаконные действия в отношении холодного оружия те же действия со сходными предметами хозяйственно-бытового назначения (столовый нож и др.). В этой связи следствие и суд должны внимательно исследовать все обстоятельства дела и с достоверностью установить, действительно ли является изъятый у подозреваемого предмет, в отношении которого есть основания предполагать, что он относится к холодному оружию, таковым оружием. Решение вопроса об отнесении изъятых у лица предметов к холодному оружию должно приниматься с учетом заключения криминалистической экспертизы. Состав преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 296 УК, сконструирован с применением административной преюдиции, то есть уголовная ответственность за незаконные ношение либо перевозку холодного оружия наступает лишь в случае их совершения в течение года после наложения административного взыскания за такие же действия. Рассматриваемые действия влекут административную ответственность по ст. 23. 47 КоАП Республики Беларусь.

Незаконность применительно к этим действиям означает отсутствие у виновного лица соответствующего разрешения, выданного компетентными органами (в том числе наличие аннулированного, просроченного, выданного на другое лицо удостоверения и т. п.). Холодное оружие реализуется лицам, имеющим официальное разрешение, через сеть специализированных охотничьих магазинов. На промышленных экземплярах отечественного и иностранного производства имеются клейма, маркировочное обозначение завода-изготовителя, а также номер. Незаконные приобретение, хранение, пересылка (без цели сбыта) холодного оружия не образуют состава преступления. Приобретение лицом, не имеющим соответствующего административного взыскания, холодного оружия вне своего жилища с последующей его доставкой к месту жительства для хранения образует состав административного правонарушения за ношение холодного оружия. Преступление, предусмотренное ч. 1 ст. 296 УК, считается оконченным с момента повторного совершения рассмотренных действий в течение года после наложения административного взыскания за такое же нарушение. Субъективная сторона этого преступления характеризуется умышленной формой вины в виде прямого умысла. Субъект – специальный, то есть лицо, ранее привлекавшееся к административной ответственности за незаконные ношение либо перевозку холодного оружия. Уголовная ответственность за данное преступление наступает с 16 лет.

Часть 2 ст. 296 УК карает за незаконные, то есть без соответствующего разрешения, изготовление либо сбыт холодного оружия. Выдача специальных разрешений (лицензий) на производство, реализацию и ремонт холодного оружия гражданского назначения возлагается на Министерство внутренних дел Республики Беларусь.

В ч. 3 ст. 296 УК сформулирован квалифицированный состав изготовления либо сбыта холодного оружия, под которым понимаются те же действия, совершенные повторно. По данному признаку подлежат квалификации действия лиц, совершивших какое-либо из деяний, перечисленных в диспозиции ст. 296 УК и входящих в признак повторности, если за предшествовавшее такое же деяние лицо не было освобождено от уголовной ответственности либо судимость за такое же преступление не погашена и не снята в установленном порядке [1]. В соответствии с примечанием к ст. 295 УК лицо, добровольно сдавшее предметы, указанные в ст. 296 УК, освобождается от уголовной ответственности за действия, предусмотренные ст. 296 УК, кроме случаев сбыта.

Таким образом, законодатель сократил число уголовно-наказуемых действий в отношении холодного оружия, а также предусмотрел наличие административной преюдиции как условия привлечения к уголовной ответственности за незаконное ношение либо перевозку этого вида оружия.

Список библиографических ссылок:

1. О судебной практике по делам о преступлениях, связанных с незаконными действиями в отношении оружия, боеприпасов и взрывчатых веществ [Электронный ресурс]: постановление Пленума Верховного Суда Респ. Беларусь, 3 апр. 2008 г., № 1 // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2017.
2. Лукашов А. И. Уголовное право Республики Беларусь: сравнительный анализ и комментарий / А. И. Лукашов, Э. А. Саркисова. – Минск: Тесей, 2000. – 627 с.

УДК 343.2(477)(075.8)

Юрій Миколайович КАНІБЕР,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2648-7067>

РОЗВИТОК ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

У кримінології завжди було неоднозначне ставлення до поняття «фактор», оскільки він пов'язується з позитивістською «теорією факторів», яка на думку критиків урівнює всі криміногенні чинники без розрізнення їх детермінаційного значення, а багатофакторний аналіз зводиться до створення безкінечного переліку детермінант злочинності, не дає

послідовної систематизації причин і умов злочинності. Тим не менш факторний аналіз широко використовується в кримінології і по суті залишається одним з небагатьох власних кримінологічних інструментів дослідження детермінант злочинності. Дослідники детермінації злочинності пропонують інколи доволі радикальні способи подолання його недоліків через застосування принципів синергетики і феноменології, авторських методологій дослідження детермінант злочинності або взагалі витіснення факторного аналізу іншими методиками. Проте ми не зустріли в публікаціях свідомого відношення до змісту та структури кримінологічного факторного аналізу і системних пропозицій щодо подолання його недоліків.

Серед складових елементів факторного аналізу, на наш погляд, можливо виділити наступні дії та етапи: 1) визначення загального методологічного підходу, світоглядних позицій автора, у межах яких він використовує факторний аналіз; 2) первинне, у вигляді гіпотези, встановлення сукупності існуючих детермінант явища; 3) з'ясування наявності і типу зв'язку між фактором і явищем, емпіричний етап дослідження; 4) підтвердження детермінаційних властивостей фактора певними доказами в залежності від обраного підходу і використаних спеціальних методів узагальнення і аналізу; 5) статистичне і іншими засобами підтвердження певного рівня розповсюдження фактору, його придатність до типології і узагальнення; 6) опис сутності, властивостей і ознак фактора, його онтологія і феноменологія; 7) юридико-догматична площина розгляду природи і значення фактора; 8) класифікація і типологія фактора, опис типологічних ознак; 9) встановлення впливів і залежностей фактору від інших суміжних обставин, у тому числі і зворотній вплив від детермінованого явища, відмежування від подібних; 10) історіографія (етіологічний аспект) і прогнозування розвитку (саморозвитку) досліджуваного фактору; 11) аксіологічний аспект дослідження фактора; 12) праксеологічний аспект дослідження фактора з перспективою практики запобіжного впливу на нього. Послідовність дій може бути продиктована особливостями предмету дослідження, проте в цілому, на наш погляд, структура аналізу в такому вигляді буде достатньо універсальною і повною для досягнення достовірного наукового знання у вигляді специфічної кримінологічної характеристики будь-якого фактору злочинності.

Вважаємо, що можливості факторного аналізу не вичерпані і необхідно шукати можливості його вдосконалення на шляху поєднання з методиками системного аналізу. Основи технології системного аналізу в кримінології викладені у відомих дослідженнях Д. А. Ли та О. Є. Манохи. Проте, на нашу думку, перспективи вдосконалення асоціюються з більш глибоким використанням положень загальної теорії систем.

Загальнонауковий принцип системності передбачає можливість розглядати масив детермінант злочинності у якості відокремленої соціальної системи – упорядкованої сукупності взаємопов'язаних елементів. Загальна теорія систем пропонує аналізувати системні

утворення за двома напрямками. Перший напрям – це аналіз ознак, що відображують принципи відмінності системно організованого явища від простої множинності – системоутворюючих ознак. Другий напрям – встановлення класифікаційних ознак системи, які визначаються внутрішньою типологією системно-структурних якостей елементів та особливостями системи у порівнянні її за певними критеріями з іншими системами.

Системоутворюючими власними ознаками детермінант злочинності можливо вважати наступні: наявність змістовних елементів системи, множинність детермінант; відмінність і єдність властивостей окремих детермінант і якостей цілісної системи; статистична, ймовірнісна взаємозалежність складових частин; цілісність, структурованість, та ієрархічність (багаторівневість) системи детермінант; динамічність властивостей і зв'язків системи детермінант; самодетермінація та саморозвиток; відносна самостійність, відкритість, взаємозалежність системи і соціального середовища, соціальної практики в рамках конкретної соціальної системи; множинність опису системи. Класифікаційні ознаки ґрунтуються на встановленні їх відповідності до систем певного типу за ознаками: змісту і типу субстрату (елементів системи); за походженням, механізмом утворення елементів; за ступенем відкритості; за ступенем однорідності елементів; за ступенем складності; за кількістю функцій; за результатами функціонування; за структурою; за просторовим розташуванням; за ступенем розвитку; за поведінковими характеристиками; за ступенем зорганізованості елементів системи. На жаль, формат тез не дає можливості викласти хоча б перелік класифікаційних ознак системи детермінації злочинності.

Тому основним напрямом актуалізації і вдосконалення факторного аналізу вбачається у використанні його у межах методу системного аналізу і отриманні на підґрунті об'єднання нового методу аналізу детермінації злочинності – методу системного факторного аналізу, який є синтетичним утворенням і складається з прийомів пізнавальної технології, що закладена в методиках загальнонаукового системного аналізу і кримінологічного факторного аналізу детермінант злочинності.

УДК 343.132

Віктор Миколайович КИСЕЛЬОВ,

викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

ОГЛЯД ОКРЕМИХ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ, ПРИЙНЯТИХ У 2017 РОЦІ

З 15 березня 2018 року вступили в дію нововведення до КПК України, внесені Законом України «Про внесення змін до Господарського

процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року [1], зокрема і щодо проведення обшуку та проведення експертизи у кримінальному провадженні.

Крім того, 7 грудня 2017 року набув чинності Закон України № 2213-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування» від 16 листопада 2017 року [2].

На думку фахівців, однією з найбільш проблемних новацій є зміна порядку проведення обшуку. Так, за новою редакцією ст. 234 КПК слідчий зобов'язаний попередньо запитати, чи надасть особа, щодо якої планується проведення обшуку, необхідну річ (п. 8 ч. 3 ст. 234 КПК). Письмова відмова особи змінами до КПК не передбачена, проте аналіз положень статті дозволяє зробити висновок, що така форма відмови є необхідною для обґрунтування доводів у клопотанні про проведення обшуку. Після отримання відмови особи у добровільному порядку надати річ слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням, яке розглядається у суді в день його надходження за участю слідчого або прокурора (ч. 4 ст. 234 КПК). Але за час розгляду клопотання слідчим суддею особа, у власності якої знаходиться необхідна слідству річ, буде мати достатньо часу для того, щоб знищити дискредитуючий її предмет, що може стати наслідком закриття щодо неї досудового провадження.

Також розширено підстави для відмови слідчим суддею у задоволенні клопотання про обшук. Тепер слідчий або прокурор мають довести, що обшук є найбільш доцільним та ефективним способом відшукування та вилучення речей і документів та пропорційним заходом втручання в особисте і сімейне життя особи (п. 5 ч. 5 ст. 234 КПК). Якщо все ж таки слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання, то прокурор не має права повторно звертатися з цим же клопотанням, якщо не буде встановлено нові обставини, які не розглядалися попередньо (ч. 6 ст. 234 КПК). Позитивним аспектом питання, що стосується проведення обшуку, є його фіксація за допомогою аудіо- та відеозапису (ч. 10 ст. 236 КПК), що має утримувати учасників процесуальної дії, зокрема сторону обвинувачення, в рамках законодавства.

Разом із тим передбачено право сторони захисту самостійно здійснювати відеофіксацію проведення обшуку. Водночас такі особи попереджаються про їх обов'язок не розголошувати відомості досудового розслідування без письмового дозволу слідчого, прокурора, а також про відповідальність за розголошення таких відомостей. Крім того, особа, у житлі чи іншому володінні якої проводиться обшук, може користуватися правовою допомогою адвоката на будь-якій стадії його проведення.

Суттєвих змін у законодавчому регулюванні також зазнала сфера судово-експертної діяльності. Такими змінами є залучення експерта тільки за дорученням слідчого судді чи суду за клопотанням, наданим стороною кримінального провадження (ч. 1 ст. 243 КПК). Практика показує, що експертиза – це довготривалий процес, а обов'язок отримувати дозвіл суду на проведення даної дії буде значно затримувати слідство. Слід врахувати той факт, що згідно із новими змінами проведення експертиз тепер можливе лише в державних експертних установах, які постійно перенавантажені.

Відтепер у кримінальному провадженні судово-експертну діяльність здійснюватимуть виключно державні спеціалізовані установи. До таких відповідно до ст. 7 Закону «Про судову експертизу» [3] належать: науково-дослідні установи судових експертиз Мініюсту; науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи МОЗ; експертні служби МВС (НДЕКЦ), Міністерства оборони, Служби безпеки та Державної прикордонної служби України.

Із дня набрання чинності змін до Закону України «Про судову експертизу» у відповідній частині «приватні судові експерти» більше не зможуть проводити судові експертизи у кримінальних провадженнях. Така експертна робота буде здійснюватися лише державними установами, насамперед НДІСЕ Мініюсту та НДЕКЦ МВС, що суттєво збільшить їхнє навантаження. Тому виникає потреба у розширенні штатної чисельності установ, а також відпрацювання механізмів залучення до виконання судових експертиз атестованих судових експертів, що не працюють у вказаних установах.

За зміненою редакцією ст. 242 КПК експертиза проводитиметься судовим експертом чи експертною установою лише за дорученням слідчого судді чи суду, наданим на клопотання сторони кримінального провадження, або без такого клопотання, за ініціативою цих органів. Відтепер слідчий або прокурор, які призначали судові експертизи власними постановами, мають звернутися до слідчого судді для призначення судової експертизи, при цьому слідчий суддя самостійно визначає експерта чи експертну установу, яким доручає проведення експертизи. Ці положення послідовно розвинуті у статтях 242-244 КПК та інших.

Таким чином, можна очікувати на більш системний підхід до призначення судових експертиз, виключення неоднозначних експертних висновків, що робились на замовлення сторони захисту та обвинувачення у випадках, коли експертам надавались на дослідження різні документи.

Список бібліографічних посилань:

1. Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших

законодавчих актів» № 2147-VIII від 03.10.2018 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>.

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування» № 2213-VIII від 16.11.2018 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2213-19>.

3. Закон України «Про судову експертизу» № 4038-XII від 25.02.1994 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/4038-12>.

УДК 343.54

Марина Олександрівна КОЛЕСНИК,

старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2318-2973>

Яна Олександрівна ПОНОМАРЬОВА,

старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3749-9258>

СТАТЕВА ЗРІЛІСТЬ ЧИ СТАТЕВЕ ПОВНОЛІТТЯ: ДО ПИТАННЯ ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО СТ. 155 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Проблема сексуальних зловживань та експлуатації дітей завжди привертала особливу увагу правоохоронних органів, громадських організацій, суспільства в цілому як на міжнародному, так і на національному рівні. Кримінальне законодавство України містить низку положень, що спрямовані на захист статевої свободи та недоторканості дітей від злочинних посягань [6].

Запропоновані зміни до законодавства України [9] були розроблені з метою гармонізації законодавства України із положеннями Факультативного протоколу щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії до Конвенції ООН про права дитини, Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства та Європейської соціальної хартії (переглянутої), ратифікованих Україною [10; 5; 2]. Одним із зобов'язань, взятих на себе Україною через підписання зазначених міжнародних правових документів, було встановлення чіткого мінімального віку статевого повноліття.

Проведені в Україні дослідження [3] дозволили виявити прогалини у

національному законодавстві у сфері захисту дітей від сексуальної експлуатації дітей та виробити рекомендації щодо їх усунення, однією з яких і було встановлення мінімального віку статевого повноліття.

14 березня 2018 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту дітей від сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації», який 18 квітня 2018 року набрав чинності [8].

Попередня редакція ст. 155 КК України передбачала кримінальну відповідальність за статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості. Питання про досягнення статевої зрілості вирішувалося судово-медичною експертизою. Так, особами, які не досягли статевої зрілості, визнавалися особи жіночої та чоловічої статі до 14 років. Стосовно осіб жіночої статі віком від 14 до 18 років проводилася судово-медична експертиза при ранньому початку статевого життя, а щодо осіб чоловічої статі такого ж віку – у випадках, пов'язаних зі статевими правопорушеннями [7].

Беззаперечно, що вирішення питання про статеву зрілість чи незрілість було пов'язане з досить великими проблемами на практиці, у тому числі і при кваліфікації даного злочину.

Згідно зі змінами до ст. 155 КК України криміналізовані статеві зносини з особою, яка не досягла 16-річного віку, вчинені повнолітньою особою. Таким чином, встановлено мінімальний вік *статевого повноліття*, що відповідає рекомендаціям Комітету ООН з прав дитини, який не потребує обов'язкового проведення судово-медичної експертизи для встановлення статевої зрілості потерпілої особи, що має суттєво полегшити процес кваліфікації та доказування цього злочину.

Однак, не все виглядає так однозначно в аспекті заміни біологічного поняття «статева зрілість особи» («що не досягла статевої зрілості») вказівкою на вік потерпілого (особа, «що не досягла шістнадцятирічного віку»).

Статева зрілість полягає у завершенні формування організму чоловіка чи жінки, коли статеве життя (а для жінок, крім того, запліднення, вагітність, пологи та годування дитини) є фізіологічно нормальною функцією і не завдає шкоди подальшому розвитку організму.

Основне призначення норми у такому випадку полягало не у тому, щоб заборонити під загрозою покарання добровільні статеві зносини дорослих осіб з неповнолітніми, а в тому, щоб запобігти шкоді для здоров'я неповнолітнього, яка може настати внаслідок початку статевих зносин до досягнення статевої зрілості.

З огляду на це прийняті зміни встановлюють кримінальне покарання за добровільні статеві зносини й у тих випадках, коли загроза настання такої шкоди відсутня.

Крім того, на думку Головного науково-експертного управління

(Головного юридичного управління) [1; 4] зміна пріоритетів кримінально-правової охорони може потягти за собою негативні наслідки при практичному застосуванні даної норми. Зокрема, може скластися ситуація, за якої злочинним визнаватиметься, наприклад, добровільний статевий акт з особою жіночої статі, якій не виповнилось 16 років, але яка досягла статевої зрілості, тоді як аналогічні дії щодо 16-річної дівчини, яка за своїми фізіологічними ознаками такої зрілості ще не досягла, не міститимуть ознак складу злочину, передбаченого ст. 155 КК України.

Зважаючи на викладене, вважається можливим і доцільним прийняти компромісну позицію, відповідно до якої встановити кримінальну відповідальність як у випадку статевих зносин з особою до досягнення нею статевого повноліття, тобто 16 років, так і з особою, яка не досягла статевої зрілості, що дозволить уникнути певних проблем та дотриматися виконання взятих на себе державою зобов'язань.

Наступний аспект, на який слід звернути увагу, стосується встановлення суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 155 КК України.

Автори законопроекту переконують, що використання запропонованого вікового критерію та відмова від вживання терміну «статева зрілість» різко знизить ймовірність об'єктивного ставлення у провину, оскільки суб'єктивна сторона цього складу злочину вимагала від винного усвідомлення, що потерпіла особа не досягла статевої зрілості. Водночас фізіологічний (статевий) розвиток є індивідуальним і встановлення факту недосягнення потерпілою особою статевої зрілості нерідко вимагає спеціальних знань, а в окремих випадках є неможливим без проведення відповідної експертизи [9].

Але ж один з основних і найважливіших принципів кримінального права – принцип суб'єктивного ставлення за вину – має бути дотриманий у будь-якому випадку, зокрема і при кваліфікації діяння, передбаченого чинною редакцією ст. 155 КК України, тобто так само винна особа повинна усвідомлювати, що потерпіла особа не досягла статевого повноліття (16 років), іншими словами – повинна або точно знати вік потерпілої особи, або допускати недосягнення такого віку, або коли за обставинами справи могла і повинна була передбачити відповідний вік дитини.

Також зміні стосуються і суб'єкта злочину, передбаченого ст. 155 КК України, який тепер є спеціальним за віковою ознакою – повнолітня особа (особа, яка досягла 18 років), до речі перший і єдиний приклад у кримінальному законодавстві України, у той час як в попередній редакції суб'єктом була особа, яка досягла загального віку кримінальної відповідальності (16 років).

Відтак дана норма не поширюється на врегулювання статевих стосунків між неповнолітніми, які здійснюються за взаємною згодою, що відповідає положенням п. 3 ст. 18 Конвенції Ради Європи про захист дітей

від сексуальної експлуатації та сексуального насильства [5]. Виходить, сьогодні добровільні статеві зносини між неповнолітніми взагалі не мають жодних правових наслідків, що може викликати суспільне невдоволення і, найгірше – ще більшого поширення раннього статевого життя дітей.

Наразі окреслені питання про внесення змін до Кримінального кодексу України – не єдині, які потребують аналізу та уточнення.

Очікується, що прийняття змін у Кримінальному кодексі сприятиме підвищенню стану захисту та дотримання прав дитини в Україні, наблизить українське законодавство до міжнародних стандартів забезпечення захисту дитини від сексуальної експлуатації, дозволить Україні виконати рекомендації Комітету ООН з прав дитини та Європейського комітету з соціальних прав. Наскільки ці очікування виправдаються, можна буде сказати лише з часом, опрацювавши матеріали судово-слідчої практики з даної категорії справ.

Список бібліографічних посилань:

1. Висновок Головного науково-експертного управління на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту дітей від сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації» [до № 2016 від 3 березня 2015 року, н. д. України Луценко І. С.] // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53813.

2. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 3 травня 1996 року, ратифіковано із заявами Законом № 137-V від 14 вересня 2006 року // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 43. – Ст. 418.

3. Євсюкова М. В., Орлеан А. М. Українське законодавство та Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії (порівняльно-правовий аналіз) / М. В. Євсюков., А. М. Орлеан, А. Є. Санченко та ін. [за заг. ред. Бандурки О. М., Левченко К. Б.]. – К., ЮНІСЕФ, 2010. – 196 с.

4. Зауваження Головного юридичного управління до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту дітей від насильства та сексуальної експлуатації» (реєстраційний № 2016) [до реєстр. № 2016 (друге читання)] // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53813.

5. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25 жовтня 2007 року, ратифіковано з заявами Законом № 4988-VI від 20 червня 2012 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_927.

6. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

7. Правила проведення судово-медичних експертиз (обстежень) з приводу статевих станів в бюро судово-медичної експертизи: Затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України 17 січня 1995 року № 6 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0253-95>.

8. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту дітей від сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації: Закон України від 14 березня 2018 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2334-19/paran2#n2>.

9. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту дітей від сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації від 3 березня 2015 року № 2016 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53813.

10. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії від 1 січня 2000 року, ратифіковано Законом № 716-IV від 3 квітня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 29. – Ст. 226.

УДК 343.985

Оксана Василівна ПЧЕЛІНА,

доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0224-1767>

ЩОДО ОБСТАНОВКИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Важливим та інформативним у криміналістичному сенсі є такий елемент криміналістичної характеристики злочинів у сфері службової діяльності, як обстановка їх вчинення. Адже поняття останньої тісно пов'язане з питанням оптимізації як практичної, так і дослідницької та дидактичної діяльності криміналістичного спрямування [1, с. 100].

Обстановка злочинів у сфері службової діяльності – це динамічна система взаємопов'язаних обставин, що характеризують сферу службової діяльності, місце, час та умови вчинення злочинів указаної категорії.

Так, згідно з узагальненням результатів опитування працівників органів Національної поліції та прокуратури ознаками сфери службової діяльності є: розгалужена, різнорівнева, громіздка, часто недосконала, система нормативно-правового регулювання службової діяльності в окремих сферах суспільного життя (вказало 49,8% респондентів); специфічний суб'єкт реалізації злочинних намірів (службова особа або

особа, котра присвоїла та використала реальні владні повноваження та/або звання службової особи) (99,5%); обсяг повноважень службової особи, що обумовлені її службовим становищем, характер і спрямованість її діяльності (97,6%); авторитетність органів, в яких працює особа злочинця (60,2%); значимість посади, котру обіймає особа злочинця (60,2%); наявність закріпленої процедури прийняття осіб на службу, її проходження та припинення (51,9%); наявність встановленої процедури документообігу (47,3%); високий рівень корумпованості та «кругової поруки» (92,4%) . Особливе місце в обстановці вчинення злочинів у сфері службової діяльності посідає порядок здійснення посадових і службових повноважень відповідними особами з урахуванням специфіки сфери та виду їх діяльності [2, с. 121], можливість реалізувати свої права, впливати на вирішення певних питань, вчиняти певні дії особисто чи шляхом дачі вказівки іншим особам, використовувати наявну інформацію чи зв'язки з іншими службовими особами [3, с. 856]. При цьому досить часто сприятливими умовами вчинення таких злочинів є наявність як у державних органах, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, так і в окремих секторах економічної діяльності певних недоліків. Зокрема, як влучно зазначають Н. М. Тарасик, Т. Ю. Прокоф'єва й А. М. Кустов, можуть бути «пробіли чи дефекти» у виробничій чи організаційно-управлінській діяльності, котрі вивчаються, враховуються й використовуються в подальшому злочинцем. Як приклад, це недоліки в системі організації й управління, в системі обліку та контролю, в організації охорони об'єктів і їх технічного забезпечення, в технологічних процесах, в організації та реалізації документообігу тощо [4, с. 85].

За місцем діяльності злочини, що розглядаються, можуть вчинятися в: а) органах державної влади та органах місцевого самоврядування (32%); б) державних і муніципальних закладах (33,8%); в) органах громадських і релігійних організацій (2,4%); г) приватних організаціях (як комерційних, так і некомерційних структур – 31,8%).

Разом із тим злочини у сфері службової діяльності можуть вчинятися в різних галузях і видах економічної діяльності. Так, за даними Міністерства внутрішніх справ України та Генеральної прокуратури України названі злочини вчиняються на підприємствах, в установах, організаціях за наступними видами діяльності: державне управління й оборона, обов'язкове соціальне страхування (87,4%); надання інших видів послуг (15,6%); фінансова та страхова діяльність (14,0%); освіта (10,7%); діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, архітектури та інжинірингу, технічні випробування та дослідження (10,6%); діяльність у сферах адміністративного та допоміжного обслуговування (9,5%); охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (9,3%); операції з нерухомим майном (7,3%); будівництво (6,7%); сільське господарство, мисливство, лісове господарство (5,7%); транспорт, складське

господарство, поштова та кур'єрська діяльність (5,3%); оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (4,5%); переробна промисловість (1,6%); добувна промисловість і розроблення кар'єрів (1,3%); постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (1,3%); мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (1,0%); водопостачання, каналізація, поводження з відходами (0,9%); інформація та телекомунікації (0,8%); тимчасове розміщування й організація харчування (0,5%); діяльність екстериторіальних організацій і органів (0,5%); інші (0,3%).

Список бібліографічних посилань:

1. Борецкий А. В. Обстановка совершения преступления как элемент криминалистической характеристики торговли людьми / А. В. Борецкий, Б. Т. Жузбаев // Экономика, социология и право. – 2015. – № 12-1. – С. 100-103.
2. Муратшина С. Н. Криминалистическая характеристика расследования коррупционных преступлений / С. Н. Муратшина // Международный научный журнал «Инновационная наука». – 2015. – № 5. – С. 119-122.
3. Криминалистика: [учебник для вузов. 2-е изд., перераб. и доп.] / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская; под ред. заслуженного деятеля науки РФ, проф. Р. С. Белкина. – М. : Норма, 2006. – 992 с.
4. Тарасик Н. М. Экономические и криминалистические особенности механизма коррупционных преступлений / Н. М. Тарасик, Т. Ю. Прокофьева, А. М. Кустов // Успехи в химии и химической технологии. – 2014. – Том XXVIII. – № 7 (156). – С. 85-87.

УДК 343.157.3

Людмила Михайлівна СОЛОВЬОВА,

старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0886-1425>

ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами – це усталений вид перегляду, який існував завжди і залишався за будь-яких судових реформ.

Провадження за нововиявленими обставинами – це стадія кримінального процесу, у якій суд, котрий першим допустив помилку внаслідок незнання про існування певних обставин, відновлює

провадження у справі, за результатами якого змінює власне попереднє рішення або залишає заяву про перегляд без задоволення [2].

Питання перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами не є новими в теорії кримінального процесу України – про це говорять численні праці вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: В. Є. Баскакова, Н. Р. Бобченко, М. П. Ведищев, М. М. Ковтун, Т. Л. Оксюк, Н. П. Ольшанська, І. Б. Михайловська, Н. П. Сиза, Я. Є. Філев та ін. Однак досі залишається недослідженою низка питань, що виникають при практичному застосуванні норм чинного КПК України щодо перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами.

Підстави для здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами визначені ст. 459 КПК України – це судові рішення, що набрали законної сили.

Нововиявленими обставинами визнаються: штучне створення або підроблення доказів, неправильність перекладу висновку і пояснень експерта, завідомо неправдиві показання свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, на яких ґрунтується вирок; скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення вироку чи постановлення ухвали, що належить переглянути; інші обставини, які не були відомі суду на час судового розгляду при ухваленні судового рішення і які самі по собі або разом із раніше виявленими обставинами доводять неправильність вироку чи ухвали, що належить переглянути.

Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами у разі прийняття нових законів, інших нормативно-правових актів, якими скасовані закони та інші нормативно-правові акти, що діяли на час здійснення провадження, не допускається.

Право подати заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами мають учасники судового провадження протягом трьох місяців після того, як особа, яка звертається до суду, дізналася або могла дізнатися про ці обставини.

Перегляд за нововиявленими обставинами виправдувального вироку допускається лише протягом передбачених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності.

Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами подається в письмовій формі (вимоги до неї визначені ст. 462 КПК України) до суду тієї інстанції, який першим допустив помилку внаслідок незнання про існування таких обставин, крім випадку, передбаченого частиною третьою цієї статті.

Відкривається кримінальне провадження за нововиявленими обставинами, суддя надсилає учасникам судового провадження копії ухвали про відкриття провадження, заяви про перегляд і признає дату, час та місце судового засідання, про що повідомляє зазначених осіб.

Особа, яка подала заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, має право відмовитися від заяви до початку

судового розгляду. У разі прийняття відмови від заяви суд закриває кримінальне провадження за нововиявленими обставинами, про що постановляє ухвалу. Особа, яка відмовилася від заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, не має права повторно звертатися до суду з такою самою заявою з тих самих підстав.

Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами розглядається судом протягом двох місяців з дня її надходження згідно з правилами, передбаченими КПК України для кримінального провадження в суді тієї інстанції, яка здійснює перегляд.

Суд має право скасувати вирок чи ухвалу і ухвалити новий вирок чи постановити ухвалу або залишити заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами без задоволення. При ухваленні нового судового рішення суд користується повноваженнями суду відповідної інстанції.

За результатами перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами Верховний Суд може також скасувати судові рішення (судові рішення) повністю або частково і передати справу на новий розгляд до суду першої або апеляційної інстанції.

Судове рішення за наслідками кримінального провадження за нововиявленими обставинами може бути оскаржене в порядку, передбаченому КПК України для оскарження судових рішень суду відповідної інстанції. З набранням законної сили новим судовим рішенням втрачають законну силу судові рішення інших судів у цьому кримінальному провадженні [1].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що з прийняттям останніх змін (№ 2147-VIII від 3. 10. 2017 р.) до Кримінального процесуального кодексу було введено прогресивні зміни у перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами. Однак, незважаючи на це, залишається ще низка проблем, які потребують відповідного реагування з боку органів, яким надано право законодавчої ініціативи для усунення прогалин та колізій у встановленому порядку для цього виду провадження.

Список бібліографічних посилань:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print1509614386054336>.

2. Лобойко Л. М. Кримінальний процес [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1342051155993/pravo/provazhennya_novoviyavlenimi_obstavinami.

УДК 340.113.1

Євген Володимирович СТРАШОК,

викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

РОЗУМНІ СТРОКИ: ЇХ ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

1. Судовий прецедент із точки зору правової природи являє собою рішення в конкретній справі, яке є обов'язковим для судів тієї ж або нижчої інстанції під час вирішення аналогічних справ або слугує зразком тлумачення закону, що не має обов'язкової сили.

2. Європейський суд із прав людини у своїх рішеннях неодноразово зазначав, що значення гарантії розумного строку полягає в тому, що обвинувачений, який не скоював караного діяння, повинен мати можливість виправдати себе без зволікань, тоді як обвинувачений, вину якого доведено, не має піддаватись додатковому покаранню у формі надмірних зволікань із розглядом його справи, що може мати негативні наслідки для інших його прав, гарантованих Конвенцією про захист прав людини й основоположних свобод. Розглянемо детальніше такі аспекти.

3. Критерії визначення розумності строків, *передбачені* кримінальним процесуальним законодавством України, фактично не було сформульовано вітчизняною науковою думкою, а запозичено з міжнародного досвіду, зокрема, з рішень Європейського суду з прав людини. У цьому контексті варто звернути увагу на рішення ЄСПЛ «Кеніг проти Федеративної Республіки Німеччина», у якому чи не вперше було сформульовано критерії визначення розумності процесуальних строків у кримінальному провадженні [1].

4. Відповідно до п. 99 Рішення ЄСПЛ «Кеніг проти Федеративної Республіки Німеччина» розумний строк розгляду в сенсі п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод оцінюється з огляду на обставини справи. Вивчаючи розумність строків кримінального процесу, суд звертає увагу *inter alia* (поміж іншим) на складність справи, поведінку заявника та рух справи в адміністративних органах і судах. Такі ж висновки було сформовано в рішеннях у справах Неймастера та Рингейзена. Тому суд, як і заявник, вважає, що ті ж критерії мають застосовуватись у цій справі під час розгляду питання, чи перевищила тривалість процесу в адміністративних судах строк, про який ідеться в п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод.

5. Таким чином, ЄСПЛ на підставі згаданих судових рішень сформулював критерії, якими необхідно керуватись під час визначення меж розумності процесуальних строків і які внаслідок проведення кодифікації було імплементовано до національної правової системи України. Відсутні визначення чітких меж самих критеріїв, тобто вони виступають як певні орієнтири, проте саме визначення розумних строків

має здійснюватись під час розгляду кожної конкретної справи. Це, власне, і було продемонстровано самим ЄСПЛ, який у наступних рішеннях визначав межі розумності процесуальних строків у кожній конкретній справі з огляду на згадані критерії та деталізував їхній зміст.

6. Одним із критеріїв визначення розумності строків є поведінка учасників кримінального провадження. Цей критерій охоплює випадки, коли ні слідчий, ні прокурор або суддя не відповідають безпосередньо за дотримання розумних строків. Вони можуть здійснювати вплив на поведінку учасників кримінального провадження шляхом застосування заходів забезпечення кримінального провадження, заходів примусового характеру або інших заходів, проте безпосередньо сама особа відповідає за свою поведінку.

7. ЄСПЛ неодноразово називав поряд з іншими недоліками, які призвели до затягування розслідування й розгляду матеріалів кримінального провадження в судах України, незабезпечення державними органами явки учасників кримінального провадження для вчинення процесуальних дій, що призвело до порушення розумних строків у кримінальному провадженні. Про такі порушення було зазначено в рішеннях ЄСПЛ «Коберник проти України» та «Рудніченко проти України» [2; 3].

8. Європейський суд з прав людини дійшов висновку, що порушення вимог щодо розумності строків сталося не внаслідок дій сторони захисту (неодноразові звернення клопотань, подання скарг до вищих інстанцій, подання заяв про відвід судді), а саме внаслідок дій самого суду, який суттєво порушив права засудженої особи на захист та на розгляд обвинувачення проти неї в найкоротші строки [4, с. 47].

9. Вимога розумності строків є досягненням не національної, а саме загальноправової наукової думки, тому її закріплення в національній правовій системі є доцільним і необхідним. Варто зазначити, що виокремлення розумних строків як окремого виду процесуальних строків є неправильним з огляду на те, що всі строки в кримінальному провадженні мають бути розумними. Відповідно, виокремлення поряд із такими строками «нерозумних» строків є неправильним. Відсутність чіткого визначення поняття розумних строків у кримінально-процесуальному законодавстві України та критеріїв їх встановлення зумовлює необхідність у зверненні особливої уваги на практику Європейського суду з прав людини, який у своїх рішеннях неодноразово висловлювався щодо сутності розумних строків і необхідності їх дотримання.

Список бібліографічних посилань:

1. Рішення у справі «Кьоніг проти Федеративної Республіки Німеччина» 28 червня 1978 року. (скарга № 6232/73) (König v. Federal Republic of Germany) серія А, № 27, sec. 29-30, pp. 88-89. URL: <https://www.osce.org/uk/ukraine/232691> (дата звернення: 02. 04. 2018).

2. Рішення у справі «Коберник проти України» 25 липня 2013 року (заява № 45947/06). URL: <http://old.minjust.gov.ua/34549> (дата звернення: 02. 04. 2018).

3. Рішення у справі «Рудніченко проти України» 11 липня 2013 року (заява № 2775/07). URL: <http://old.minjust.gov.ua/34549> (дата звернення: 02. 04. 2018).

4. Садикова Я. М. До питання про систему європейських стандартів захисту прав людини та принципів здійснення судочинства / Я. М. Садикова // Право і суспільство. – 2015. – № 6. – С. 46-50.

**СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
ЛІНГВІСТИКИ І ПРАВА**

УДК 378:371.3:811.11

Людмила Іванівна БАЙДАК,

старший викладач кафедри іноземних мов Сумського національного аграрного університету

**МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
СТУДЕНТІВ НЕЛІНГВІСТИЧНИХ
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Сучасні методики викладання іноземної мови передбачають максимальне наближення умов навчального процесу до умов повсякденної комунікації. У пошуках шляхів удосконалення, раціоналізації, підвищення ефективності навчання іноземній мові все частіше береться до уваги той факт, що усі види мовленнєвої діяльності (МД) у реальних умовах життя людини тісно взаємопов'язані, а отже навчання різним видам мовленнєвої діяльності має бути інтегрованим.

Наявність мотивованого переходу від одного виду мовленнєвої діяльності до іншого на кожному етапі процесу навчання іноземній мові у виші є важливим аспектом загальної проблеми їх взаємодії. Сила мотиву в цьому випадку може виявитися на стільки ж вагомим чинником, як і раціональний розподіл навчального часу, відведеного на формування кожного виду МД. Оволодіння видами МД в їх взаємодії робить процес навчання іноземної мови цікавішим та більш мотивованим для студентів, що сприяє його ефективності. Все це особливо важливо враховувати при викладанні іноземної мови в нелінгвістичних ВНЗ, де пріоритетом для студентів є оволодіння майбутнім фахом, тож обсяг часу, відведений на дисципліну «Іноземна мова», зовсім незначний.

Розглянемо деякі умови формування у студентів мотивів оволодіння іноземною мовою та можливі шляхи їх методичної реалізації.

1) Взаємозв'язок між різними видами МД повинен бути природним протягом усього курсу навчання. Ця умова має вагоме значення для мотиваційної взаємодії між видами МД. Важливо не лише сформулювати у студента загальний мотив, тобто чітке усвідомлення потреби опанування кожним видом МД, але й забезпечити стабільність цього мотиву шляхом побудови методичних систем, де б комплексне оволодіння усіма видами МД відбувалося в їх природному, а отже і цілком мотивованому

взаємозв'язку протягом усього курсу вивчення іноземної мови. Взаємозв'язок можна вважати природним, якщо він за своїми істотними психологічними характеристиками відповідає процесам реального мовного спілкування [1]. Реалізуючи такий підхід до навчання, слід дотримуватися відповідності видів МД їх основному комунікативному призначенню. Для рецептивних видів це – добування необхідної інформації, для продуктивних – її виклад. З огляду на мотиваційний аспект важливо також зазначити, що природна взаємодія видів МД сприяє ефективності процесу навчання, забезпечуючи злиття трьох основних ланок педагогічного процесу – введення матеріалу (через аудіювання та читання), тренування та контроль (через мовлення, аудіювання, читання та письмо).

2) Мотивованим має також бути перехід від одного виду МД до іншого у процесі навчання. Для виконання цієї умови на початковому етапі навчання необхідно логічно і тематично поєднувати навчальні дії студента, пов'язані з оволодінням різними видами МД, подібно до того, як це відбувається у ситуаціях природного спілкування. Такий перехід може відбуватися через організацію навчальних дій, які визначають вмотивованість переходу. Злиття трьох основних ланок педагогічного процесу є в цьому випадку чинником, який забезпечує такий вмотивований перехід.

3) Процес оволодіння видами МД повинен бути максимально наближений до основної навчальної діяльності студентів. Дотримання цієї умови сприяє розвитку інтересу студентів до вивчення іноземної мови. Вони вже з перших занять починають усвідомлювати, що у вищій школі процес оволодіння іноземною мовою є частиною фахової підготовки. Для реалізації цієї умови важливо з самого початку організовувати навчальний процес таким чином, щоб види МД ставали для студента засобом вилучення і викладу важливої професійної інформації [2]. Виконання цієї умови є необхідним, оскільки фахова спрямованість навчання є програмною вимогою для нелінгвістичних напрямів підготовки у вищих навчальних закладах, і методично виправданим. Поглиблення такої спрямованості містить в собі значні потенційні можливості успішного вирішення проблеми вмотивованості вивчення іноземних мов у нелінгвістичних ВНЗ.

Для максимального зближення процесу оволодіння видами МД з основною діяльністю студентів можна залучати такі засоби:

1) використання логіко-мовних особливостей спеціального матеріалу;

Використання таких особливостей літератури за напрямком підготовки у викладанні іноземної мови дозволяє будувати цікаві та змістовні форми навчальної роботи, в яких різні види МД виступають в їх природній взаємодії [2].

2) перенесення деяких істотних психологічних особливостей основної навчальної діяльності студентів на процеси оволодіння видами мовленнєвої діяльності.

Питання про спільність процесів засвоєння іноземної мови і системи наукових понять було ґрунтовно вивчене Л. Г. Виготським і отримало подальшу розробку в психології. Реалізація такого підходу передбачає значну активізацію інтелектуальної діяльності студента в процесі оволодіння іноземною мовою і одночасно сприяє підвищенню інтересу студента до цього процесу.

Отже, маючи таку спрямованість навчальної діяльності, види МД (читання, говоріння, аудіювання та письмо) виступають у їх природній та цілком вмотивованій взаємодії.

Список бібліографічних посилань:

1. Васильева М. М. Условия формирования мотивации при изучении иностранного языка // Психологические основы обучения неродному языку. – М.: Моск. психол.-социальный ин-т, 2003. – С. 306-330.

2. Каргина Е. М. Мотивационное влияние обучения различным видам иноязычной речевой деятельности в их взаимосвязи // Современные научные исследования и инновации. – 2015. – № 3 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://web.snauka.ru/issues/2015/03/4854>

УДК 811.161

Валентина Анатоліївна ВАСИЛЕНКО,

професор кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат філологічних наук, доцент

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9167-1130>

ФУНКЦІОНУВАННЯ ДІЄСЛОВА В СУЧАСНОМУ ЮРИДИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Дієслово – це універсальна частина мови, що, втілюючи наше знання про просторово-часові характеристики об'єктів позамовного світу, про людську діяльність, означає дії та стани, спрямовані на відображення дій та станів у позамовному світі, і характеризується узагальненим значенням процесуальності.

Дієслово репрезентує найважливіший фрагмент мовної картини світу через семантику кореневих морфем (лексичну семантику), через семантику афіксальних морфем, що є носіями того чи того категорійного значення (семантику граматичних категорій). Семантика процесуальності набуває в системі граматичних категорій дієслова складної і

багатоаспектної організації, виявляючи регулярні й обов'язкові варіанти, пов'язані зі змістом категорій виду, стану, способу, часу, особи.

Граматичне значення «процесуальності», як і будь-яке граматичне значення, має певні формальні показники. Такими формальними показниками або зовнішніми виразниками граматичного значення «процесуальності» є морфологічні та синтаксичні властивості дієслова. Опис граматичних категорій, зокрема дієслівних, не можна вважати достатньою мірою адекватним, якщо розглядати їх у так званому «чистому вигляді», абстрагуючись від обов'язкової співвіднесеності їхнього функціонування з реальною ситуацією спілкування, з конкретними мовленнєвими реалізаціями.

У зв'язку з цим на особливу увагу заслуговує аналіз дієслова з його граматичними особливостями у дискурсі. Дискурс – це зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними (прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими) чинниками; текст, розглянутий у контексті подій; мовлення, розглянутий як цілеспрямований, соціальний акт, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і механізмах їх свідомості (когнітивних процесах). Юридичний дискурс є різновидом інституційного дискурсу, має чітку мету, визначених учасників та встановлений шаблон розгортання мовленнєвої ситуації. Юридичний дискурс витлумачують як текст права в динаміці, у процесі тлумачення і роз'яснення. Як зазначає Н. Є. Коваль, він є специфічним видом комунікації, який функціонує у різних середовищах: 1) судових засіданнях; 2) консультаціях (адвокат – клієнт); 3) допитах свідка в усній формі; 4) законодавчих документах (законах, контрактах, угодах); 5) судових протоколах та рішеннях суду.

У межах юридичного дискурсу виокремлюють такі його основні типи: 1) законодавчий; 2) усний судовий; 3) письмовий судовий; 4) освітньо-правовий. Мові права в цілому властиві такі ознаки: офіційність; повнота; раціональна стислість; аргументованість; системність; логічність; об'єктивність; вмотивованість; однозначність; достовірність; зобов'язально-інформативний характер; зрозумілість, точність і визначеність; нейтральність; кодифікованість; стандартизованість; сталість; нормативність мовних засобів тощо. Юридичний дискурс репрезентований різножанровими документами законодавчого (*конституція, постанова, указ, декрет, кодекс*), дипломатичного (*договір, угода, конвенція, декларація, меморандум, нота*), судово-правового (*позов, апеляція, касаційне подання*) підстилів, у мові права використовуються книжні дієслова та їх форми: *визначати, активізувати, дезінформувати, знаменувати, символізувати*. Розпоряджувальний характер інформації передають дієслівні структури зі значенням модальності необхідності та можливості: *Насамперед треба акцентувати* свою увагу на тих обставинах, що наявні у справі; *Укладення договорів повинно здійснюватися* з дотриманням умов.

Інфінітив у наказах, розпорядженнях, службових листах, інструкціях, дорученнях надає висловленню категоричності: *вважати, доручити, звільнити, призначити, внести пропозицію, рекомендувати до зарахування, вилучити з ужитку, затвердити на посаді, допустити до участі в конкурсі, позбавити пільг, встановити доплату в розмірі, заборонити* здійснення розрахунків з бюджетом у негрошовій формі. Найпоширенішою дієслівною формою є форма теперішнього часу першої особи множини або третьої особи множини та однини із значенням позачасовості: *ми вимагаємо, дирекція звертається, рівень інфляції становить, підприємства несуть* відповідальність, *вважаємо* за доцільне звернутися до ректора університету, наймач *відповідає* за майно, банк *впроваджує* нові форми роботи з клієнтами, *допускають* до участі в конкурсі осіб, Верховна Рада України від імені українського народу *приймає* цю Конституцію. Теперішній час може вживатися у значенні майбутнього, коли треба підкреслити обов'язковість виконання дії (рада *розпочинає* роботу об 11-й годині, засідання суду *розпочинається* завтра о 10-й). Форми майбутнього часу часто набувають відтінків повинності, можливості, необхідності: *Військове командування виділить . . .* (= «має виділити»). Дієслова доконаного виду утворюють просту форму майбутнього часу: *профінансуємо, сплатимо, переглянемо*. Дієслова недоконаного виду мають просту і складену форми майбутнього часу. У юридичному дискурсі переважають складені форми дієслів недоконаного виду майбутнього часу: *кредитні та фінансові установи будуть вживати* належних заходів,

Інтегральною ознакою юридичного дискурсу виступає ситуація спілкування в юридичній сфері, яка разом з екстралінгвістичними чинниками визначає його диференційні мовні ознаки. Отже, юридичний дискурс – це комплексна система лексичних, граматичних і синтаксичних засобів вираження, що підпорядковується завданням і цілям комунікації у сфері права, характеризується специфічною термінологією й особливими юридичними категоріями.

Сандугаш Кенжибековна КАСЫМОВА,

профессор кафедры социально-гуманитарных дисциплин, языковой и психологической подготовки Кокшетауского технического института Комитета по чрезвычайным ситуациям Министерства внутренних дел Республики Казахстан, подполковник гражданской защиты

Гульбану Кельдибековна МАДИНА,

старший преподаватель кафедры социально-гуманитарных дисциплин языковой и психологической подготовки Кокшетауского технического института Комитета по чрезвычайным ситуациям Министерства внутренних дел Республики Казахстан, майор гражданской защиты

Анна Ивановна МАЛИКОВА,

преподаватель кафедры социально-гуманитарных дисциплин, языковой и психологической подготовки Кокшетауского технического института Комитета по чрезвычайным ситуациям Министерства внутренних дел Республики Казахстан, старший лейтенант гражданской защиты

ЯЗЫКОВАЯ ИГРА В ВОЕННОЙ СТРУКТУРЕ

Функциональным видом игры, проявляющейся в речевой деятельности, выступает языковая игра. В современной лингвистике существует множество толкований понятия термина «языковая игра». Впервые термин «языковая игра» упомянул Л. Витгенштейн, который дал определение «языковой игры» как особого способа манипулирования языком, состоящего «из языка и тех видов деятельности, с которыми он сплетён» [1, с. 23].

В отличие от других видов игры, ее содержанием является закодированная, вербально выраженная информация. Подобная трактовка понятия «игры» получила развитие в теории речевых актов (работы Дж. Остина, Дж. Серля), в русле которой языковая игра представляется как «взаимопереплетение лингвистических и нелингвистических действий, осуществляемых по «правилам». В рамках указанной концепции языковая игра определяется как игра с формой речи, которая служит целям усиления ее выразительности. Телеологический аспект языковой игры целесообразно ограничить созданием комического эффекта. Именно так языковая игра понимается А. В. Усолкиной, которая определяет этот феномен как особую форму лингвокреативного мышления, являющегося результатом запрограммированного нарушения языковой схемы и осознанного отклонения от языковой нормы с целью достижения определенного эффекта (чаще всего комического) [2, с. 9].

Согласно С. Ж. Нухову, языковая игра может достигаться путем использования различных образных и стилистических приемов, связанных с ее наиболее яркими проявлениями в тексте. В целом

представляется возможным выделить следующие условия функционирования языковой игры:

- способность субъекта к яркому, необычному употреблению слова (или выражения);
- целенаправленный поиск приемов разрушения языковых структур и связанных с ним стереотипов речевого восприятия;
- адресность языковой игры [3].

Языковая игра в военной структуре возникает в результате перефразирования слов, словосочетаний и предложений. Приведем примеры использования некоторых языковых сочетаний, которые были выявлены с помощью метода анкетирования курсантов очного и заочного обучения Кокшетауского технического института Комитета по чрезвычайным ситуациям Министерства внутренних дел Республики Казахстан:

Наше занятие гроша выеденного не стоит.

Сапоги нужно чистить с вечера, чтобы утром надевать на свежую голову.

В каком вы виде, товарищ курсант. Перед вами целый капитан стоит. В увольнение пойдут только образцовые тумбочки.

Каждый курсант должен быть или поощрен, или наказан.

Голова у солдата, чтобы думать, а мозги, чтобы соображать.

Каждый курсант должен быть или поощрен, или наказан.

Товарищ курсант! Сапоги – это ваше лицо!

Хвойный лес горит лучше чем лесистый.

Взвод! На помойку в баню становись!

Горло болит?! Учите Уставы – болеть не будет!

Господин курсант! Если вы хотите что-то сказать, то лучше молчите.

Эллипс – это такой круг, в который можно вписать квадрат двадцать пять на сорок.

Взвод! Спиной друг к другу в шахматном порядке по диагонали становись!

Буду писать прямо, причем по национальности я грузин. По команде «Равняйся!» чайник поворачивается вправо.

По команде «равняйся» – поворачиваем правую голову.

Хуже могли бы лучше учиться.

Таким образом, языковая игра в военной сфере представляет собой интеллектуальное и эмоциональное побуждение адресата, основанное на лингвистических и психологических знаниях, основе которой лежит использование коммуникативного равенства играющих (о наличии у него достаточных знаний для распознавания и адекватного понимания личностных смыслов передаваемых в языковой игре), а также эмоциональных и ролевых отношений.

Список библиографических ссылок:

1. Воробьева М. Е Особенности коммуникаций в поликультурном пространстве образовательного учреждения. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://nsportal.ru/shkola/raznoe/library/2013/10/27/osobennosti-kommunikatsiy-v-polikulturnom-prostranstve>.
2. Выготский Л. С. Психология. – М. : Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2002. – 1008 с.
3. Гальскова Н. Д., Гез Н. И. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика. – М. : Издательский центр «Академия», 2007. – 336 с.

УДК 307.014.53

Ганна Борисівна КОЗЛОВСЬКА,

доцент кафедри іноземних мов Навчально-наукового інституту бізнес-технологій «Української академії банківської справи» Сумського державного університету, кандидат філологічних наук, доцент

**РОЗВИТОК НАВЧАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ У СИСТЕМІ
ДИСТАНЦІЙНОГО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

Доцільність аналізу проблеми навчальної автономії (автономії слухачів) визначається тим фактом, що вона є одночасно центральною та досить складною для вирішення при викладанні іноземної мови дистанційним способом. Метою та завданням роботи є визначення оптимальних способів та механізмів втілення концепції автономії слухачів для забезпечення максимально ефективного та комфортного процесу вивчення іноземної мови.

Існує два різних способи вирішення проблеми допомоги студентам розвинути їх здатність до автономії при дистанційному оволодінні іноземною мовою. Перша модель відображає підхід до підготовки слухачів через відповідну, цільову розробку матеріалів курсу. Друга модель направлена на стимулювання слухачів розширити рамки предмету, що вивчається шляхом активного використання мовних ресурсів поза стін класної кімнати, і таким чином використати можливість робити свій власний вибір в процесі навчання.

Адепти першого підходу до вирішення проблеми автономії слухачів в контексті дистанційного навчання пропонують акцентувати увагу на підготовці студентів до успішного вирішення поставлених задач через розробку цільових завдань, які є частиною навчального курсу. Така стратегія активно використовується у великомасштабних дистанційних мовних курсах. Головна увага надається підбору та розробці учбових матеріалів для самостійної роботи, які допоможуть студентам розвинути

вміння, необхідні для автономної роботи. Різні форми підтримки, які «вбудовані» в учбові завдання, націлені на полегшення самостійної роботи та розширення набору навичок, потрібних для дистанційного навчання. Цей підхід розвитку автономії через поступову підготовку слухачів активно та успішно використовується на дистанційних курсах викладання французької, німецької та іспанської мов у Відкритому Університеті Великобританії. Цей університет широко відомий своїми високоякісними дистанційними мовними курсами, досвід яких використовується багатьма учбовими закладами. Велике значення приділяється підтримці в процесі дистанційного навчання. Навчальна програма базується на визнанні та розумінні розриву, який об'єктивно існує між стратегічною компетенцією, необхідною для успішного дистанційного навчання, та наявними навичками, з якими слухачі починають процес вивчення мови дистанційним способом. Домінуючою є точка зору, що не можна виходити з презумпції, нібито слухачі природно обдаровані знаннями та навичками, необхідними для визначення оптимальних механізмів вивчення мови.

Підготовка слухачів у відкритому Університеті Великобританії націлена на те, щоб допомогти слухачам набути ряд навичок та вмінь, які допоможуть їм працювати самостійно. Відносно небагато уваги приділяється можливості вибору студентами що, коли і як їм вивчати в рамках курсу. Існують способи, за допомогою яких на даних курсах реалізується автономія слухачів. Ці способи, серед інших, включають: 1) підготовку, яка є досить цільовою для того, щоб надати студентам можливість вирішувати конкретні проблеми там і тоді, коли вони виникають. Постійні та різноманітні пропозиції щодо доцільних стратегій вирішення проблем подані таким чином, що студенти можуть експериментувати та підбирати ті, які найкраще їм підходять; 2) можливість для студентів думати та аналізувати те, як вони навчаються в формі щоденника слухача; 3) можливість для само оцінювання, як в ході завдань та вправ, так і через механізми формального оцінювання; 4) можливість для студентів співвідносити те, що вони вивчають з тим, що вони вже знають, у формі завдань по осмисленню мови. Стратегія підготовки студентів в рамках дистанційних мовних курсів розглядається як допоміжний засіб на шляху до більш самостійної роботи. Це спонукає їх розвинути самопізнання, необхідне для вивчення мови в дистанційному контексті. Така форма розвитку автономії допомагає студентам уникнути можливі небажані побічні ефекти вивчення мови в ізольованому середовищі навчання.

Відмінний погляд на незалежність та автономію слухачів лежить в основі філософії функціонування Програми англійської мови для дорослих, пропонованої для дистанційних студентів в Австралії. Головна різниця в тому, що ця програма націлена на тих слухачів, для кого англійська мова – це друга мова спілкування, які живуть в англомовному

оточенні, і які мають використовувати англійську в багатьох контекстах повсякденного життя. Ця програма має за мету активно залучати слухачів до її формування, до прийняття рішень щодо її змісту та цілей навчання. Таким чином, центральним компонентом цієї програми є не підготовка слухачів, а їх активне залучення. Такий підхід має за основу точку зору, згідно з якою головною рисою автономії є вибір та відповідальність. Роль викладача – заохочувати та направляти студентів, особливо в плані використання тих навчальних ресурсів, які мають для них особистісну значимість та є частиною їх життєвого середовища.

Отже, слід зазначити, що в сучасних умовах інтеграції вищої освіти України до європейського освітнього простору навчальна автономія слухача має забезпечуватися, на нашу думку, шляхом комбінування концепцій незалежності та взаємного контролю. У кожному конкретному випадку, вага та важливість, яка надається тій чи іншій концепції, та баланс між ними відображає більш широкі філософські підходи та припущення про взаємовідношення між навчанням та викладанням у дистанційній освіті. На цей баланс також значною мірою впливають характеристики контексту навчання, такі як кількість слухачів курсу, доступ до технологій, та, найважливіше, характеристики самих учасників навчання.

UDC 372.881.111.1

Yuliia SAMOILOVA,

senior lecturer at the Department of Humanities, Sumy branch of Kharkiv National University of Internal Affairs

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9578-0350>

TO THE QUESTION OF ENHANCING STUDENTS' MOTIVATION TO LEARN FOREIGN LANGUAGE

Foreign language is an important source of information and a means of national and intercultural communication. Its aim is not only teaching speech activity, that is speaking, reading, listening or writing, but also teaching speech activity as a means of communication. Listening comprehension of foreign language is one of the most complicated and important types of speech activity and should be well developed.

Acquisition of speech communication begins with listening. While teaching listening comprehension of foreign language it is necessary to develop first of all audio-lingual skills and speech hearing supported by the speech of native speakers. In this case authentic audio- and videotexts allow the students to hear speech of native speakers which reflects the peculiarities of ethnic culture. The most important thing is that authentic material arouses cognitive interest of students, willingness to discuss problems. It favours to enhancing students' motivation to learn foreign language. So the main task of the teacher

at the stage of work with authentic material is to choose audio- and video material which could be interesting, informative, easily understood, correspond to modern reality of foreign-language community. This material should create conditions for acquirement by students new cross-cultural information, favours to their knowledge of people's life and their culture.

The opportunities of Internet resources for the development listening skills on the basis of authentic audio- and videotexts by learning foreign language are not limited. For example, *BBC World Service* provides the opportunity not only to read, but also to listen to the news in English on website BBC. This service has also the project *BBC Learning English* – one of the most popular programmes – which helps to study English language, especially at the first stage of learning. Moreover there is a large base of free English online podcasts (small audio- and video records made as a radio program) which contribute to better listening comprehension of English language. The showmasters of podcasts are native speakers. It allows listening to and learning colloquial language which is used by ordinary people of different English-speaking countries. The advantage of BBC Learning English is that speech tempo of sound dialogues is different depending on the level of language proficiency.

Such podcasts as *British Council*, *Voice America*, *ESL*, apart from text versions (transcripts), have tasks for listening comprehension. The source *Listen to English Learn English* has tasks for using words and expressions with audio in cross-cultural topics. The website *Better at English* has quite interesting audiotexts comprising idioms, slang words and so on. Three-level podcast (Intermediate, Upper Intermediate and Advanced) provided with scripts and language notes is aimed at those who are learning foreign language.

Methodological work with audio- and videomaterial has three stages: preparatory stage, text or demonstrative stage (i. e. work with video- or audiomaterial) and after-watching (or after-demonstrative) stage. Preparatory stage is a stage of psychological preparation of students for listening comprehension. Before listening and viewing audio- / videomaterial a teacher should work lexical and language difficulties connected with understanding of native speakers' speech. For that purpose it is possible to give tasks aimed at activation of students' vocabulary, refreshment and generalization of knowledge they have already possessed on the topic of audio- / videotext.

The presentation of audio- /videotext should include such content and tempo which corresponds to the students' potential. As a rule, a text with a running time of more than 3 minutes tasks short memory and complicates the perceptual experience. As a rule a text is being demonstrated twice. If the students don't understand the text after two times of its demonstration, it's useful to watch the text in fragments.

The next stage – text or demonstrative stage – comprises exercises which are done while listening. In most cases these tasks are aimed at receiving information we're interested in. The teacher controls how the students know the text, i. e. if they can find the necessary information there.

The last stage is after-demonstrative (or After Watching). It includes the tasks which should examine how the students understand the content of a viewed fragment. These tasks are subdivided into three types: reproductive, partially-reproductive and productive (or creative) tasks.

Authentic audio-/video materials have great opportunities for solving educational tasks if the lesson is organized properly by the teacher. They have great informational content, create the atmosphere of real language communication and can ensure successful listening comprehension by students, enhance students' motivation to learn foreign language.

Самойлова Ю. І. До питання про підвищення мотивації студентів у вивченні іноземної мови

Іноземна мова є важливим засобом національного та міжнаціонального спілкування. Сприйняття іншомовного мовлення на слух є одним із найскладніших видів мовленнєвої діяльності. Саме з аудіювання починається оволодіння усною комунікацією. Використання автентичних аудіо- та відеоматеріалів дає можливість студентам удосконалювати навички сприйняття мовлення носіїв мови, в якому відображаються особливості національної культури, що робить вивчення іноземної мови цікавим, інформативним, спонукає до дискусій. Існує велика кількість доступних Інтернет ресурсів, які мають велику інформативно-змістовну базу безкоштовних англійських онлайн підкастів, що створюють сприятливі умови для удосконалення навичок аудіювання іншомовного мовлення.

UDC 808.2.070.4

Anastasiia SERHIENKO,

senior lecturer at the Department of Humanities, Sumy branch of Kharkiv National University of Internal Affairs

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5364-3769>

Tatiana SERHIENKO,

senior lecturer at the Department of Foreign Languages and Military Translation National Army Academy named after hetman Petro Sahaidachnyi

ARTICLE STRUCTURE PECULIARITIES IN THE CONTEXT OF ACADEMIC WRITING

Most scientists face the difficulties while structuring an academic research. They analyze facts and proofs interpret them under the field of the studying but can't successfully embody into the single written work. As a result the material is deep but the written article becomes non-competitive among other "better-structured" ones. Than, what should we know if we want to find faithful reader?

First of all one should understand what the Academic writing term means. After the studying of J. Hartley: Academic writing refers to a style of expression that researchers use to define the intellectual boundaries of their disciplines and their specific areas of expertise. Characteristics of academic writing include a formal tone, use of the third-person rather than first-person perspective (usually), a clear focus on the research problem under investigation, and precise word choice. Like specialist languages adopted in other professions, such as, law or medicine, academic writing is designed to convey agreed meaning about complex ideas or concepts for a group of scholarly experts. (Hartley, James. *Academic Writing and Publishing: A Practical Guide*. New York: Routledge, 2008.) As many scientists believe the success of the article doesn't even depend on its final version it is predetermined by the framework. Summers lists four main reasons why articles are rejected by the scientific journals:

- The research does not make a sufficiently large contribution to the "body of knowledge" (i. e., to the literature) in a specific discipline. The study is purely descriptive or merely replicates previous research without adding anything new.
- The conceptual framework (i. e., the literature review) is not well developed. It lacks precise definitions of the core constructs and compelling theoretical motivation for the stated hypotheses.
- The methodology used in the study is seriously flawed (e. g., the sample is too small or the reliability and validity of the measures used are questionable).
- The author's writing style is disorganised and the article is not structured properly. (Summers J. O. (2001). *Guidelines for conducting research and publishing in Marketing: From conceptualization through the review process*.)

It is believed by the great majority of scientists that the most crucial problems lay in the last unit and the focus of our discussion will be on the Article structure peculiarities. In the following table we give the common draft of the Academic article and its' volume:

Title	8 – 15 words
Abstract	200 – 250 words
Keywords	6 – 8 keywords
Introduction	500 – 1 000 words
Literature review	1 000 – 2 000 words
Methods	500 – 1 000 words
Results	1 000 – 1 500 words
Discussion	1 000 – 1 500 words
Total	4 000 – 7 000 words

Of the aforementioned elements, the title, keywords, abstract, introduction and discussion are perhaps the most important as these are the “doors and windows” through which a reader are most likely to access the article. It is, therefore, extremely important to use effective keywords, a title that grabs the attention and an engaging abstract in order to lure the reader to delve deeper into the introduction and discussion. The introduction and discussion should then entice the reader to read the rest of the article (Perry, Carson & Gilmore, *‘Joining a conversation: writing for EJM’s editors, reviewers and readers requires planning, care and persistence’*).

And of course while writing the article one should pay attention to the following tips that were given by Perry (Perry, Carson & Gilmore, *‘Joining a conversation: writing for EJM’s editors, reviewers and readers requires planning, care and persistence’*)

An article is usually written in the form of multiple drafts that are refined after each round of writing. The author suggests that up to four “. . . increasingly ‘nit-picky’ . . .” drafts may be necessary to produce a “polished” article:

- The first draft should ideally be written quickly without worrying too much about the details of referencing and style. The idea is to get your ideas down on paper.
- The second draft is about structure or getting the flow right. During this stage, sections and sub-sections are moved around to ensure a logical flow of ideas. The focus is also on linking the different sections; in other words, on building bridges and providing overviews.
- The focus of the third draft is on style or “getting it to read right”. This may require intensive editing to shorten the article and improve its readability.
- The fourth and final draft is the most detailed and focuses on technical issues such as referencing, headings, the numbering of tables and figures, ensuring that all the references listed in the text are included in the list of references and a final check of spelling and grammar. It is often helpful to ask a colleague, friend or family member who was not involved in the study to proof read the final draft before it is submitted. Make sure that your final article complies with all the technical care requirements outlined in the document template for the final research article.

Сергієнко А. В., Сергієнко Т. М. Структурні особливості наукової статті у контексті академічного письма.

Багато авторів зітикаються з труднощами подання та схвалення наукової статті до публікації у авторитетних наукових виданнях. Основна проблема вбачається у некоректному структуруванні елементів наукової праці. Авторами наводяться основні компоненти наукової статті, їх загальнодопустимий об’єм та деякі зауваження щодо їх викладення.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

У системі професійної підготовки останнє десятиріччя позначено активізацією здобуття іноземними громадянами вищої освіти в Україні. Право іноземних громадян на отримання якісних освітніх послуг забезпечується Законом України «Про вищу освіту». Відповідно до статей 75-76 Закону серед основних напрямів міжнародного співробітництва та зовнішньоекономічної діяльності вищих навчальних закладів визначено організацію підготовки осіб із числа іноземних громадян до вступу до закладів вищої освіти України; провадження освітньої діяльності, пов'язаної із навчанням іноземних студентів, а також підготовку наукових кадрів для іноземних держав [4, с. 168-169].

Якісний рівень вищої освіти іноземних громадян залежить від ефективності оволодіння українською мовою на початковому етапі професійного навчання. Означене положення знайшло відображення у наказі Міністерства освіти і науки України від 04.04.2006 р. за №260 та від 18.08.2016 р. за №997 щодо забезпечення «вивчення державної мови іноземними студентами та аспірантами в обсязі, необхідному для навчання та/або побутового спілкування відповідно до освітніх програм» [3, с. 1].

Рекомендована Міністерством освіти і науки система загальноосвітніх стандартів із української мови як іноземної містить основні вимоги до п'яти рівнів володіння українською мовою: початкового (стандарт A1), базового (стандарт A2), першого та другого середніх (стандарты B1 і B2 відповідно), професійного (стандарт C1). Зміст стандарту A1 спрямовано на формування в іноземних студентів елементарних комунікативних умінь зі спілкування українською мовою у мінімальному наборі ситуацій, пов'язаних із побутовою, навчальною, обмежено соціально-культурною та країнознавчою сферами. Стандарт базового рівня A2 забезпечує початковий рівень комунікативної компетенції, який дозволяє інокомунікантам спілкуватись із носіями мови в побутових, соціально-культурних та навчальних ситуаціях, а також за умов заняття деякими видами трудової діяльності, що не потребують професійного рівня володіння українською мовою. Засвоєння стандарту B1 розширює комунікативні можливості іноземних студентів зі спілкування в соціально-побутовій і соціально-культурній сферах і свідчить про можливість здійснення певних видів професійної діяльності у колективі, де робочою мовою є українська. Успішне оволодіння змістом стандартів B2 та C1 дає змогу задовольняти комунікативні потреби в усіх сферах

спілкування і провадити професійну діяльність українською мовою іноземним спеціалістам гуманітарного профілю [6].

Розглянуті нормативно-правові документи покладено в основу українськомовної підготовки іноземних студентів, яка проводиться на базі загальноуніверситетської кафедри мовної освіти Херсонського державного університету. З огляду на чималий досвід навчання іноземців української мови, слід підкреслити важливість тематичних екскурсій, що створюють сприятливі умови для ознайомлення юнаків і дівчат з культурними традиціями та історією українського народу. В університеті традицією стала щорічна екскурсія для іноземців-першокурсників до природнього комплексу «Зелені хутори Таврії», де на базі кількох приватних сільських господарств реалізуються заходи культурно-просвітницької, екологічної та дозвілєво-ігрової спрямованості у цілях ознайомлення екскурсантів з народними українськими ремеслами, побутом і культурними традиціями жителів Півдня України.

У ході підготовки та проведення екскурсій з іноземними студентами ми послуговувались такими нормативно-правовими документами: «Інструкцією щодо організації та проведення екскурсій і подорожей з учнівською та студентською молоддю», затвердженою наказом МОН від 02.10.2014 за № 1124 [1]; наказом МОН від 06.04.2006 за № 286 «Про поліпшення туристсько-красназавчої роботи у навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України» [5]; «Положенням про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах», затвердженого наказом МОН від 01.08.2001 за № 563 [2].

Законодавче оформлення екскурсії відповідно до вказаних нормативно-правових документів передбачало:

- розробку плану та маршруту екскурсії, підготовку службової записки ректорові університету з уточненням теми й мети екскурсії, датою і часом її проведення, списку студентів-екскурсантів та відповідального педагога-організатора;
- цільовий інструктаж студентів й ознайомлення з «Інструкцією з безпеки життєдіяльності під час проведення екскурсії» згідно з виданим ректором наказом проводились перед виїздом на місце розташування екскурсійного комплексу, що супроводжувалось відповідними записами в журналі реєстрації інструктажів;
- по прибутті на місце екскурсії відбувалось знайомство з екскурсоводом і правилами поведінки на території комплексу, огляд екскурсійних об'єктів;
- по завершенні екскурсії на засіданні загальноуніверситетської кафедри мовної освіти заслуховувалась інформація керівника групи про її результати.

Досвід багаторічної роботи викладачів кафедри з іноземними студентами підтвердив важливість обґрунтування навчальної роботи нормативно-правовою документацією для досягнення запланованих позитивних результатів в українській мовній підготовці.

Список бібліографічних посилань:

1. Інструкція щодо організації та проведення екскурсій і подорожей з учнівською та студентською молоддю: Наказ МОН України від 02.10.2014 р. №1124 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1341-14>.

2. Положенням про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах: Наказ МОН України від 01.08.2001 р. № 563 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0969-01>.

3. Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 04 квітня 2006 року № 260: Наказ МОН України від 18.08.2016 р. №997 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/52124/.

4. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. №156-VII// Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37-38. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. – 199с.

5. Про поліпшення туристсько-краєзнавчої роботи у навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України: Наказ МОН України від 06.04.2006 р. №286 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: <http://ukrjuntur.org.ua/normativno-pravova-baza/nakazi-listi-mnsterstva-osvti-nauki-molod-ta-sportu-ukrani>.

6. Стандарт з української мови як іноземної / Укл. Ніколаєва Н. С., Бондарева Н. О., Дем'янюк А. А., Шевченко М. В., Овдіюк В. В., Якубовська М. Ю.: Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.06.2014 № 750: Початковий рівень (A1) – 21 с.; Базовий рівень (A2) – 27 с.; Перший середній рівень (B1) – 31 с.; Другий середній рівень (B2) – 40 с.; Професійний рівень (C1) – 41 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/1410876247/>.

УДК 808.5:811.161.2

Людмила Миколаївна ЯРЕМЕНКО,

старший викладач кафедри мовної підготовки іноземних громадян Сумського державного університету

ДО ПИТАННЯ ПРО ІНВЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ВИКЛИКАХ ЧАСУ

Сучасне глобальне інформаційне суспільство вимагає від сучасних фахівців не лише професійної гнучкості, а й мобільності, володіння різноманітними техніками мовлення, високої культури національної та

іноземної мов, креативних підходів у досягненні результатів, вміння працювати у команді. Цього ж вимагають освітні стандарти вищої школи. Останні десятиліття спостерігається потужний інтерес науковців сфер комунікативної лінгвістики, психолінгвістики, мовної теорії комунікації, професійної риторики, – зокрема Ф. Бацевич, Г. Сагач, А. Коваль, О. Корніяки, Л. Мацько, Н. Ботвини, Л. Савенкової та ін., – а також методистів, до різнорівневих аспектів формування комунікативних компетенцій майбутніх фахівців галузей медицини, освіти, економіки, права, соціального захисту тощо.

Об'єктом нашого дослідження стала *інвенція* в практичній підготовці студента – майбутнього фахівця. «Інвенція» (лат. *inventio* – *винахід, вигадка*) – «поняття риторики, яким позначається перший етап підготовки виступу» [1, с. 345] і далі детально – «... *те загальне, що виробила риторична традиція за цей час і на основі чого виформувався ідеомовленнєвий цикл як системність мисленно-мовленнєвої діяльності, з дотриманням якої оратор завжди буде досягати мети*» [2]. А відправною точкою є «*мистецтво переконувати*» (за Аристотелем). Ми беремо до уваги й дефініцію акад. О. С. Мельничука – від *inventio* – вигадую – музична п'єса *поліфонічного характеру*, написана у *вільній наслідувальній (імітаційній) формі* (О. Мельничук, с. 279). Отже, на перетині поданих дефініцій «інвенції» ми маємо креативний (в деяких аспектах наслідувальний) тип ораторського мовомислення (термін Л. Мацько).

Сучасний курс української мови професійного спрямування у професіограмі майбутнього правника, перекладача, програміста, спеціаліста з кібербезпеки тощо позиціонується як комунікативний курс. Важливим для початківця стає уміння виступати публічно, представляти проекти, результати власного дослідження, вступати у полеміку, дебатувати, звітувати, переконувати, готувати презентації, тобто створювати *висококультурне («поліфонічне») інтерпрофесійне комунікативне поле*, свій індивідуальний стиль спілкування, а значить реалізовувати на практиці свої *інвенційні можливості*, презентувати власний інтелектуальний і культурний потенціал через вибір теми і пошук ефективних засобів розв'язання проблеми, накопичення даних, переконливих доказів.

Актуальності обраній нами темі додають також зауваження дослідниць Т. Єжижанської та М. Осадчої про так звані *hard skills (тверді навички)*, тобто професійні, зокрема технічні та *soft skills (м'які навички)* – комунікативні, управлінські, зокрема *лідерства, командної роботи*, проведення дискусій, підготовка презентацій) з теорії менеджменту, де наявність останніх у фахівця-початківця є запорукою довгострокового й стабільного успіху в роботі, про що свідчать результати закордонних досліджень серед ген директорів топових компаній Європи 2010 р. [3, с. 25]. Отже, відпрацювання *soft skills (м'яких навичок)* у комунікації

повинно стати мотиватором для обопільної інтерактивної співпраці студента і викладача.

Нагальним у підготовці вправного комунікатора з якостями лідера є культивування *рефлексивних якостей* високого рівня. *«Рефлексія є джерелом внутрішнього досвіду, засобом самопізнання й необхідним інструментом мислення, ... основою відповідального життєвого вибору, універсальним механізмом саморегуляції, саморозвитку людини на внутрішньому рівні...»* [4, с. 9]. Таким чином інвенційні можливості професіонала, сьогодні ще здобувача, на нашу думку, посилюються рефлексійними через опанування досвіду і набутків попередників, корпоративних традицій, опрацювання кращих зразків ораторського мовомислення (за Л. Мацько), мовленнєвої майстерності. Початок дослідження цього аспекту комунікативної підготовки покладений на конференції 2017 р. [5, с. 196-197].

Пропонуючи студентам алгоритм підготовки мультимедійної презентації як різновиду публічного мовлення, попереджуючи типові помилки, спонукаємо до інвенції, пошуку креативних шляхів у розкритті теми, активізації аудиторії; даємо меседж – вислів М. Хайдеггера *«Тільки той, хто вже розуміє, буде вслухатися»*. Тому тематика публічних виступів, наукових повідомлень повинна бути на перетині фаху й мовної майстерності, наприклад лікарів-письменників, у контексті традицій України, Слобідського регіону – *«А. Чехов і медична еліта м. Харкова: професійна і культурно-мистецька комунікація»*, *«С. Руданський – лікування рідним словом і жартом»*, *«М. Левицький: українське слово як потужний лікувальний засіб»*, *«М. Амосов – імператив життєдіяльності на рубежі тисячоліть»* тощо.

Поліфонічність *інтенції* оратора-початківця стимулюється не тільки викладачем, який ілюструє моделі спілкування прикладами з історії української медицини чи кібернетики, корпоративних традицій, професійних династій, а й рефлексіями й комунікативними *інтенціями* самого мовця – *домінуючий мотив, імовірнісний досвід, пов'язаний із моделлю майбутнього, її співвіднесення з найближчою (поточною) дією тощо* [6, с. 116]. Отже, підсумовуючи, слід наголосити, що інвенційний потенціал успішної ділової людини формується цілеспрямованою інтелектуальною працею того, хто робить перші кроки, потужною мотивацією бути кращим в обраній царині, діяльним бажанням наслідувати визнаних авторитетів у професії, постійно практикуватись.

Список бібліографічних посилань:

1. Мацько Л. І. Культура української фахової мови: Навч. посіб. / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 360 с.
2. Мацько Л. І. Риторика: Навч. посіб. /Л. І. Мацько. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/83082-nventsya.html>

3. Єжижанська Т. С. Проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців/ Т. С. Єжижанська, Осадча М. П. // Наукові записки [НУ «Острозька академія»]. Сер. : Культура і соціальні комунікації. – 2012. Вип. 3. – С. 23-31. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJPN/Nznuoask_2012_3_5

4. Корж О. Ю. Комунікативні якості майбутніх лікарів/ О. Ю. Корж. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN15/11koym.pdf>

5. Яременко Л. М. Мова науки і практики у формуванні мовнокомунікативної компетенції майбутнього фахівця / Л. М. Яременко // Матеріали X Міжнарод. наук.-практ конф. «Актуальні проблеми правової науки і державотворення в Україні... – Суми: ВД «Ельдорадо», 2017. – 284 с.

6. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник / Ф. С. Бацевич. – ВЦ «Академія», 2004. – 344 с.

**ГУМАНІСТИЧНО-ПРАВОВА ПАРАДИГМА ОСВІТНЬОГО
ПРОСТОРУ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ**

Mariia ANTONEVYCH,

Master Student of Specialty «German as Foreign and Second Language»
University of Vienna

Tanya LERVÅG,

Tjenesten sosial assistance, Miljøterapeut, Alesund

**ACADEMIC MOBILITY OF STUDENTS:
EXPERIENCE OF AUSTRALIA**

Modern world is characterized by a progressing nature of globalized processes, development of informational technologies, and transparency of world labour market. As a result of these processes there is an urgent need to acquire intercultural competencies, to engage the young people to cross the borders in order to fulfill academic needs and to acquire the communication skills in multicultural environment.

One of the ways to solve these problems is to implement international programs which provide facilities for student academic exchanges. Student mobility as one of the most developed form of internationalization of education favours to person's integration into international academic community within global educational space. It gives the access to world practices of leading countries, favours to the development of intercultural competencies and enhances the chances for professional self-realization. There are two types of student mobility as for the way of its organization: organized mobility (it is conducted within the economic, political or interuniversity academic partnership) and individual mobility (if a student desires it).

Recognizing the numerous benefits of an overseas study experience, the Australian Government encourages young Australians to immerse themselves in social and academic cultures of other countries by undertaking an international study experience. Outbound mobility gives Australian students the opportunity to become global citizens, exposing them to different and unfamiliar situations, different approaches to problem solving and different ways of relating to others. The Australian Government supports outbound mobility because as the cohort of Australian graduates with an international study experience grows so too does Australia's competitiveness. The nation's ability to be a leading knowledge economy, to have the skilled people that are needed to compete globally and to deal with the challenges of the future from security to climate change will depend on how well the citizens can communicate and collaborate on the world stage.

Australia's universities advocate for increased numbers of students to include an international study component as part of their degree. Participating in a mobility program can have immeasurable benefits for both the students and the university, and more broadly for future employers. An international study experience assists students in building international networks, increasing cross-cultural competency, fosters independent thought and learning and encourages individuals to step outside of their comfort zone. These are useful and relevant skills for students to use in their studies domestically as well, so universities reap the benefit of having their students study abroad.

A number of Australian Government funded projects and programs currently being undertaken seek to support Australian education providers in further developing and diversifying their linkages with counterpart institutions overseas and also facilitate student and staff mobility. Among these projects have been studies on the current practices of outbound mobility in Australian institutions.

The Australian Government is committed to the goal of having more Australian university students studying overseas, with a greater proportion of them undertaking part of their degree in Asia. This has been demonstrated through their commitment to the New Colombo Plan and other mobility programs.

Марія Антоневич, Таня Лерваг. Деякі аспекти студентської академічної мобільності: досвід Австралії.

Академічна мобільність як найбільш розвинена форма інтернаціоналізації освіти сприяє інтеграції індивіда у міжнародну академічну спільноту в рамках глобального освітнього простору. Вона забезпечує доступ до освітніх здобутків провідних країн світу, сприяє розвитку інтеркультурних компетентностей та збільшує шанси на професійну самореалізацію. Уряд Австралії активно підтримує та сприяє залученню студентів до міжнародних обмінів.

УДК 796

Тетяна Львівна БІЛОУС,

доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1597-5367>

ВПЛИВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Здоров'я є однією з фундаментальних загальнолюдських цінностей. Одним із пріоритетних напрямків реформування освіти сьогодні є «забезпечення у кожному освітньому закладі відповідних умов для

навчання і виховання фізично та психічно здорової особи» [2], у першу чергу у закладах вищої освіти, покликаних формувати валеологічний світогляд, культуру здоров'я майбутніх спеціалістів. Рівень здоров'я молоді багато в чому обумовлений відсутністю у студентів інтересу до своєї особистої та взагалі до культури здоров'я зокрема.

У сучасному суспільстві, особливо в умовах міського життя, людина практично позбавлена фізичних навантажень (до студентів це відноситься через те, що вони проводять багато часу в навчальних аудиторіях у сидячому положенні). Тому з раннього віку необхідно вести активний спосіб життя, гартуватися, займатися фізкультурою та спортом, дотримуватись правил особистої гігієни, – словом, досягати розумними шляхами справжньої гармонії здоров'я.

Спосіб життя не визначається лише характером поведінки людини, яка позитивно чи негативно впливає на її здоров'я. Сам характер поведінки зумовлений фізичним оточенням, культурним середовищем, вихованням, матеріальними можливостями. На формування способу життя впливають стереотипи стосунків між людьми, їх життєвий досвід і соціальні умови, які визначаються середовищем та залежать від нього [1, с. 57].

Одні види способу життя зміцнюють здоров'я, розвивають людину фізично і розумово, захищають від негативних стресових впливів, тоді як інші, негативно впливають на її здоров'я. Наприклад, куріння чи вживання алкоголю, шкідливі звички є іноді наслідком певної стресової ситуації і перетворюються у деяких людей в систему. Вони намагаються нібито полегшити своє життя чи розширити можливості для соціальних контактів.

Сприяння здоров'ю визначене законодавством України як один з основних напрямів державної політики охорони здоров'я, що передбачає необхідність багато секторальної діяльності, залучення до неї держави, громади, некомерційних і комерційних неурядових організацій та індивідуумів.

Одним із основних стратегічних завдань національної освіти є виховання молоді в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих, як до найвищої індивідуальної та суспільної цінності.

Основним чинником створення гармонійно розвинутої особистості є фізична культура і спорт. На сучасному етапі розвитку суспільства зростають вимоги до фізичної підготовки людей, адже саме рівень здоров'я нерідко – головний чинник працездатності в процесі життєдіяльності людини.

В останні роки з'явилися певні праці, пов'язані з вивченням проблем здоров'я й здорового способу життя у рамках процесу професійної школи: обговорюються загальні питання здоров'я студентської молоді; ведеться аналіз поширення алкоголізму й наркоманії в молодіжному середовищі;

досліджується вплив різних факторів на формування здорового способу життя студентів; вивчається характер і рівень валеологічних знань студентів; ведеться пошук умов і засобів формування здорового способу життя молоді.

Студент, як людина певного віку і як особистість, може бути охарактеризований з трьох позицій: 1) з соціального боку, де відображені громадські прояви, відносини; 2) з психологічного боку – це психологія особистості; 3) з біологічного – фізичний стан студента. Студентський вік характеризується інтенсивною роботою над формуванням своєї особистості, вивченням стилю поведінки.

Молоді люди в цей період володіють величезними можливостями для навчання та громадської діяльності. Тому фізична культура та спорт стає дійсно найважливішим засобом зміцнення здоров'я, природною біологічною основою для формування особистості, ефективного навчання, успішної суспільної діяльності. Формування здоров'я успішно може проходити в умовах організації здорового способу життя. Спосіб життя може бути здоровим лише тоді, коли він розвивається, доповнюється різними новими корисними для здоров'я елементами, звичками і тим самим вдосконалюється. У це поняття складовою частиною входить і фізична культура. Удосконалюючи її викладання, ми вдосконалюємо та розвиваємо потреби особистості в здоровому способі життя.

Фізична культура об'єднує багато компонентів: культуру рухової активності, загартування, дихання, харчування, масаж, медитація, використання факторів природи. Про фізичну культуру слід говорити в першу чергу тому, що вона – основа і рушійна сила формування здорового способу життя.

У студентів, які активно й систематично відвідують заняття з фізичного виховання, виробляється певний стереотип режиму дня, підвищується впевненість у поведінці та рівень дотримання норм здорового способу життя.

Отже, заняття фізичними вправами, активний руховий режим мають велике значення у формуванні здорового способу життя, духовного та фізичного розвитку студентської молоді. Заняття фізичними вправами зміцнюють здоров'я, підвищують нервово-психічну стійкість до емоційних стресів, підтримують фізичну і розумову працездатність.

Список бібліографічних посилань:

1. Апанасенко Г. Л. О возможности количественной оценки уровня здоровья человека // Гигиена и санитария, 1985, № 6, – С. 55-58.
2. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») (основні напрями реформування вищої школи) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896-93>

СУБСТАНЦІОНАЛЬНЕ ОБМЕЖЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У сучасних науках про суспільство глобалізація стала однією з ключових дослідних проблем. Її вплив на функціонування галузей життєдіяльності людської спільноти потребує ґрунтовного осмислення.

Причини формування глобалізаційних процесів: процес інтернаціоналізації, який приводить до поглиблення співробітництва між країнами та посилення їх взаємозалежності; поява інформаційних технологій, які корінним чином змінюють всю систему соціально-економічних відносин, переносячи їх на якісно новий технічний рівень; загострення проблем, що є загальними для всіх країн світу і є досить важливими з точки зору збереження та розвитку людської цивілізації.

На сучасному етапі глобалізація ставить дещо по іншому питання про владу у світі. Падіння авторитету держави стало глобальною проблемою. Це визначається декількома причинами. По-перше, питання влади перемістилось з площини спадкоємності в царину виборчого права. Проте влада все більше стає предметом політичної боротьби між партійними, клановими, фінансовими і навіть кримінальними угрупованнями. По-друге, функції держави, наприклад, захист свободи і прав громадян, все очевидніше присвоюються глобальними міждержавними об'єднаннями. А для багатьох транснаціональних компаній взагалі стали неприйнятними такі поняття, як державний суверенітет, громадянська приналежність, які замінюються ними корпоративною приналежністю. Інститут держави поступово втрачає суверенітет в економічній сфері, втрачаючи необхідність підтримувати національну валюту, вводячи систему електронних грошей, загальної валюти, євро.

Під впливом глобалізації виникає необхідність заново осмислити сучасне розуміння політичної спільноти. З приходом глобалізації зв'язок між демократією і територіально-національною державною єдністю перестав бути безперечним. Ми все частіше спостерігаємо ситуацію, коли ідея громадянського суспільства стикається з суверенітетом національної держави, хоча спочатку передбачалося, що обидва ці компоненти будуть розвиватися паралельно і органічно доповнювати один одного.

У цій ситуації дедалі очевиднішим стає завдання – переосмислити якість політичної спільноти. Під впливом глобалізації демократія повинна трансформуватися. На місце національної спільноти має прийти

космополітична демократія. Але при цьому критична рефлексія сконцентрується не на демократії, а на глобалізації. Тобто навіть критичне осмислення сучасної політичної реальності припускає, що статус національної держави є внутрішнім модусом концепції демократії. У цій ситуації поняття нації як політичного утворення виводиться за рамки упередженого аналізу. В результаті народний суверенітет і національна держава складають нерозривну парну категорію сучасної політичної теорії. На даний момент доктрина народного суверенітету є ні що інше, як «націоналізація» політичної спільноти, що в свою чергу продукує той вид політичної солідарності, який фактично загнав у глухий кут сучасну державу і розхитусь громадянське суспільство.

Історично виник сплав демократії та національної держави. Це призвело до того, що будь-який теоретичний розгляд політики навіть гіпотетично не припускає існування демократії поза національною державою, тобто теорія демократії виявляється історично і концептуально залежною від національної держави.

Для того, щоб припустити, як може існувати демократія в умовах глобалізації, необхідно подивитися на політичне співтовариство відповідно до реалій сьогодення. Сучасні сили глобалізації викликали очевидну асиметрію влади у політичній спільноті. При цьому демократичний принцип починає здебільше гарантуватись не демократичною національною державою, а міжнародним демократичним правом.

Слід зазначити, що політичні співтовариства можуть мати різну конфігурацію. Очевидно, що питання, які розглядаються на регіональному рівні, не будуть вирішуватися в глобальному масштабі. Однак вирішення регіональних проблем має враховувати глобальну кон'юнктуру, яка у свою чергу повинна реагувати на регіональні потреби. Демократія – не закритий політичний порядок. Вона здатна трансформуватися, адже політична спільнота – це комунікативне співтовариство.

Подальші глобалізаційні процеси допоможуть усунути недоліки у концептуальному ядрі демократії. Адже необхідно визнати, що момент влади і сили проникає в саму серцевину демократії. Демократія при цьому проявляється як ситуативна стабілізація влади, що в деяких політичних теоріях називається гегемонією. Це відбувається через те, що певна група людей не в змозі вирішити «завдання універсального представництва».

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити наступні висновки. Основна проблема нашого часу не в глобалізації, а в тому, що сучасне політичне співтовариство не зможе вижити без демократичного розв'язання проблеми глобалізації. Однак у своєму нинішньому вигляді воно не в змозі прийняти подібного рішення. У цьому полягає субстанціональне обмеження демократії: нездатність окреслити свої власні кордони і межі власної легітимності.

«ПОПІВСЬКА АКАДЕМІЯ» ЯК ПЕРЕДВІСНИК ПЕРШОГО УНІВЕРСИТЕТУ НА СЛОБОЖАНЩИНІ

Сьогодні мало хто знає, що у другій половині XVIII – початку XIX ст. на території нашого краю успішно діяв культурно-просвітницький гурток, котрий став першим паростком у зародженні вищої освіти на Слобожанщині. Створив цей гурток у своєму маєтку, віддаленому від культурних центрів, у селі Попівка (нині село Залізняк Сумської області) видатний просвітник того часу Олександр Паліцин (1749-1816), відомий перекладач, поет, архітектор. Пізніше створений ним гурток будуть називати «Попівською академією».

У радянській історіографії про діяльність «Попівської академії» майже нічого не згадувалось. Заборонаю тому була навіть сама назва, яка ніби засвідчувала про підготовку «попів». У 1924 році більшовиками будинок знаменитої академії був зруйнований, сімейний склеп Паліциних заріс бур'яном.

Лише з другої половини XX ст. про діяльність О. Паліцина з'являються перші публікації О. Слюсарського, П. Сапухіна, Г. Т. Петрова. Пізніше до них долучаються П. Охріменко, В. Звагельський, В. Голубченко та ін.

Місце народження О. Паліцина, представника дворянського роду, відставного офіцера достеменно не відоме. За даними деяких дослідників він народився ніби в Новгороді, за іншими – в Москві. З 1770 року у 21-річному віці раптово залишивши військову кар'єру, оселився у своєму маєтку с. Попівка Харківської губернії неподалік міста Суми [1, с. 99].

У маєтку Олександр Олександрович організував школу, де постійно навчалися 10-12 чоловік, інші приїздили до школи 1-2 рази на рік і залишалися щоразу на кілька тижнів. Серед слухачів школи були діти в тому числі і багатих поміщиків (Шидловського, Надоржинського та ін.). Паліцин мав 30 кріпосних, які утримували його маєток і забезпечували всім необхідним учнів, що перебували в школі, яку згодом стали називати не лише «Попівською» а й «Паліцинською» академією. У Державному архіві Харківської області зберігаються документи, в яких зазначається план розташування маєтку О. Паліцина, котрий був побудований у мальовничому парку. Будинок О. Паліцина мав 16 кімнат, шість із яких були виділені для навчання. Кожна кімната мала особливе призначення. Наприклад, у класі для живопису знаходилися картини різних художників,

у класі архітектури – ескізи побудованих за проектами Паліцина споруд. У класі словесності вивчали твори О. Паліцина, Г. Сковороди, В. Каразіна, С. Глінки і ін. Бібліотека О. Паліцина нараховувала понад десять тисяч книг.

На Слобожанщині О. Паліцина найбільше знали як архітектора. Опанував архітектурними знаннями він самотужки, перекладаючи деякі книги з архітектури на російську мову. Під керівництвом О. Паліцина члени гуртка складали проекти садибних ансамблів, храмів, побудованих на території Харківської губернії. Теоретичні заняття у класі поєднувалися з практичними.

Відомо, що за його проектами у Харківській губернії побудовано багато кам'яних храмів, паркових ансамблів і садиб, які відповідали новому європейському стилю. Свої знання він щедро передавав підопічним, які завдячували йому своєю освітою. Під впливом Паліцина його сусіди-поміщики стали набагато більше уваги приділяти благоустрою своїх садово-паркових господарств. Багато архітектурних споруд О. Паліцина дещо в зміненому вигляді збереглося до наших днів.

У маєтку О. Паліцина збиралась дворянська молодь, а також ті прогресивні молоді люди, яким доступ до вищих навчальних закладів був обмежений. Попівку відвідували поети, художники, архітектори, літератори, які займалися перекладом французьких просвітників. «...В особі Паліцина в Харківському краї, в кращій, найбільш заселеній його частині, в Сумському і Охтирському повітах розвивався центр західно-європейського просвітництва, переважно просвітницької і філантропічної французької літератури XVIII ст. » [1, с. 23].

Серед головних членів Попівської академії варто відзначити Миколу Олександровича Алфьорова, дійсного члена академії мистецтв, котрий разом із архітектором О. М. Вороніним приймав участь у побудові Казанського собору в Петербурзі. М. О. Алфьоров є автором багатьох споруд у Москві, Харкові, Сумах.

Під час закордонної поїздки, де він удосконалював свою майстерність як архітектор, М. О. Алфьоров зібрав колекцію цінних картини, офортів, котрі поповнили художню галерею Олександра Паліцина. Колекція живопису включала близько двох тисяч картин італійських художників і німецьких граверів, а також старовинних ікон. Частина цієї колекції зараз зберігається у Харківському державному художньому музеї [2, с. 18].

Серед відомих членів Паліцинської академії були також В. Капніст, І. Богданович, В. Каразін (засновник Харківського університету). За переказами деяких старожилів с. Попівка, відвідував гурток у Паліцина також і Григорій Сковорода. Діяльність О. Паліцина була високо оцінена його сучасниками – у 1810 році він був обраний Почесним членом президії Харківського університету.

Отже, культурно-просвітницький гурток під керівництвом О. Паліцина зіграв визначну роль у поширенні західно-європейської культури на Слобожанщині і до відкриття Харківського університету у певній мірі виконував роль вищого навчального закладу.

Список бібліографічних посилань:

1. Сумцов Н. Ф. Культурный уголок Харьковской губернии (Поповская академия) // Харьковский сборник: Литературно-научное приложение к «Харьковскому календарю» на 1888 г. / Н. Ф. Сумцов. – Х. Тип. Губернского правления, 1888. – С. 100-112.

2. Тесля М. П., Тарасенко І. Т. З нетрів – до світла: Розповідь про «Попівську академію» з нагоди 2000-ліття Різдва Христового / М. П. Тесля. – Суми: Собор, 1998. – 37 с.

УДК 332.021 (477)

Тетяна Петрівна КОНОНЕНКО,

старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5368-8158>

ТУРИСТИЧНА ДЕСТИНАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Туристична дестинація є однією із самих важливих у туристичній системі, оскільки туристичні дестинації та їх імідж приваблюють туристів, мотивують подорожі, активізують туристичну систему. Тому важливо підтримувати відмінність умов дестинації від звичайних умов за допомогою доброго дизайну та управління для того, щоб уникнути розробки «уніфікованого туристичного ландшафту».

Здобуття Україною незалежності та інтеграція до світового економічного простору ускладнили процеси формування вітчизняної туристичної дестинації та викликали необхідність обґрунтування методів підвищення ефективності розвитку українського туризму й оцінки сучасної системи туристичних дестинацій різного рівня.

Тому метою дослідження є теоретичне узагальнення аспектів становлення й розвитку сучасних туристичних дестинацій в Україні на основі вивчення життєвого циклу дестинацій.

Сутність туристичних дестинацій, закономірності їхнього розвитку та ролі у світовій системі туризму висвітлено в роботах українських учених В. Ф. Данильчука, Л. П. Дядечко, Т. І. Ткаченко та ін.

Всесвітня туристична організація (UNWTO) вважає туристичну дестинацію як основне місце призначення туристичної поїздки,

територію, відвідання якої посідає центральне місце у вирішенні подорожувати.

У новій редакції Закону України «Про туризм» зазначається, що «дестинація (туристична) – місце призначення туристичної подорожі (туристичної поїздки, туру, екскурсії), місце відвідування (територія, місцевість, місто, населений пункт, туристичний центр) особами, які не проживають постійно в даній місцевості і не належать до категорії місцевого населення» [1]. Відмінністю «дестинації» від «туристичного центру», «туристичного напрямку» є єдність усіх її частин, які у сукупності роблять її подібним товару чи продукту, якістю якого можна управляти, можна його просувати чи продавати. У цьому полягає зміст туристичної дестинації.

Дестинація має відповідати наступним критеріям:

- транспортна доступність та наявність певного набору послуг належної якості для обслуговування туристів (трансфер, розміщення, харчування та ін.);
- наявність цікавих для відвідування пам'яток природи, історії, культури, релігії і т. д. ;
- наявність інформаційних систем.

Туристичні дестинації поділяють на дві категорії залежно від їх приймальної здатності:

- великі міста, які можуть прийняти велику кількість відвідувачів без завдання шкоди цій місцевості та її туристичній цінності;
- зони, які допускають лише певний рівень інтенсивності прийому туристів. Такими місцями є, наприклад, морські узбережжя або гірські курорти.

Таким чином, вихідним етапом оцінки ефективності функціонування сучасних туристичних дестинацій в Україні стало визначення їхнього місця на світовому ринку туризму. Сьогодні в нашій державі дестинації тільки починають формуватися. Це пов'язано з трансформаційними процесами в економіці країни та її повільною інтеграцією до світового економічного простору. За концентрацією пам'яток національного значення першість тримають Львівська (816 об'єктів), Волинська (224), Чернігівська (211), тоді як найменша їх кількість зосереджена в Запорізькій (16), Донецькій (27) та Кіровоградській (32). За кількістю закладів культури передують Чернівецька, Івано-Франківська, Черкаська і Тернопільська дестинації, в той час як найменш забезпеченими є Сумська, Дніпропетровська та Полтавська.

Прикладами типів дестинацій в Україні є: «Кам'янець-Подільська фортеця» як туристичний об'єкт-дестинація, Національний дендрологічний парк «Софіївка» як екологічна дестинація, культурно-історична дестинація «Чернігів стародавній», екологічна та зелена дестинація «Українська Венеція», спортивно-оздоровча дестинація «Буковель», релігійна дестинація «Свято-Успенська Почаївська лавра», екологічна та сільська дестинація «Дунайські плавні», культурологічна

дестинація «Історичний центр Львова», «Шевченківський національний заповідник» як освітня та екологічна дестинація і т. д. [2, с. 131-137].

Отже, дослідження розвитку туризму в Україні дозволило розкрити сутність життєвого циклу дестинацій і виділити такі його стадії: пасіонарну (зародження), екстенсивну (становлення й розвиток), інтенсивну (підвищення ефективності) та космополітичну (глобальна).

Таким чином, сучасний етап розвитку туризму в Україні має ознаки інтенсивної стадії життєвого циклу, підтвердженням чого є зростання ємності туристських потоків, обсягів реалізованого туристичного продукту, підвищення прибутковості туризму та надходжень до бюджетів усіх рівнів. Оскільки життєвий цикл туристичних дестинацій на відміну від життєвого циклу товарів не має стадії загибелі за винятком турбулентних ситуацій, то перехід до глобальної стадії життєвого циклу української дестинації виступає першочерговим завданням в розвитку туризму в нашій державі.

Список бібліографічних посилань:

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» №1282-IV від 18 листопада 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tourism.gov.ua/doc.aspx?id=209>.

2. Головчан А. І. Методика оцінки ефективності функціонування туристичних дестинацій в Україні / А. І. Головчан // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ (серія «Економічні науки»): зб. наук. пр. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2010. – Вип. IV (40). – С. 131-137.

УДК 371.3

Людмила Михайлівна КОРНІЄНКО,

старший викладач кафедри іноземних мов Сумського національного аграрного університету

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ І ФУНКЦІЇ КОНТРОЛЮ ЗНАЬ СТУДЕНТІВ

Контроль знань студентів є складовою частиною процесу навчання. Правильно поставлений контроль навчальної діяльності дозволяє викладачу належним чином оцінити знання, уміння, навички студентів, вчасно надати необхідну допомогу і добиватися поставлених цілей навчання. Усе це в сукупності створює сприятливі умови для розвитку пізнавальних здібностей учнів і активізації їхньої самостійної роботи на заняттях.

Роль і сутність контролю знань учнів розкривається в багатьох педагогічних працях М. О. Сорокіна, Я. А. Коменського, А. В. Дистервега, Н. І. Пирогова, К. Д. Ушинського та інших. Поняття «контроль знань» значно ширше, а ніж поняття «перевірка». Перевірка

знань вживається у вузькому значенні як методичний прийом у зв'язку з оцінкою результатів того чи іншого завдання, їй більше властиві навчальні функції. Контроль знань, як правило, спрямований на виявлення рівня засвоєння учнями вже вивченого матеріалу, проводиться здебільшого вчителем.

Основні принципи контролю знань студентів – об'єктивність, систематичність і своєчасність, цілеспрямованість, тематичність. Принцип об'єктивності і систематичності розглядається у працях Є. І. Перовського. Об'єктивність – це правильне визначення знань, умінь і навичок студентів і оцінка цих знань. Тільки об'єктивна оцінка дає студентам глибоке моральне задоволення та є дієвим стимулюючим фактором у навчанні, має велике виховне значення. Систематичність, як принцип контролю полягає в регулярному виявленні знань, умінь і навичок, органічно поєднуючись, з навчальним процесом та впливаючи на його хід (під своєчасністю контролю розуміємо рівномірність та його визначена частота в межах окремого заняття і всієї теми). Цілеспрямованість встановлює визначений підхід до добору матеріалу, який підлягає перевірці, згідно з вибором форм і методів перевірки та оцінювання знань, результатами навчання, врахуванням індивідуальних особливостей студентів. Принцип тематичності контролю забезпечується під час перевірки знань основних понять кожної теми, які мають бути глибше засвоєні студентами. Студент засвоює не безперервним потоком, а визначеними дозами, які повинні бути ним осмислені після активного сприйняття, а потім систематизовані у його пам'яті. Якість запам'ятовування залежить від визначеної кількості повторення засвоєного матеріалу та його практичного застосування.

Виділяють наступні функції контролю: діагностичну, навчальну, виховну, розвиваючу, стимулюючу. Діагностична функція перевірки навчальних досягнень студентів полягає у тому, що через визначену систему завдань вчитель визначає можливості подальшого просування кожного учня. Діагностується ефективність методів і прийомів навчання, використаних ним. Навчальна функція направлена на вироблення таких завдань для студентів, які сприяють узагальненню, поглибленню і систематизації знань, розвитку логічного мислення студентів у навчанні. Перевірка використовується для повторення, уточнення знань, підготовки студентів до сприйняття нового матеріалу таким чином, щоб вона виконувала навчальну функцію. Виховна функція контролю і перевірки виявляється в методиці проведення викладачем, у наступному коментуванні й оцінюванні робіт. Істотне значення для здійснення виховної функції перевірки має спрямування її на розвиток інтелектуальних здібностей.

Розвивальна функція також тісно пов'язана з іншими функціями контролю. У літературі неодноразово стверджувалася думка про те, що розумовий розвиток студентів забезпечується спеціальними методами – проблемними, пошуковими, дослідницькими. Але більшість психологів і

дидактів вважають, що розвивальну функцію використовують в усіх видах контролю (попередній, поточний, тематичний, підсумковий).

Контролююча функція передбачає встановлення рівня навчальних досягнень окремих студентських груп в цілому; вона дає викладачеві змогу судити про якість засвоєння теми, своєчасно планувати коригуючу роботу й методику вивчення наступного матеріалу. Психолог Б. Г. Ананьєв виділив орієнтуючу і стимулюючу функції. Орієнтуюча впливає на розумову роботу, сприяє усвідомленню студентом процесу цієї роботи і розумінню власних знань. Стимулююча впливає на волюву сферу через переживання успіху чи невдачі.

Систематичний підхід до аналізу і досліджень контролю за оцінюванням результатів навчальних досягнень дозволяє визначити взаємозв'язок функцій управлінського циклу: планування, регулювання (своєчасність) і координація, контроль, оцінка і стимулювання. Оцінка і стимулювання – тісно взаємопов'язані і складають управлінський цикл. У цьому циклі планування є вихідною функцією. Тому дуже важливо визначити об'єкти контролю організаційної діяльності, які саме і обумовлюють навчальний процес – викладач і студенти. Отже, цілісне дослідження проблеми контролю і перевірки та оцінки результатів навчання під час вивчення навчальних предметів неможливе без дослідження його взаємозв'язків з функціями планування і управління.

Таким чином, систематичний контроль знань і умінь студентів – одна з основних умов підвищення якості навчання. Викладачу у своїй роботі слід використовувати не тільки загальноприйняті форми контролю (самостійна і контрольна роботи, усне опитування, але і систематично винаходити, упроваджувати свої засоби. Уміле володіння викладачем різними формами контролю знань і умінь сприяє підвищенню зацікавленості студентів у вивченні предмета, попереджає відставання, забезпечує активну роботу кожного студента. Контроль повинен бути навчальним, під час якого розкриваються індивідуальні особливості студентів, підвищується рівень підготовки до заняття, що дозволяє вчасно усувати недоліки і пробіли в знаннях студентів.

УДК 130.3

Олександр Миколайович КОРНІЄНКО,

доцент кафедри філософії Сумського національного аграрного університету, кандидат філософських наук, доцент

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ, УСТАНОВКИ, СТЕРЕОТИПИ В СИСТЕМІ РУШІЙНИХ СИЛ СУСПІЛЬНОЇ ДУМКИ

На характер, спрямованість, стиль і емоційний настрій суспільної думки неабиякий вплив мають ціннісні орієнтації. Будучи сплавом розумового і чуттєвого, вони наводять суб'єкт суспільної думки на

відповідний об'єкт, зумовлюють спрямованість відношення до нього і, що дуже важливо, до соціальної інформації про нього. Це відношення може бути позитивним або негативним, трапляється, і нейтральним. Самі ціннісні орієнтації складаються на основі уявлень, які допомагають людям усвідомлювати свої потреби і інтереси, давати більш-менш ясну оцінку різним об'єктам дійсності. Оскільки ціннісні орієнтації пов'язані з потребами не безпосередньо, а через ціннісні уявлення, то вони відрізняються деякою віддаленістю від самих потреб. Це призводить до відносно вільної субординації цінностей у структурі масової свідомості.

Суспільна думка не була б настільки оперативною у своїх реакціях на різноманітні факти, події і процеси, якби вона оживала щоразу виключно під прямим впливом потреб, інтересів або ціннісних орієнтацій. Мова йде не про перегляд їх ролі як основних рушійних сил зародження і формування реакцій і станів суспільної думки, а про те, що для більш раціонального виконання ними цієї ролі природа суспільної психології має, так би мовити, виділила двох активних помічників, здатних значно скоротити час формування суспільної думки, тобто час вироблення нею свого оціночно-ціннісного ставлення до певних подій і фактів – соціально-психологічні установки та стереотипи.

Перебуваючи в тісному зв'язку з ціннісними орієнтаціями, вони складаються у тому випадку, коли ціннісне уявлення про яке-небудь явище, переноситься за аналогією на всі схожі явища, в результаті чого у відношенні до останніх і утворюється певна установка.

Втручання установок в процес формування суспільної думки загрожує тим, що, спрацьовуючи мало не першими у відповідь на те чи інше актуальне явище, подію, вони «укладають» динаміку становлення масових оціночно-ціннісних суджень в таке русло, яке відповідає їх змісту. Іншими словами, в силу своєї природи соціально-психологічні установки виявляються своєрідною випереджаючою програмою розвитку і прояву суспільної думки. Вони визначають схильність суб'єкта суспільної думки до сприйняття різних об'єктів, а слідом за цим і до вираження відношення до них.

Звідси зрозуміло, чому, спираючись на сформовані установки, суспільна думка впевненіше і швидше орієнтується у повсякденному житті серед великого різноманіття фактів і подій, явищ і процесів дійсності. При цьому на її оцінювальну реакцію впливає в першу чергу саме те, що узгоджується зі змістом відповідної установки. Тут можна спостерігати і позитивне, і негативне її значення. Перше; проявляється в тому випадку, коли зміст цієї установки не перешкоджає або навіть допомагає суспільній думці формуватися у руслі сприйняття нових якостей об'єкта і займати по відношенню до них зважену, соціально значиму позицію. В іншому прямо протилежному випадку суспільна думка стає свого роду «жертвою», яка довірилася старій установці, яка вже не відповідає ні поточного моменту, ні духу часу, ні потребам суспільного розвитку.

Для з'ясування механізму впливу установок на формування суспільної думки важливо мати на увазі, що вони існують і, так би мовити, «працюють» не поодиноці, а з стереотипом – образом і подобою явища в цілому. Установка і стереотип виявляються подібними, однорідними соціально-психологічними утвореннями, проте стереотип має більш широкий контекст. Вони співвідносяться між собою як видове і родове поняття. Установка охоплює і передає часткове, а стереотип – загальне. Символічно, що вперше поняття «стереотип» було введено в науку американським психологом У. Ліппманом в книзі під назвою «Суспільна думка». Він визначає соціальний стереотип як упорядковану, схематичну, детерміновану культурою «картинку світу» в голові людини.

Як показує історичний досвід розвитку суспільної думки, її об'єктом часто стають однотипні, багато в чому схожі за змістом і структурою факти, події, явища. Це призводить до того, що ставлення до них з боку мас характеризується певною одноманітністю і стійкістю: за тими фактами, подіями, явищами, на які суб'єкт суспільної думки реагував неодноразово, формується і закріплюється стереотип його ставлення до них. У таких випадках прояв суспільної думки можна розглядати як результат віднесення раніше сформованих масових оцінок до об'єкту дійсності. Саме завдяки наявності та живучості стереотипів, які несуть в собі міцно вкорінене ставлення мас до схожих об'єктів дійсності, можна часом спостерігати миттєву реакцію суспільної думки, якій не передували гострі дискусії, довготривале визрівання загальної точки зору.

Властива стереотипу підвищена емоційність підсилює оцінювальний характер суджень суспільної думки. У масовій свідомості стереотипи оживають завдяки багатому змісту соціальної пам'яті. Зосереджений у ній у стислій, концентрованій формі різносторонній досвід людей, їх оцінки минулих подій, явищ, процесів одним разом виливаються в однозначну реакцію суспільної думки на зовнішній об'єкт.

Можна зробити висновок, що зародження і формування системи суспільної думки здійснюється за своєрідним ланцюгом: потреби – інтереси – ціннісні орієнтації – установки – стереотипи. Саме в такій послідовності заявляє про себе у процесі динаміки суспільної думки ланцюг розглянутих утворень. Ланки цього ланцюга, взяті в системі зв'язків і взаємодії один з одним, складають свого роду код реакції або наявного стану суспільної думки. Розшифрувати зміст цього коду – значить підійти до самих спонукальних причин, які викликали динаміку і активізацію даної думки, краще зрозуміти її відмінні риси та властивості, уявити можливі напрямки її розвитку і прояви не лише в сьогоденні, але і у майбутньому.

УДК 340.6

Олег Вікторович КУБРАК,

старший викладач кафедри філософії Сумського національного аграрного університету

ПРИЧИНИ І ТИПОЛОГІЯ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

Суїцид – акт самогубства, який вчиняє людина у стані сильного душевного розладу або під впливом психічного захворювання. Необхідність боротьби із суїцидальними випадками впливає, перш за все, з абсолютної цінності людського життя, трагічної безглуздості загибелі людей. У віковій динаміці різке зростання суїцидів спостерігається після 13 років. У підлітків значно частіше, ніж серед дорослих, спостерігається так званий «ефект Вертера» – самогубство під впливом чийогось прикладу (свого часу опублікування гетевського твору викликало хвилю самогубств серед німецької молоді). У більшості країн, де ведеться статистика, за останні 30 років кількість юнацьких самогубств помітно зросла, в той час як серед дорослих показники суїцидів в значній мірі залишилися колишніми.

Серйозність проблеми, з одного боку, і тривалість її замовчування офіційними колами, з іншого боку, породили в суспільстві різні «міфи», упередження. Так, у неспеціалістів існує спрощене ставлення до фактів самогубств, прагнення пояснити їх виключно впливом психічних розладів. Тим часом, вивчення обставин суїцидальних випадків показує, що переважна частина людей, що позбавили себе життя – це практично здорові особи, що потрапили в гострі психотравмуючі ситуації.

Феномен суїциду (самогубство або спроба самогубства) найчастіше пов'язується з поданням про психологічну кризу особистості, під яким розуміється гострий емоційний стан, викликаний якимись особливими, особистісно значущими психотравмуючими подіями. Причому, це криза такого масштабу, такої інтенсивності, що весь попередній життєвий досвід людини, що зважився на самогубство, не може підказати йому іншого виходу з ситуації, яку він вважає нестерпною.

Така психологічна криза може виникнути раптово (під впливом сильного афекту). Але частіше внутрішня душевна напруженість накопичується поступово, поєднуючи в собі різноманітні негативні емоції. Вони накладаються одна на іншу, заклопотаність переходить в тривогу, тривога змінюється безнадією. Людина втрачає віру в себе, в здатність подолати несприятливі обставини, виникає внутрішній конфлікт «неприйняття самого себе», «самозаперечення», з'являється відчуття «втрати сенсу життя».

У психологічних експериментах не раз було показано, що у деяких людей будь-яка невдача викликає мимовільні думки про смерть. Потяг до смерті, фрейдівський «Танатос» – не що інше, як спроба вирішити життєві

труднощі шляхом «виходу» з самого життя. Для юнацького віку це особливо характерно. З 200 авторів юнацьких автобіографій і щоденників, досліджених Норманом кілом (1964), понад третину більш-менш серйозно обговорювали можливість самогубства, а деякі намагалися його здійснити. Серед них такі різні люди, як Гете і Ромен Роллан, Наполеон і Бенджамен Констан, Якоб Вассерман і Джон Стюарт Мілль, Ентоні Троллоп і Беатриса Вебб, Томас Манн і Ганді.

В основі суїцидальної поведінки (незалежно від її типологічної своєрідності) лежить конфлікт. У будь-якому конфлікті існують:

по-перше, об'єктивні вимоги, що пред'являються до людини ситуацією;

по-друге, суб'єктивне усвідомлення значущості, осмислення цих вимог і ступеня їх складності для особистості;

по-третє, оцінка особистістю своїх можливостей для подолання, зняття фруструючої ситуації;

по-четверте, реальні дії особистості в такій ситуації.

Конфліктна ситуація набуває характеру суїцидонебезпечної, коли людина усвідомлює її як релевантну, гранично складну, а свої можливості – як недостатні, переживаючи при цьому гостру фрустрацію провідних потреб і вибираючи суїцидальні дії як єдино можливий для себе вихід.

Зміст суїцидогенних конфліктів визначається, перш за все, сферою їх виникнення, тобто предметом конфлікту і вразливістю особистості до важких ситуацій.

Всі конфлікти, що лежать в основі суїцидальної поведінки людей, можуть бути визначені наступним чином:

1. Конфлікти, викликані специфікою умов професійної діяльності та соціальної взаємодії людей:

- індивідуальні, адаптаційні труднощі (ціннісно-світоглядного, біофізіологічного і мікросоціального характеру);

- службові і міжособистісні конфлікти з товаришами по службі, адміністрацією, керівництвом.

2. Конфлікти, зумовлені специфікою особисто-сімейних взаємин:

- нерозділене кохання, зрада коханої дівчини, дружини;
- розлучення;
- важка хвороба, смерть близьких;
- статеву неспроможність.

3. Конфлікти, пов'язані з антисоціальною поведінкою людини:

- побоювання кримінальної відповідальності;
- боязнь ганьби в зв'язку з асоціальною проступком.

4. Конфлікти, обумовлені станом здоров'я:

- психічні захворювання;
- хронічні соматичні захворювання;

- фізичні недоліки (дефекти мови і особливості зовнішності, які сприймаються як недолік).

5. Конфлікти, обумовлені матеріально-побутовими труднощами.

6. Інші конфлікти.

Суїцидонебезпечна ситуація включає, як правило, взаємодію конфліктів різних типів. Однак не всякий конфлікт веде до суїциду. Суїцидонебезпечні реакції, зниження або втрата цінностей життя не можуть з'явитися поза зв'язком з особистісними особливостями.

УДК 34 (477) «1943/1953»

Олена Юрївна ТИТАРЕНКО,

асистент кафедри конституційного та адміністративного права
Державного вищого навчального закладу «Національний гірничий
університет», кандидат історичних наук

ПРАВОВА ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ У КУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Під час вивчення аспектів, пов'язаних із повоєнною відбудовою, на периферії дослідницького інтересу залишалися питання, пов'язані з соціокультурними процесами. Головною ознакою розвитку культурних процесів в Українській РСР було державно-партійне втручання в усі сфери культурного життя, що по своїй суті було логічним для командно-адміністративної системи та мало на меті підпорядкування культури іншим сферам суспільного життя, зокрема, політиці та економіці. Все це зумовило прийняття комплексу заходів, у тому числі і тих, що регулювали питання культурного життя населення. Перемога у війні послужила додатковим легітимізуючим чинником для влади, за влучним виразом відомого російського історика Г. Бордюгова «освятила, зробила недоторканими командно-адміністративні методи управління», які проявилися і в сфері культурного життя [1, с. 281]. Виходячи з цього, діяльність влади була спрямована на утвердження нових ціннісних орієнтирів, які відповідали уявленням про характер радянського суспільства.

Органами влади протягом перших постокупаційних років було видано низку окремих постанов, що регулювали питання роботи в окремих галузях культурно-просвітньої роботи. До них, зокрема, відносилася постанова РНК УРСР та ЦК КП(б)У «Про поліпшення роботи сільських кіноустановок» від 11 жовтня 1944 р., постанова Ради Міністрів УРСР «Про заходи щодо зміцнення районних і сільських бібліотек» від 5 березня 1947 р. [2, с. 287-291], постанови, що стосувалися репертуару художньої самодіяльності, лекційної пропаганди, заходів щодо

поліпшення роботи сільських та колгоспних клубів, роботи профспілкових клубів тощо, які мали наслідком прийняття обкомами КП (б) У та виконками облрад відповідних рішень. Окремою сферою регулювання залишилися свята та урочистості, порядок проведення яких і репертуарна програма визначалися і затверджувалися відповідно до постанов ЦК КП (б) У на бюро обкомів [3, арк. 143-150].

З другої половини 40-х років ідеологічний тиск, який був дещо послаблений в період війни, знову починає набирати сили. Під жорстоким контролем опиняються всі сфери духовного життя – література, кіно, театр та музика, що знаменувало собою новий етап ідеологічного наступу, спрямованого насамперед проти інтелігенції. Влітку 1946 р. відбувся перший після війни пленум ЦК ВКП (б), на якому було намічено генеральну лінію партії на післявоєнний період і ухвалено низку постанов, що стосувалися нового ідеологічного курсу, а, відповідно, ідеологічної чистки. Масштабна ідеологічна кампанія, спрямована на посилення партійного контролю за інтелектуальним, в тому числі і культурним, життям країни, увійшла в історію як «ждановщина» [4, с. 549-550]. Початок ідеологічним кампаніям другої половини 1940-х років поклала постанова ЦК ВКП (б) «Про журнали «Звезда» і «Ленинград» (серпень 1946 р.), яка була опублікована в газеті «Культура и жизнь» (орган Управління пропаганди та агітації ЦК) і мала визначати ключові вектори культурної політики. Майже одразу виходять і наступні постанови: «Про перекручення і помилки у висвітленні історії української літератури в «Нарисі історії української літератури» (24 серпня 1946 р.), «Про журнали сатири і гумору «Перець» (19 вересня 1946 р.), «Про журнал «Вітчизна» (1 жовтня 1946 р.), «Про репертуар драматичних театрів і заходи щодо його поліпшення» (серпень 1946 р.) та «Про кінофільм «Велике життя» (вересень 1946 р.). Невдовзі дійшла черга й до музичної сфери. Так, у лютому 1948 р. вийшла постанова, що засуджувала формалістичний напрям у музиці, під назвою «Про стан і заходи поліпшення музичного мистецтва на Україні у зв'язку з постановою ЦК ВКП(б) «Про оперу «Велика дружба» В. Мураделі» [5, с. 181-182]. Загалом, у період з 1946 по 1951 роки було прийнято 12 значних постанов ЦК ВКП(б) та ЦК КП(б)У з ідеологічних питань, що спрямовувалися на викриття різноманітних політико-ідеологічних прорахунків, начебто допущених представниками творчої інтелігенції.

Поетика соцреалізму, введена в канон, пропонуючи систему векторів розвитку та табу, обмежувала можливість творчості, власного вибору для митців [6, с. 414]. Цю лінію було продовжено в наступні роки, коли з'явилися постанови ЦК КП(б)У «Про журнал «Дніпро» (1950), «Проти ідеологічних перекручень в літературі» (1951) тощо. Як зазначає відомий український історик Ю. Шаповал, «...властиві цим документам безапеляційність, бруталний схематизм призвели до серйозних перекручень в оцінках загального стану літератури і мистецтва на

Україні» [7, с. 275]. Тенденції, закладені в постановах, призводили до того, що література, мистецтво, наука ставали ізольованими, втрачаючи свій зв'язок із західним світом [8, с. 207].

У контексті владних постанов слід розглядати і рішення, що розроблялися дорадчими структурами, які склалися з митців та представників партійної номенклатури. Враховуючи необхідність створення певних дорадчо-консультативних структур, що мали полегшувати прийняття актуальних і відповідних вимогам часу і поставленим завданням рішень, у березні 1945 р. було створено комісії Політбюро ЦК КП (б) У з науки, преси та видавництв, культури і літератури на чолі з Д. Мануйльським [9, арк. 11]. До складу комісій було залучено багатьох відомих вчених, літераторів, композиторів, які виступали в якості своєрідного експертного середовища. Показовим у плані завдань, які ставилися перед діячами культури, стала доповідь «Про чергові завдання літературно-мистецької критики на Україні» завідувача відділу літератури і мистецтв Управління пропаганди і агітації ЦК КП (б) У Л. Новиченка [10, арк. 2, 11, 12].

Таким чином, влада як на центральному, так і на місцевому рівні вдалася до низки кроків, спрямованих на активізацію культурного життя серед населення та підпорядкуванню його основній державній політичній лінії. Ці кроки носили утилітарний і політично інструменталізований характер, впроваджувалися в життя методами адміністративного та ідеологічного тиску, політичних переслідувань в умовах важкого повоєнного повсякдення.

Список бібліографічних посилань:

1. Бордюгов Г. А. Великая Отечественная: подвиг и обманутые надежды: История Отечества: люди, идеи, решения. Очерки истории Советского государства / сост. В. А. Козлов. М. : Полииздат, 1991. – 366 с.
2. Культурне будівництво в Українській РСР, червень 1941-1950. Збірник документів і матеріалів: в 2 т / відп. ред. Ю. Ю. Кондуфор. К.: Наукова думка, 1989. – Т. 2. – 564 с.
3. Державний архів Донецької області. Ф. П. – 326. Оп. 4. Спр. 898. – 182 арк.
4. Власть и художественная интеллигенция. Документы ЦК РКП (б) – ВКП (б), ВЧК-ОГПУ-НКВД о культурной политике. 1917-1953 / под ред. акад. А. Н. Яковлева. М. : МФД, 2002. – 872 с.
5. Зубкова Е. Ю. Послевоенное советское общество: политика и повседневность. – 1945–1953. М. : РОССПЭН, 1999. – 229 с.
6. Костюк Г. О. Сталінізм в Україні: (Генеза і наслідки): Дослідження і спостереження сучасника. К. : Смолоскип, 1995. – 508 с.
7. Шаповал Ю. І. Україна 20-50-х років: сторінки ненаписаної історії. К. : Наукова думка, 1993. – 351 с.

8. Баберовскі Йорг. Червоний терор. Історія сталінізму / пер. з німецької. К. : К. І. С., 2007. – 248 с.

9. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф-1. Оп. 70. Спр. 1343. – 21 арк.

10. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф-1. Оп. 70. Спр. 518. – 16 арк.

УДК 57. 017. 645

Андрій Вікторович ФІСЕНКО,

викладач кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5291-3616>

Сергій Вікторович ЧЕРЕДНІЧЕНКО,

старший викладач кафедри фізичного виховання Інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

ВПЛИВ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ ПРИ ОЗДОРОВЛЕННІ ХРЕБТА

Неприємні відчуття тяжкості в області спини – найпоширеніша хвороба 21 століття, що вражає підлітків, студентів і в першу чергу працездатний контингент. Даний вид захворювання має регулярне омолодження, так як більш молоде покоління стикається з частими болями в попереку після тривалого перебування тіла в статичному положенні або після неправильних фізичних навантажень на хребет. Якщо у деяких людей такі болі можуть здаватися незначними і нерегулярними, то в інших вони викликають виснажливі болі.

Захворювання хребта – поліфакторіальні дегеративні захворювання хребетно-рухового сегмента, що вражають в першу чергу міжхребетні диски, потім інші відділи хребта опорно-рухового апарату і нервову систему. [1]. Медичні дослідження показують, що близько 80% працездатних людей регулярно стикаються з даною проблемою і після її виявлення приходять до рішення про припинення занять спортом. Ні в якому разі не можна ставитися до таких болів легковажно, але і не варто нехтувати знеболювальною гімнастикою. У більшості випадків фізичне навантаження не є протипоказаним, а навпаки повинно сприяти швидкому відновленню та підтримці загального фізичного стану людини. Для цього варто ретельно підібрати відповідні фізичні вправи, залежно від джерела болю [2]. Причинами виникнення цього захворювання можуть стати переохолодження, нерегулярні фізичні навантаження, різкий набір ваги, неправильне харчування, стреси, викривлення хребта, ускладнення після перенесених захворювань. Так само вони негативно позначаються на стані всього організму. Для профілактики болю в спині пропонується методичний комплекс вправ, який може виконуватися студентами в

домашній обстановці, без жодного спеціального устаткування. Всі вправи направлені на розтяжку і зміцнення м'язів. Розглянемо даний комплекс:

Вправи виконуються на спортивному килимку.

Легка розминка для всього організму.

Вправа «Кішка і верблюд». Прогинання і вигинання спини, стоячи на колінах і спираючись на руки;

Підйом і опускання таза (зсув по вертикалі) з в. п. лежачи на спині;

Підтягування зігнутих ніг до грудей з в. п. лежачи на спині;

Почергові повороти тулуба з в. п. лежачи на спині;

Підйом тулуба вгору з в. п. лежачи на спині;

Почергове витягування руки і ноги паралельно підлоги з в. п. стоячи на чотирьох [4].

З появою больових відчуттів у спині при виконанні даного комплексу рекомендується негайно скоротити амплітуду його виконання і знизити інтенсивність вправ. Для того щоб лікувальна гімнастика приносила найбільшу користь, рекомендується виконувати вправи повільно, не кваплячись, стежити за правильним диханням, не спотворювати самостійно вправи і виконувати їх щодня. Займатися такою фізкультурою можна в будь-який час дня, одяг має бути легким, що не сковує рухи.

Для поліпшення фізичного стану слід враховувати такі фактори, як регулярне харчування, правильний сон, постійне виконання тренувальних занять, правильний розподіл фізичного навантаження на хребет при заняттях фізичною культурою, своєчасне призначення відпочинку.

Практика свідчить, що захворювання хребта можливо попередити або віддалити на більш старший вік, якщо дотримуватись раціонального рухливого режиму з раннього віку.

Основними стратегічними напрямками оздоровлення хребта є:

- спеціальна рухлива активність;
- корекція поведінки з урахуванням принципів безпеки щодо хребта;
- здоровий спосіб життя.

Спеціальна рухлива активність передбачає кілька видів вправ.

1. Висіння, підтягування, розтягування хребта по вертикальній вісі, які зменшують тиск на хребці, покращується їхнє живлення тощо. Вправи слід виконувати до трьох разів на день, особливо після статичних і компресійних фізичних навантажень.

2. Збільшення силових можливостей м'язів навколо хребта, що підвищує його здатність протистояти механічним впливам зовнішнього середовища і звичних трудових і побутових навантажень. Існують спеціальні вправи для м'язів шиї, грудної клітини й попереку.

3. Зняття напруги з тіла шляхом дихальних (статичних і динамічних) рухів, потягувань, махових рухів. Це забезпечує зняття втоми м'язів, їх розслаблення, зменшення тиску з їхнього боку на нерви та судини. Вправи повинні бути короткотривалими, з інтервалами між ними у 30-40 хв. [5].

4. Підвищення еластичності м'язів, зв'язок, капсул суглобів, що сприяє покращенню їхнього живлення, відновлює рухливість, гнучкість хребта.

5. Мобілізаційні вправи гімнастичного характеру: повороти, нахили, кругові оберти, закручування із метою підтримки необхідного мінімуму рухливості хребта в різних площинах, покращання процесів живлення, запобігання застійним явищам.

6. Зменшення зайвої маси тіла (біг, ходьба, велотренажер тривалістю 25 хв.).

7. Плавання, що поєднує кілька окремих вправ [4].

8. Корекція поведінки людини, що передбачає створення відповідних положень тіла під час сну, роботи, відпочинку, підняття й переміщення тощо, що не викликають загрози розвитку негативних змін у хребті. Якщо довготривалі статичні положення тіла є необхідними, передбаченими режимом роботи, то через кожні 30-90 хв. необхідно робити паузи з використанням рухливих вправ, елементів психотренінгу.

9. Загартовування організму.

10. Посилення стресостійкості організму.

11. Розвантажувально-дієтична терапія, лікувальне голодування, сауни 1-4 рази на місяць.

12. Пасивне заняття напруги з м'язів та суглобів із використанням різних методів класичного масажу.

13. Мануальна терапія, ефект якої полягає в усуненні рефлекторних наслідків функціональних блоків (через спазм судин, гладеньких м'язів внутрішніх органів, м'язів скелета), больових відчуттів, вегетативних дисфункцій. Протипоказана мануальна терапія при запаленнях, пухлинах або травмах хребта [5].

Слід зауважити, що для людей з болями в спині, які перебувають у малорухомому стані, не варто себе обмежувати у фізичному навантаженні, а навпаки потрібно проконсультуватися з фахівцями, і вибрати правильні лікувальні вправи для покращення стану здоров'я, підтримання м'язового корсета, які знижують навантаження на диски хребта.

Список бібліографічних посилань:

1. Осна А. В. Ортопедичні прояви остеохондрозу хребта та їх лікування. Труди III Всесоюзного з'їзду травматологів-ортопедів, М., ЦІТО, 1976. – с. 228

2. Єпіфанов В. А. Лікувальна фізична культура. Навчальний посібник / В. А. Єпіфанов, М: ГЕОТАР – Медіа, 2006 р. – 568 с.

3. Єпіфанов В. А., Ролик В. С., Єпіфанов А. В. Остеохондроз хребта. – М: ЗАТ «Академічний друкарський дім», 2000. – 344 с.

4. Грачов В. І. Фізична культура. – М. : ІКЦ Березень, 2005. – 464 с.

5. Котешова І. А. Порушення постави: лікування та профілактика. – М.: ЕКСМО, 2004. – 207 с.

Секція 8

СОЦІАЛЬНО -ЕКОНОМІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА У ПРОЦЕСІ РОЗБУДОВИ ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНИ, ЄВРОПЕЙСЬКОЇ І СВІТОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

УДК 658.011(075)

Вячеслав Ксенофонович ВАСЕНКО,

професор кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор
економічних наук, професор

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0660-0037>

КОГНІТИВНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ

Динамічне ринкове середовище вимагає від суб'єктів господарювання чітко спланованих дій та заходів щодо забезпечення його розвитку. Формування стратегії розвитку визначається забезпеченням провідної мети підприємства, що гармонійно поєднує його цілі за високої сучасної наукоємності продукції, що, на наш погляд, має базуватися на наукових знаннях, інноваціях менеджменту та різних нововведеннях, так як об'єктивна необхідність управління будь-яким суб'єктом господарювання зумовлена процесами поділу праці.

Сьогодні головною метою розвитку української економіки є орієнтація підприємств на стратегічний розвиток. За таких умов функція управління взагалі, а стратегічного управління змінami зокрема, повинні органічно віддзеркалювати процеси планування, організування, мотивації, контролю та координації, як найважливіших векторів сучасного менеджменту.

Це, у свою чергу, суттєво видозмінює місію підприємства – тобто якісну мету, задля якої існує підприємство у соціально орієнтованій ринковій економіці.

Сутність місії підприємства, побудованої на сучасних знаннях є набагато складнішою, гнучкішою і ефективнішою, ніж побудованої на застарілих знаннях, чи інтуїції керівника. Підприємства першого типу більш стійкі в ринковому середовищі і майже ніколи не банкрутують, тоді як другого типу функціонують нестабільно, там постійні «аввали», будь-який невдалий маневр діяльності, пов'язаний з високим ризиком банкрутства [1, с. 61].

Місія, побудована на знаннях, складається на основі довгострокового «бачення» того, що підприємство прагне зробити та з того якою компанією воно має стати. Бачення дуже тісно пов'язане з філософією функціонування підприємства – інтегрованої частини управління, що дає змогу усвідомити майбутнє, керуючись наявною чи бажаною позицією, способом життя організації, які є основами процесу мислення, інтелектуальних робіт, що зумовлюють процеси, процедури, технологію та зміст рішень.

Стратегія підприємства – це його довгостроковий курс, спосіб досягнення цілей, які воно визначає для себе і альтернативних варіантів, керуючись власними міркуваннями в межах своєї політики, тобто певних правил економічної гри, що віддзеркалюють певний стратегічний набір – систему стратегій різного типу, що має за мету позитивно вплинути на когнітивність сприйняття нововведень та змін на підприємстві.

Термін когнітивність (“cognoseere” з латинської – “знати”) вперше започаткували представники когнітивної теорії психології масової комунікації, яка виникла у 60-х роках минулого століття, які вважали, що поведінка людини детермінована її знаннями, які трактуються як проінформованість.

Ця теорія дозволяє подивитися на вплив не тільки як на процес засвоєння знань, але і як процес взаємодії свідомості, при якому настанови перетворюються на переконання, почуття, волевиявлення, тобто процес сталої організації почуттів, знань, мотивів, через які висловлюється відповідне ставлення до суспільних явищ.

Проведені нами дослідження літературних джерел і практики управлінської діяльності за роки незалежності України переконливо показують, що стратегічна мета підприємства й держави успішно реалізується, коли вона побудована на знаннях і має високу науково-методичну обґрунтованість.

Сьогодні всі політичні сили України повинні чітко усвідомлювати що з подальшим розвитком суспільних продуктивних сил ефективність національного виробництва визначатиметься не витратами праці виробництві, а у науковій сфері, загальним рівнем розвитку науки, ступенем її застосування у технологічних процесах.

На превеликий жаль, аналіз ситуації з фінансуванням науки в Україні свідчить зовсім про інше – витрати на науку майже щорічно постійно урізаються, незважаючи на те, що стаття 48 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» чітко визначає: «Держава забезпечує бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7 відсотка валового внутрішнього продукту України. ... Видатки на наукову і науково-технічну діяльність за рахунок державного бюджету є захищеними статтями видатків бюджету» [2].

Сьогодні ВВП України складає більше 2 трлн. грн., звідси згідно із Законом на науку на 2018 рік необхідно виділити 34 млрд. грн., але виділено майже в 6 разів менше.

Крім того, заробітна плата науковців, яка до 1 жовтня 2017 року нараховувалася залежно від мінімальної заробітної плати, повинна була би удвічі зрости у зв'язку із збільшенням з/п. При цьому згідно з новою постановою КМУ України заробітна плата науковцям буде розраховуватися в залежності від розміру прожиткового мінімуму в країні, тобто залишиться майже незмінною (практично замороженою), тоді як тарифи на енергоносії (газ, електроенергію) продукти харчування постійно зростають швидкими темпами.

На наш погляд, МОН України, проводячи освітянську реформу не врахувало такої ситуації в державі, а тому має поправити прорахунки допущені на її початку, з тим щоб оплата праці науковців була дійсно достойною і престижною.

Список бібліографічних посилань:

1. Васенко В. К. Стратегічне управління підприємством: навчальний посібник / В. К. Васенко. – Черкаси: СУЕМ, 2008. – 195с.

2. Про наукову й науково-технічну діяльність Закон України від 26.11.2015 р. №848-УІІ // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, №3, ст. 25

УДК 341.232:323.28

Вікторія Вікторівна ГРАЧОВА,

заступник начальника кафедри Воєнно-дипломатичної академії імені Євгенія Березняка, кандидат юридичних наук

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБОРОНИ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРОРИСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Активна діяльність терористичних організацій у світі зумовлює суттєве зростання загрози міжнародному миру, безпеці загалом та національній безпеці окремих держав. Авторитетна вчена Л. А. Моджорян слушно вказувала, що «найважливішою умовою забезпечення ефективності боротьби з тероризмом є заборона перебування на території держав терористичних організацій» [1, с. 28], однак правовий механізм такої заборони нею не розглядався. Зважаючи на сучасну специфіку діяльності терористичних організацій: міжнародний розмах цієї діяльності, їх здатність до реалізації масштабних акцій та кампаній, що спричиняють значні людські втрати та серйозні політичні й економічні наслідки, злиття діяльності терористичних організацій та міжнародної організованої злочинності, намагання цих організацій отримати доступ до зброї масового знищення тощо, актуальним завданням є запобігання та припинення діяльності таких організацій. Зважаючи на вказане, важливим

напрямом міжнародної боротьби з тероризмом постає заборона діяльності терористичних організацій.

У низці універсальних антитерористичних угод, укладених державами-членами Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), слушно закріплені правові положення щодо вжиття заходів, пов'язаних, зокрема, із забороною діяльності організацій, причетних до тероризму. Наприклад, у Міжнародній конвенції про боротьбу з бомбовим тероризмом від 15 грудня 1997 року та у Міжнародній конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму від 14 вересня 2005 року вказано, що «держави-учасниці співробітничать у запобіганні» злочинам, що визначені у цих конвенціях, шляхом «вжиття всіх можливих заходів, включаючи, за необхідності, законодавчі заходи, з попередження підготовки в межах їхніх відповідних територій до вчинення цих злочинів у межах і за межами їхніх територій і заходи щодо протидії такій підготовці», у т. ч. «заходи по забороні на їхніх територіях незаконної діяльності осіб, груп та організацій, які заохочують, підбурюють, організують, умисно фінансують» ці злочини, «сприяють їм або беруть у них участь», або «умисно надають технічну допомогу чи надають інформацію» [2; 3]. Крім того, положення щодо цього аспекту включено й до Проекту всеосяжної конвенції щодо міжнародного тероризму, в якому додатково передбачено вжиття державами заходів «із заборони створення та функціонування об'єктів та таборів підготовки» для вчинення відповідних злочинів [4, с. 9-10]. Такий крок є доречним з огляду на те, що функціонування об'єктів (таборів) підготовки – вагомий елемент забезпечення оперативної спроможності терористичних організацій, що потребує адекватних заходів міжнародно-правової протидії.

Водночас, на нашу думку, потрібні єдині міжнародні підходи та більш конкретні положення, що сприяли би дієвому забезпеченню заборони діяльності терористичних організацій. Негативним чинником вбачаємо відсутність єдиного загальновизнаного міжнародного переліку терористичних організацій, у зв'язку з чим віднесення конкретних суб'єктів до терористичних на національному рівні переважно постає прерогативою держав, а їх підходи та практичні рішення у цій сфері можуть суттєво варіювати. Зокрема, фахівці Національного інституту стратегічних досліджень вказали на суттєві розбіжності у практиці Ради Безпеки ООН, Європейського Союзу та низки держав щодо формування переліків міжнародних терористичних організацій [5, с. 53]. У зв'язку з цим погоджуємося із думкою турецького дослідника Ч. Озена про те, що розбіжності у відповідній практиці здатні «зруйнувати довіру» та «коаліційний дух» між державами у сфері міжнародної боротьби з тероризмом, що створить умови «для успіху терористичних організацій» [6, с. 21]. Отже, дієве забезпечення заборони діяльності терористичних організацій, передусім у державах-учасниках відповідних універсальних антитерористичних договорів, потребує узгодженого міжнародного переліку таких організацій.

Таким чином, на підставі викладеного робимо висновок про те, що суттєвою перешкодою на шляху ефективної глобальної протидії терористичним організаціям на сучасному етапі постає відсутність єдиної політичної та правової позиції держав щодо конкретного переліку таких організацій. Формування та затвердження єдиного загальновизнаного міжнародного переліку терористичних організацій здатне сприяти більш дієвій реалізації заборони діяльності відповідних організацій у державах світу та сприяти підвищенню ефективності загальносвітової боротьби з тероризмом.

Список бібліографічних посилань:

1. Моджорян Л. А. Тероризм: правда і вигадки [Текст]: пер. з рос. / Л. А. Моджорян. – К. : Вид-во політичної л-ри України, 1985. – 175 с.
2. Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом, від 15 груд. 1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_374.
3. Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму, від 14 верес. 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_d68.
4. Доклад Специального комітета, утвореного резолюцією 51/210 Генеральної Ассамблеї от 17 декабля 1996 года. Шестнадцатая сессия (8-12 апреля 2013 года). Док. ООН А/68/37 [Электронный ресурс]. – Нью-Йорк: Организация Объединенных Наций, 2013. – 32 с. – Режим доступа: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/68/37&referer=http://legal.un.org/terrorism/&Lang=R.
5. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні: аналіт. доповідь / О. О. Резнікова (заг. ред.), А. О. Місюра, С. В. Дрьомов, К. Є. Войтовський. – К.: НІСД, 2017. – 102 с.
6. Özen Ç. International strategic cooperation in asymmetric warfare and the problem of defining «terrorist organization» [Text] / Ç. Özen // COE – DAT newsletter. – 2008. – Vol. 2, № 7. – P. 18-21.

УДК 332.13:330.13

Олена Анатоліївна ЛУК'ЯНИХІНА,

завідувач кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0326-9983>

СТРАТЕГІЧНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ ТЕРИТОРІЯМИ

Інтеграція України у європейський економічний, освітній, політичний і соціальний простір вимагають від країни реалізації конкретних кроків, одним з яких є реформування місцевого

самоврядування та територіальної організації влади. Загалом це складний багатовекторний процес, що розпочався у 2014 році. Відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [1] його «...основною метою є створення безпечного та комфортного середовища для життя людини в Україні шляхом побудови ефективної системи влади». Мета такого реформування вбачається досконалою не тільки за своїм змістом відносно очікуваних результатів, а й стосовно перспективи зменшення негативних диспропорцій у соціально-економічному розвитку областей, підвищення економічного зростання регіонів і, як наслідок, можливості інтегрування у Європейський економічний простір із якомога меншими втратами для себе і отриманням вигоди безпосередньо для суб'єктів господарювання, населення України тощо.

З метою створення умов для динамічного і збалансованого розвитку України та її регіонів, окреслених у Концепції, заплановано реалізацію підпорядкованих стратегічній меті таких операційних цілей: 1) підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів; 2) територіальної соціально-економічної інтеграції і просторового розвитку; 3) ефективного державного управління у сфері регіонального розвитку [1].

З огляду на окреслені задачі, що повинні забезпечити ефективне державне управління регіонами і збільшення ресурсного наповнення бюджетів на місцях за напрямками – освіта, соціально-економічний розвиток, інфраструктура, медицина, дозвілля тощо, виникає необхідність застосування відповідних інструментів для забезпечення оптимального й ефективного їх виконання.

Планування як функція управління дає можливість окреслити перспективні напрями розвитку, результати, виконавців і необхідні для виконання поставлених задач ресурси як в рамках різних часових горизонтів, пріоритетів поставлених завдань, так і за ієрархічними рівнями.

У нормативно-правовій базі забезпечення регіонального розвитку, зокрема Законі України «Про засади державної регіональної політики» [2], передбачено розробку і використання таких складових стратегічного управління територіями: 1) Державної стратегії регіонального розвитку України; 2) Плану заходів з реалізації державної стратегії регіонального розвитку України; 3) регіональних стратегій розвитку; 4) планів заходів з реалізації регіональних стратегій розвитку; 5) інвестиційних програм (проектів), спрямованих на розвиток регіонів. Постановою КМ України від 6 серпня 2014 р. № 385 із змінами затверджено Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 року, Постанова КМ України від 11.11.15 № 932 – Порядок розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів.

Наразі в арсеналі управління містами, областями активно використовуються стратегії розвитку, Програми економічного і соціального розвитку міст (областей) на певний рік, цільові комплексні програми.

До речі, програмний підхід як спосіб розробки та реалізації управлінських рішень у стратегічному управлінні територіями використовується з часів планової економіки і зайняв чільне місце у сучасних економічних відносинах. Він допомагає у вирішенні, як правило, комплексної проблеми, досягненні загальних цілей та підцілей, виконанні робіт та ресурсів, об'єднаних у цільову (комплексну) програму. З огляду на ефективність методу, практику іноземних партнерів, заслуговує на увагу проектний підхід, що дає можливість управляти ресурсами і забезпечити їх оптимальне використання для досягнення конкретної мети або декількох взаємопов'язаних цілей у чітко визначений період часу в умовах ресурсних обмежень.

Аналіз сайтів українських міст (Вінниці, Львова, Івано-Франківська та інших) дозволяє стверджувати, що управління відповідними територіальними утвореннями реалізуються через розроблені стратегії розвитку. Такий підхід дозволяє визначити пріоритети і системно досягати як стратегічних, так і операційних цілей, враховуючи мінливе зовнішнє середовище і внутрішні фактори об'єкта управління через внесення змін і коректив на певний період (рік) з урахуванням наявних ресурсів (бюджет відповідного року) на відповідному ієрархічному рівні.

За даними журналу «Фокус» [3] у рейтингу комфортності українських міст 2017 року м. Суми знаходиться на 22-му (останньому місці), у 2013 році серед 50-ти кращих міст для життя в Україні [4] Суми були на 12-му місці. Не порівнюючи методику і критерії оцінювання, можна припустити, що міста, які розробили і впроваджують затверджені стратегії розвитку, знаходяться на вищих щаблях рейтингів. На жаль, декілька років поспіль розробка стратегії розвитку міста Суми зазначалась як один із основних шляхів розв'язання головних проблем розвитку економіки і соціальної сфери міста, але дотепер існує виключно як намір, оскільки гроші у розробку такого програмного документу не було вкладено.

Враховуючи процеси децентралізації і збільшення фінансового наповнення бюджетів різних рівнів підпорядкування, окреслилась об'єктивна необхідність використання потенціалу інструментів стратегічного управління. Зважаючи на це, можна констатувати, що для забезпечення стратегічного розвитку території, ефективного використання і збільшення її потенціалу є важливим перспективне бачення такого розвитку, закріплене у відповідному документі – Стратегії. Цілевизначеність як у довгостроковому періоді, так і у близькому часовому горизонті має надати розуміння особливостей позиціонування об'єкта управління відносно інших, сильні і слабкі його сторони, загрози

з боку зовнішнього середовища, роль і можливі перспективи розвитку як складової більшого територіального утворення, а також визначити пріоритетні напрямки і залучити маркетинговий потенціал. Такий підхід сприятиме управлінню ефективним використанням державних коштів з метою розв'язання пріоритетних завдань і комплексного розвитку території як у часі, так і у просторі.

Список бібліографічних посилань:

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження КМ України від 01.04.2014 № 333-р [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>

2. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>

3. Где в Украине жить хорошо. Рейтинг комфортности украинских городов. – назва з екрану [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://focus.ua/ratings/359647/>

4. Лучшие города Украины. Фокус определил 50 лучших городов Украины. – назва з екрану [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://focus.ua/ratings/276793/>

УДК 334.012.34

Петро Миколайович МАКАРЕНКО,

завідувач кафедри економіки підприємства Полтавської державної аграрної академії, член-кореспондент Національної академії аграрних наук України, доктор економічних наук, професор

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇЇ ОСНОВНІ ІНДИКАТОРИ

Поняття «економічна безпека» порівняно недавно увійшло до нормативної лексики і стало повноправним об'єктом досліджень економічної науки.

Нині проблеми економічної безпеки держави в умовах трансформації економіки досить активно розробляються у працях таких вітчизняних вчених, як О. М. Бандурки, З. С. Варналія, Е. М. Ліанова, П. В. Мельника та інших. На наш погляд ще не достатньо досліджень стосовно економічної безпеки підприємства як основної ланки національної економіки.

Автори навчального посібника «Економічна безпека підприємств, організацій, установ» – В. Л. Ординський, І. С. Керницький, З. Б. Живко

та інші, дають дуже влучне визначення його безпеки, як «захищеність його потенціалу (виробничого, організаційно-технічного, фінансово-економічного, соціального) від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих і непрямих економічних загроз, а також здатність суб'єкта до відтворення» [1, с. 11].

На нашу думку, для визначення кількісної оцінки такого стану підприємства мають застосовуватися загальні і спеціальні індикатори, а порогові значення їх можуть бути або на галузевому рівні, якщо йдеться про загальні показники, або мають окрему визначеність. Розглянемо спочатку показники загального значення.

Першим і найбільш узагальнюючим показником економічної безпеки є показник *економічної дієвості*. Він характеризує здатність фірми досягати поставлених завдань і виконувати власну місію у стратегічному аспекті. Якщо фірма здатна виконувати поставлені завдання, вона може вчинити опір загрозам і небезпекам, що надходять від зовнішніх і внутрішніх чинників.

Ступінь економічної дієвості визначається індексами як за окремими напрямками, так і в цілому по фірмі і визначаються співвідношенням фактичних параметрів досягнення мети до планових.

$$I_g = G_f / G_p \quad (1)$$

де: I_g – індекс дієвості; G_f – фактичне досягнення мети; G_p – планове визначення мети.

Порогове значення цього індексу повинно бути близько одиниці. Наступним показником економічної безпеки фірми є продуктивність. Він визначається співвідношенням кількості виробленої продукції до кількості витрачених ресурсів. Він є близьким до таких показників, як економічність, прибутковість і може розраховуватись як до окремих продуктів, так і до структур них підрозділів і фірми в цілому.

Але найбільш конкретне уявлення про стан економічної безпеки фірми дають фінансово-економічні характеристики. Серед них варто особливо виділити такі, як *фінансова стабільність*, *платоспроможність*, *маневреність*, *ліквідність*.

Фінансова стабільність фірми визначається коефіцієнтом автономії і коефіцієнтом ефективності підприємництва.

Коефіцієнт автономії визначається відношенням власного капіталу до підсумкової суми капіталу в балансі.

$$K_a = K_o / K_b \quad (2)$$

де: K_a – коефіцієнт автономії; K_o – власний капітал; K_b – балансовий підсумок капіталу

Порогове значення коефіцієнту автономії дорівнює 0,5, але чим воно ближче до 1,0, тим краще.

Також важливим показником фінансової стабільності фірми є *коефіцієнт ефективності підприємництва*. Він визначається відношенням реального основного капіталу, який представлений в

будівлях, машинах, обладнанні і т. д., до суми усіх активів фірми. Цей показник характеризує забезпечення умов

функціонування капіталу всією економічною інфраструктурою. Він також характеризує ефективність використання засобів, які є в її розпорядженні.

$$КеБ = Kг/A \quad (3)$$

де: КеБ – коефіцієнт ефективності підприємництва; Кг – реальний основний капітал (основний капітал мінус знос); А – активи балансу

Стан економічної безпеки проявляється в показниках платіжної спроможності підприємства. Головним серед них є *коефіцієнт покриття*. Він визначається як відношення мобільних засобів фірми до її короткострокової заборгованості. До мобільних засобів фірми належать готівка, цінні папери, дебіторська заборгованість і запаси товарів і матеріалів. Коефіцієнт покриття характеризує здатність фірми виконувати власні зобов'язання перед кредиторами і забезпечувати функціонування власного; виробництва.

$$Кп = Мз/Кз \quad (4)$$

де: Кп – коефіцієнт покриття; Мз – мобільні засоби; Кз – короткострокова заборгованість

Коефіцієнт покриття пов'язаний з показником *питомої ваги чистих мобільних засобів* у загальному обсязі мобільних засобів. Вони визначаються як відношення різниці між загальною сумою мобільних засобів і короткостроковою заборгованістю до загальної суми мобільних засобів.

$$Мзч = Мз - Кз / Мз \quad (5)$$

де: Мзч – питома вага чистих мобільних засобів в загальному обсягу мобільних засобів.

Наступним показником, що характеризує платіжну здатність фірми, є *коефіцієнт абсолютної ліквідності*. Він доповнює показник коефіцієнта покриття. Як відомо, найбільш високу ступень ліквідності мають гроші і цінні папери. Виконувати свої обов'язки перед партнерами фірма може грошами і цінними паперами. Тому коефіцієнт абсолютної ліквідності характеризує відношення грошей і цінних паперів до короткострокової заборгованості підприємства.

$$К. а. л. (Г + Ц) / Зк \quad (6)$$

де: К. а. л. – коефіцієнт абсолютної ліквідності; Г – гроші; Ц – цінні папери, Зк – короткострокова заборгованість

Порогове значення коефіцієнта абсолютної ліквідності складає 0,2.

Окрім цих показників для характеристики платіжної здатності фірми застосовується показник *загального коефіцієнту ліквідності* ($K_{лз}$). Він визначається відношенням суми грошей (Г), цінних паперів (Ц) і дебіторської заборгованості (Д) до суми короткострокової заборгованості ($З_k$).

$$K_{лз} = (Г + Ц + Д) / З_k \quad (7)$$

Пороговою межею цього показника є коефіцієнт 1,0, тобто $K_{зл} \geq 1$

Звичайно визначення стану економічної безпеки підприємства є досить кропіткою і потребує багато витрат часу. Тому сьогодні окремі науковці намагаються відшукати синтетичний інтегральний показник економічної безпеки. Але за такого підходу менеджеру буде дуже важко визначити слабе місце підприємства в економічній безпеці. Коли виявляється значення окремих конкретних показників, що є нижче порогових значень, наприклад економічної дієвості наступний аналіз повинен дати відповідь, що конкретно і в якому ступені складає загрозу фірмі: технічний стан, технології, менеджмент, маркетинг, стан фінансів, атмосфера в колективі і т. д.

Ми розділяємо точку зору вітчизняних вчених В. К. Васенка, Л. А. Пуш, І. П. Шульги, Н. В. Зачосової, О. М. Герасименко, стосовно спроби відшукати синтетичний показник економічної безпеки підприємства, нам здається це не зовсім продуктивними тому, що в цій справі кожна дрібниця може обернутися великими збитками [2, с. 145].

Список бібліографічних посилань:

1. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: Навч. посібник (для студ. Вищ. навч. закл) / В. Л. Ординський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін. – К. ; Правова єдність, 2009. – 544 с.
2. Економічна безпека держави, суб'єктів господарювання та тіньова економіка: колективна монографія за заг. ред. д. е. н., професора Васенка В. К. / В. К. Васенко, Л. А. Пуш, І. П. Шульга, Н. В. Зачосова, О. М. Герасименко – Черкаси: Вид-во ТОВ «МАКІАУТ», 2010. – 367с.

УДК 339.727.6

Оксана Сергіївна МАКОВОЗ,

завідувач кафедри економіки та фінансів факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8728-1500>

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ І СВІТОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Цифрова економіка стрімко розвивається в глобальних масштабах. Вона є найважливішим двигуном інновацій, конкурентоспроможності та економічного зростання в світі. Як зазначає Європейська комісія, цифрова економіка оцінюється в 3,2 трлн євро в групі країн «Великої двадцятки» і вже становить близько 8% ВВП, стимулюючи розвиток і створення робочих місць. Крім того, більше 75% доданої вартості, створюваної в інтернеті, належить традиційним галузям промисловості, що пов'язано з більш високою продуктивністю праці [1].

Цифрова економіка є складовою частиною економіки, в якій домінують знання суб'єктів та нематеріальне виробництво – основний показник під час визначення інформаційного суспільства. Поняття: «цифрова економіка», «економіка знань», «інформаційне суспільство» формують нову економічну систему, яка замінює індустріальну парадигму. Ця економічна модель надає можливість реалізації високо конкурентної продукції з високою доданою вартістю, створювати робочі місця нової якості, ефективно вирішувати соціальні, культурні та екологічні завдання. Розвинені країни приділяють прискіпливу увагу щодо гармонійного розвитку системо утворювальних елементів цифрової економіки, інформаційного суспільства та економіки знань [2, с. 52].

За даними Всесвітнього економічного форуму, у 2015 році частка цифрової економіки у загальносвітовій економіці перевищила 20% і стрімко зростає. Успішний досвід Естонії, Ірландії, Швеції та Ізраїлю свідчить, що безпосередній ефект від комплексного розвитку цифрової економіки становить 20% ВВП протягом п'яти років, а ROI інвестиції в цифрову трансформацію сягає 500%. Сьогодні в Україні вже частково використовують цифрові технології. Найбільш яскравим прикладом є агропромислова сфера, де завдяки цифровим технологіям передові компанії збільшують свої ROI від 30% до 90% [3].

У березні 2017 року було опитано 27901 громадян ЄС. Хоча, наприклад, 75% європейців вважають, що оцифрування має позитивний вплив на економіку, і 64% – у суспільстві, тоді як 74% вважають, що оцифрування замінює більше робочих місць, ніж це створює, і 44% респондентів, які зараз працюють, вважають, що їхня робота, хоча б частково, може бути зроблена роботом або штучним інтелектом [4].

В травні 2017 року Європейською Комісією було опубліковано середньостроковий огляд стратегії цифрового єдиного ринку. У ньому оцінюється досягнутий прогрес, який закликає співзаконодавців оперативного реагувати на всі вже подані пропозиції та окреслити подальші заходи щодо онлайн-платформ, економії даних та кібербезпеки. Середньостроковий огляд супроводжується Європейським цифровим звітом про прогрес, який дає поглиблену оцінку того, як ЄС та держави-члени розвивають свій цифровий розвиток та визначають можливі кроки для покращення національних показників у цифрових засобах.

Концептуальний документ «Оцифровка, працевлаштування та інтеграція – роль Європи» розглядає вплив оцифрування на ринок праці. Оцифровка – це не вибір, а необхідність для європейського бізнесу та економіки в цілому, яка дає безліч можливостей, що створюють нові наслідки та передусім зміни: деякі робочі місця будуть замінені, нові робочі місця будуть створені, і багато робочих місць будуть трансформовані. Таким чином, важливо супроводжувати громадян у цьому переході.

На сьогодні в Європі успішно реалізується стратегія Єдиного цифрового ринку Digital Single Market Strategy (DSM). На думку європейських експертів, DSM може принести об'єднаній Європі додаткові 415 мільярдів євро щорічно і забезпечити створення сотень тисяч робочих місць. DSM розглядається як основний актив Європи, спрямований на адаптацію європейського суспільства, бізнес-середовища до нових умов ведення діяльності на міжнародній арені. Європейці прагнуть забезпечити ефективний розвиток різних секторів економіки, які використовують цифрові технології для інновацій, щоб вони залишались конкурентоспроможними на глобальному рівні [5].

Про необхідність використання потенціалу цифрових технологій з метою підвищення рівня конкурентоспроможності, підприємництва та інноваційної діяльності було окремо наголошено у Плані дій «Підприємництво 2020» («Entrepreneurship 2020 Action Plan») [6]. Європейська комісія спонукає використати можливості цифрової революції, заохочуючи інноваційні перетворення бізнесу і підтримуючи цифрові підприємства в Європі [7].

Стратегія активізацій впровадження цифрової економіки було визнано країнами ЄС та світу як основний драйвер для посилення конкурентоспроможності та розвитку економіки. Для успішного практичного втілення стратегії цифрової економіки в Україні потрібні ефективно функціонуючі наступні три компоненти: нормативно-правова база, яка б сприяла вільній конкуренції і виходу на світовий ринок вітчизняних підприємств, дозволяла товаровиробникам повною мірою використовувати цифрові технології для підвищення якості продукції та інновацій; компетенції та навички (фінансова грамотність), які вкрай необхідні працівникам, бізнесменам, державним службовцям, для належного використання можливостей цифрових технологій; дієві цифрові інститути, що використовують Інтернет для розширення прав і можливостей громадян.

Список бібліографічних посилань:

1. Digital economy. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ec.europa.eu/growth/sectors/digital-economy/importance/index_en.htm.
2. Вертюк С. М., Пілінський В. В. Визначення пріоритетних напрямків розвитку цифрової економіки в Україні. Наукові записки науково-дослідного зв'язку. – 2016. – №2 (42). – С. 51-58.
3. Як цифрова економіка змінить Україну [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/01/16/633057/>.
4. Digital Single Market Mid-term Review: Commission calls for swift adoption of key proposals and maps out challenges ahead [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/digital-single-market-mid-term-review/>.

5. Європа формує новий цифровий ринок. Чому Україна поза ним? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2364078-misia-ocifruvati-ekonomiku-strategia-edinogo-cifrovogo-rinku.html>

6. The Entrepreneurship 2020 Action Plan [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/entrepreneurship-2020/index_en.htm.

7. Measuring the Digital Economy OECD Report [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/science-and-technology/measuring-the-digital-economy/summary/english_1443d3d7-en#page1.

УДК 336.228.34

Людмила Анатоліївна ПАРФЕНТІЙ,

доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8896-4928>

Павло Олександрович ПАРФЕНТІЙ,

головний державний ревізор-інспектор відділу перевірок у сфері торгівлі, послуг та інших галузей економіки управління аудиту Головного управління Державної фіскальної служби у Сумській області

ФАКТОРИ УХИЛЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Однією з ознак дієвості податкової системи держави є незначні масштаби використання схем ухилення від сплати податків. В Україні обсяги «сірої» економіки є досить значними: Міністерство економічного розвитку і торгівлі оцінює її розмір у більш ніж третину від валового внутрішнього продукту. Тому встановлення причин існування та зростання масштабів ухилення від оподаткування з метою підвищення ефективності боротьби з даним явищем є дуже актуальним питанням сьогодення.

Проблематика ухилення від оподаткування досліджувалась багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, серед яких С. О. Баранов, А. В. Безкресна, А. В. Бризгалін, П. М. Вавілов, А. С. Веткін, В. П. Вишневецький, С. В. Глушенко, М. О. Казакова, В. М. Кміть, І. М. Кріль, О. В. Мірошніченко, М. М. Нашкерська, Т. Л. Томнюк та ін. Науковці виділяють моральні, політичні, економічні, технічні та правові причини, що підштовхують платників податків до ухилення від оподаткування [1, 2, 3, 4].

Моральні (морально-психологічні, морально-етичні, соціальні) фактори полягають у тому, що бажання уникнути сплати податків є природною реакцією будь-якої людини на фіскальні заходи держави. Оскільки при

здійсненні платежу до бюджету платник податків не отримує взамін конкретного адресного блага, почуття обов'язку здійснювати відрахування до суспільної скарбниці та вини за нездійснення таких платежів притупляються. Причому, чим більшим є розрив між обсягами податкових платежів і кількістю та якістю спожитих суспільних послуг, тим більшим є бажання уникнути оподаткування. Говорячи про мотивацію конкретно українських платників податків, необхідно зазначити, що в Україні на сьогоднішній день такий розрив є дуже великим.

Таким чином, до моральних факторів ухилення від сплати податків можна віднести: відсутність моральної відповідальності за ухилення від оподаткування; несприйняття платниками податків законодавства у сфері оподаткування; могутній власницький інстинкт, який найбільш інтенсивно виявляється на рівні особистості; недовіра до фіскальних органів і владних структур, що розподіляють бюджетні кошти; негативне ставлення населення до оподаткування; низький рівень податкової культури в суспільстві.

Політичні фактори мають місце тоді, коли на найвищих рівнях влади процвітає корупція та відбувається лобіювання інтересів окремих категорій платників податків. У таких випадках інші податкоплатники, чий інтереси внаслідок цього потерпають, намагаються захистити себе шляхом ухилення від оподаткування. Якщо говорити про українську ситуацію, то варто відзначити постійні звинувачення на адресу законодавців стосовно лобіювання власних бізнес-інтересів шляхом написання та прийняття відповідних законопроектів.

Технічні (організаційні, організаційно-управлінські) фактори ухилення від сплати податків полягають у недосконалоості організації фіскального механізму, що дає змогу податкоплатникам уникнути оподаткування: неефективна система податкового адміністрування; недостатній рівень юридичної та економічної підготовки працівників контролюючих органів у сфері оподаткування; низький рівень податкового контролю; відсутність достатнього досвіду боротьби з податковими правопорушеннями; необізнаність платників податків з податковим законодавством; незадовільна організація бухгалтерського обліку та звітності на підприємствах, установах, організаціях; некомпетентність органів і посадових осіб, що здійснюють організаційно-управлінські функції в сфері економіки на всіх рівнях влади; недостатній розвиток міжнародної співпраці в справах боротьби з податковою злочинністю.

Правові фактори криються у недосконалоості податкового законодавства, внаслідок чого платник податків має змогу ухилитися від оподаткування: складність, суперечність, нестабільність податкового законодавства; правова незахищеність платників податків; недостатня захищеність працівників контролюючих органів при виконанні ними службових обов'язків; відставання правового поля від практики. Українське податкове законодавство характеризують як дуже заплутане, мінливе та з великою кількістю прогалин, що може обумовити несвоєчасну чи неповну сплату податкових платежів навіть без відповідних намірів податкоплатника.

Економічні фактори включають у себе причини, які залежать від фінансового стану платника податків, і причини, породжені загальною економічною кон'юктурою: велике та несправедливе податкове навантаження, збільшення частки збиткових підприємств, інфляційні процеси, низький рівень платіжної дисципліни, розбалансованість банківської системи, криза платежів, зниження платоспроможності населення, дефіцит бюджету. В Україні на сьогоднішній день зазначені чинники є дуже актуальними, оскільки має місце нестабільність економіки, яка в свою чергу обумовлює зниження платоспроможності податкоплатників.

Крім того, такий фактор як міра та характер покарань за податкові делікти також грає важливу роль у мотивації ухилення від оподаткування: якщо у співставленні ймовірності та розміру можливої відповідальності та потенційної економічної вигоди переважає остання, у більшості випадків платник податків прийме рішення піти на ризик. Причому, чим більшими є масштаби корупції у державі, відповідно чим більшою є ймовірність уникнути покарання в разі виявлення незаконних дій, тим легше податкоплатнику прийняти подібне рішення. В Україні на сьогоднішній день корупція є головною проблемою, що стоїть на шляху розвитку нашої держави. Саме тому ключові реформи, наразі запущені в різних сферах суспільного життя, зокрема спрямовані на подолання корупції.

Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок про наявність в Україні негативних передумов ухилення від оподаткування. Тому, зважаючи на актуальність і масштабність даної проблеми, необхідним є розроблення та реалізація на загальнодержавному рівні заходів запобігання та боротьби з ухиленням від сплати податків.

Список бібліографічних посилань:

1. Брызгалин, А. В. Налоги и налоговое право [Текст]: Учебное пособие / Под ред. А. В. Брызгалина. – М. : «Аналитика-Пресс», 1998. – С. 608
2. Вавілов, П. М. Ухилення від сплати податків в Україні: причини виникнення та шляхи подолання проблеми [Текст] / П. М. Вавілов // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2013. – №2. – С. 24-27.
3. Іванов, Ю. Б. Податковий менеджмент [Текст]: підручник / Ю. Б. Іванов, А. І. Крисоватий, А. Я. Кізима, В. В. Карпова. – К. : Знання, 2008. – 525 с.
4. Кріль, І. М. Суть та основні методи боротьби з незаконною мінімізацією оподаткування в Україні [Текст] / І. М. Кріль, В. М. Кміть // Економікс. – № 1. – 2013. – С. 172-177.

УДК 338. 2:330. 322

Світлана Анатоліївна ПЕТРОВСЬКА,

викладач кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук

<http://orcid.org/0000-0002-1992-4161>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ДО РЕГІОНУ

Активізація процедур залучення інвестицій в економіку через створення сприятливої інвестиційної привабливості регіону має важливе практичне значення.

Сучасні науково-практичні підходи щодо залучення інвестиційних ресурсів до регіону та їх регулювання набули розвитку у дослідженнях Н. Андрєвої, І. Бланка, У. Гладкої, Г. Купалової, О. Носової, Т. Уманець, С. Харічкова та ін.

Соціально-економічна криза останніх років погіршила становище із залучення інвестиційних ресурсів до регіонів: низька інвестиційна привабливість, високий ступінь ризику та відсутність гарантій безпеки для інвесторів зумовили погіршення показників інвестиційної діяльності по Україні в цілому та по регіонах [2].

Потреба регіону в інвестиціях та стимулювання їх залучення в економіку зумовлює необхідність розроблення заходів, спрямованих на покращання результатів господарської діяльності. Розроблення дієвих заходів можливе лише на основі інформації про слабкі та сильні сторони розвитку та рівень інвестиційної привабливості регіону.

Конкурентоспроможність регіону як складова національного господарства визначається двома головними факторами. По-перше – це рівень інвестиційної привабливості регіону, по-друге – це ефективність системи державного регулювання залучення інвестицій у регіон. Забезпечення прийнятного рівня та постійне підвищення інвестиційної привабливості регіонів має стати пріоритетним напрямом державної регіональної політики.

Вирішення проблеми покращання інвестиційної привабливості регіону залежить від: послідовності дій та компетенції державних і місцевих органів влади; оцінювання рівня інвестиційної привабливості регіонів; комплексності заходів, що проводяться.

Державна політика в інвестиційній сфері повинна створювати передумови для стимулювання інвестиційної діяльності в регіонах: стабільне законодавчо-нормативне забезпечення, зниження рівня корупованості, реформування відносин власності у сільському господарстві, оптимізація податкового законодавства та ін.

Регіональна політика щодо стимулювання іноземних інвестицій має формуватися за такими напрямками: проведення інтенсивного маркетингу, полегшення доступу інвесторів до об'єктів інвестування, підвищення рівня ефективності використання соціально-економічних факторів та природних ресурсів, стимулювання припливу інвестицій у високотехнологічне виробництво, зміцнення науково-технічного потенціалу регіону.

Дієвими способами залучення інвестицій у регіон є налагодження процесу співпраці місцевих органів влади із потенційними інвесторами, активізація рекламно-інформаційної діяльності та створення належного інфраструктурного забезпечення [3].

Повноцінному використанню інвестиційної привабливості регіону і залученню нових інвестицій сприятиме розроблення стратегії просування регіональних ресурсів, продуктів та послуг на внутрішньому і на зовнішніх ринках. Реалізація такої стратегії передбачає формування системи інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності в регіоні та втілення комплексу відповідних заходів.

У ході дослідження розроблено організаційно-економічний механізм регулювання залучення інвестиційних ресурсів у регіон, що включає умови, сфери регулювання та комплекс організаційно-економічних інструментів, згрупованих у функціональні блоки: субсидії; гарантії; тарифи, ціни; програми, плани; нормативи; пільги; податки; організаційні заходи. Цільове використання даного комплексу організаційно-економічних інструментів сприятиме розвитку галузевих і регіональних ринків, підвищенню ефективності взаємодій між агентами економічної діяльності й підвищенню ефективності регіональної інвестиційної політики [1].

Запропонований організаційно-економічний механізм регулювання залучення інвестицій у регіон є частиною комплексу науково-практичних рекомендацій щодо покращання інвестиційної привабливості регіону.

Список бібліографічних посилань:

1. Sabadash V. V. Formation of the organizational and economic mechanism for attracting investment to the region / V. V. Sabadash, S. A. Petrovska, M. V. Petrovskyi // Mechanism of Economic Regulation. – 2017. – № 2. – Р. 50-61.

2. Буряк А. А. Організаційно-економічний механізм залучення прямих іноземних інвестицій в промисловість регіонів України / А. А. Буряк // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2015. – Вип. 1. – № 56. – С. 188–195.

3. Ковальчук С. П. Організаційно-економічні механізми залучення інвестицій на регіональному рівні [Текст] / С. П. Ковальчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 5. – Ч. 1. – С. 188-192.

УДК 658.1

Сергій Олександрович ТКАЧЕНКО,

завідувач кафедри соціальних та економічних дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5816-4185>

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ ТА ФУНКЦІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СФЕРИ ОБІГУ

Основоположним принципом діяльності сфери обігу є орієнтація на ефективне вирішення проблемних питань конкретних споживачів.

Відповідно до цього принципу передбачається, що від того, наскільки ефективно товар (робота, послуга) дозволяють вирішити проблему споживача, залежить не лише ефективність реалізації самого товару, але і діяльності організації в цілому.

До числа загальних принципів діяльності можна віднести принципи стратегічного характеру фінансово-господарської орієнтації та пріоритет прогнозування та формування попиту, комплексності та акценту на ситуаційне управління.

Окремо, серед приватних принципів діяльності сфери обігу як відкритої системи ми виділяємо принцип спільності одержуваного ефекту від реалізації економічних рішень для всіх учасників обміну, принцип корисності і цінності товарів (робіт, послуг) для споживачів, принцип вигідності обміну для споживачів і організації з урахуванням інтересів суспільства, принцип активного доповнення конкуренції співпрацею учасників обміну тощо.

Разом з тим, до приватних принципів сфери обігу товарних ресурсів як ринкової системи ми відносимо принципи:

- постійного моніторингу кон'юнктури ринку, її динаміки для прийняття економічно обґрунтованих рішень;
- забезпечення узгодженості потреб виробництва і споживання;
- обліку і раціонального витрачання ресурсів;
- активного впливу на ринок з метою стимулювання попиту та формування виробничого асортименту;
- обґрунтованості розробки функціональних стратегій маркетингу (товарної, цінової, збуту, просування, комунікаційної) і ін.

Принципи діяльності сфери обігу проявляються за допомогою її функцій, що відображають види діяльності, при цьому зміст самих функцій модифікується в залежності від концепції розвитку, обраних методів та інструментів системи господарювання.

Функції не залишаються незмінними, а еволюціонують одночасно з ним, змінюючи своє змістовне наповнення.

Аналітичні функції полягають у виконанні різних видів робіт,

пов'язаних з дослідженням ринку: зовнішньої і внутрішньої ринкового середовища, ринку ресурсів, галузей, динаміки продажів, виробництва, потреб, мотивів споживчої поведінки, сегментування ринку, позиціонування товарів і організації, конкурентоспроможності та ін.

Товарна функція проявляється при розробці товарної політики, визначенні асортиментної структури, розробці нових якісних характеристик товару, пошуку механізмів, що забезпечують підвищення його конкурентоспроможності, розробки нових видів продукції і форм обслуговування та ін.

Розподільна функція пов'язана з процесом реалізації політики збуту та розподілу товарного потоку, вибором каналів збуту і руху товару, організацією просування і транспортування товарів, а також логістичними операціями в сфері виробництва і споживання.

Зміст цінової функції обумовлюється стратегією і тактикою цінової політики організації, розробкою механізму зміни цін і відповідних йому цінових інструментів.

Стратегія просування наповнює змістом комунікаційну функцію, яка проявляється в координації дій торгових посередників, виборі комплексу комунікацій, обґрунтуванні вибору інформаційних і комунікаційних технологій, що використовуються при просуванні товару, стимулювання споживачів, організації та зміцненні зв'язків з громадськістю тощо

І нарешті, інтеграційна функція реалізується за допомогою узгодження діяльності всіх структурних підрозділів організації з метою їх орієнтації на потреби обслуговується контингенту. Ця функція забезпечується координацією всіх функцій і заснована на базовій концепції соціально-етичної складової.

Список бібліографічних посилань:

1. Організація торгівлі : підручник / [Міщук І. П., Ребіцький В. М., Рудницький С. І. та ін. ; за ред. Апопія В. В.]. – [3-тє вид., оновлен.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 632 с.

2. Виноградова О. В. Реінжиніринг торговельних підприємств: теорія та методологія [Текст] : дис. д-ра екон. наук: 08.06.01 / Виноградова Олена Володимирівна; Донецький держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк, 2006. – 40 с.

3. Дядін А. С. Основні принципи оцінки ефективності підприємницької діяльності у сфері роздрібної торгівлі. Сучасні тенденції та перспективи розвитку системи управління в Україні та світі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 16-17 березня 2017 р. Київ : Державний університет телекомунікацій, Навчально-науковий інститут менеджменту та підприємництва, 2017. С. 202-203.

УДК 681.3:002.651.028

Віталій Борисович ЧЕРЕДНИЧЕНКО,

старший викладач кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-4733-453X>

ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В УКРАЇНІ

Впровадження системи електронного документообігу в діяльність підприємств дозволяє значно прискорити обробку інформації всередині підрозділів, поліпшити якість та зменшити час прийняття управлінських рішень, посилити контроль за їх виконанням, поліпшити взаємодію між органами влади, управління, місцевого самоврядування, тощо. Електронний документообіг дозволяє реалізувати право громадян на доступ до інформації про діяльність органів державної та місцевої влади. Впровадження електронного документо-обігу в установах та організаціях є складним процесом, але на промислових підприємствах та у медичній сфері цифровий документообіг набагато складніший.

Електронний документообіг (обіг електронних документів) – це сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів (ст. 9 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг») [1].

Розглянемо основні проблеми, які виникають у процесі впровадження електронного документообігу в установі або організації:

1. Перед впровадженням аналізуються типи документів, які циркулюють у даній організації та визначається, у якому підрозділі, якою посадовою особою певний документ створюються, у яких підрозділах він буде проходити узгодження та на протязі яких термінів. Визначається, чи буде первинний документ формуватися на папері з подальшим введенням до комп'ютерної системи, чи тільки як електронний файл.

2. Нереально перевести одночасно усі установи та організації в державі на електронний документообіг. Тому існує обґрунтована думка, що електронні документи певний період треба супроводжувати їх паперовими аналогами з мокрою печаткою, хоча б на час від початку впровадження Е-документообігу до прийняття усієї системи в експлуатацію.

3. Не можна виключити можливість надходження до організації зовнішніх паперових документів. Їх треба сканувати та вводити в систему електронного документообігу. По зовнішньому документу треба забезпечити пошук по словах та іншу текстову обробку, як і по власних документах.

4. Необхідно встановити права доступу до електронних документів, файли яких зберігаються у комп'ютерній мережі підприємства. Знайомитись з бухгалтерськими рахунками має право певне коло осіб, файли про кадрові та внутрішню безпеку також мають обмежений доступ. Встановлюються повноваження для різних посадових осіб: ознайомлення без права внесення змін, дозвіл на редагування з фіксацією автора кожної зміни, тощо.

5. Забезпечується захист електронних документів при їх архівному зберіганні від випадкових чи навмисних змін, від несанкціонованого копіювання та знищення. Для цього створюється багатоступеневий захист при зберіганні, у процесі копіювання на різні типи носіїв, у «дзеркальні» та «хмарні» сховища, тощо [2]. Достатньо згадати про знищення вірусом «Petya-2017» великих масивів даних у тисячах організацій в Україні та у інших країнах.

Електронний документ має юридичну силу лише за наявності обов'язкових реквізитів, накладених згідно нормативних актів та встановлених процедур. Треба констатувати, що повного переліку обов'язкових реквізитів електронного документу в діючих законах України не наведено. Виділяють три основні групи реквізитів електронного документа:

А. Стандартні обов'язкові реквізити, до яких належать: тип документу, місце виникнення, автор, реєстраційні номери, дата створення, рівень доступу тощо.

Б. Інформація про зміни та доповнення документа. Ці реквізити є дуже важливими для юридичного підтвердження цілісності електронних документів, оскільки довести зміни у файлі набагато складніше, ніж у паперовому документі. Для цього створюються рівні доступу до документів та категорії повноважень для посадових осіб. Можливо, треба зберігати кілька захищених редакцій документу на різні дати.

В. Електронний цифровий підпис (ЕЦП) використовується для ідентифікації автора та/або підписувача електронного документа. Електронний цифровий підпис є визнаним на рівні держави, що унормовано Законом України «Про електронний цифровий підпис» 2003 р. Юридично електронний цифровий підпис є рівнозначним рукописному підпису та «мокрій» печатці. ЕЦП не дає особі, яка підписала документ, можливості відмовитися від зобов'язань, зв'язаних зі змістом документу [3].

Висновок. Викладено кілька основних проблем при впровадженні системи електронного документообігу, намічено шляхи їх вирішення. Більшість з розглянутих труднощів треба вирішувати на рівні окремої установи шляхом впровадження усіх передбачених процедур та технологій, навчання персоналу, використання необхідного устаткування та апробованого пакету спеціалізованого програмного забезпечення. Проблеми підтвердження юридичної сили електронних документів можна

розв'язати лише за наявності якісної законодавчої бази та функціонуванні органів інфраструктури ЕЦП, відповідно сучасним європейським стандартам.

Список бібліографічних посилань:

1. Про електронні документи та електронний документообіг [Електронний ресурс]: Закон України від 22 травня 2003 року № 851-IV. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=851-15>.
2. Цимбалюк В. Впровадження електронних систем документообігу в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення [Текст] / В. І. Цимбалюк // Правова інформатика № 4(44). – 2014. – С. 34-37.
3. Орлов О. Огляд проблеми впровадження систем електронного документообігу в органах державної влади [Текст] / О. В. Орлов, В. В. Поліщук // Теорія та практика державного управління. – Вип. 3 (46). – 2014. – С. 45-49

НАШІ АВТОРИ

Antonevych Mariia – Master Student of Specialty «German as Foreign and Second Language» University of Vienna (Austria).

Bilyk Maryna – Curwoods lawyers, paralegal, Sydney's University student (Australia).

Lervåg Tanya – Tjenesten sosial assistance, Miljøterapeut, Alesund (Norway).

Vasylenko Maryna – associate professor of the department of legal sciences Kharkiv National University of Internal Affairs Sumy branch, candidate of pedagogical sciences, associate professor.

Александрова В. А. – магістр Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Антонова О. А. – заведуючий кафедрой государственно-правовых дисциплин Учреждения образования «Белорусский государственный экономический университет», кандидат юридических наук, доцент (Республика Беларусь).

Байдак Л. І. – старший викладач кафедри іноземних мов Сумського національного аграрного університету.

Березюк Л. А. – асистент кафедри государственно-правовых дисциплин Учреждения образования «Белорусский государственный экономический университет» (Республика Беларусь).

Білоус Т. Л. – доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук.

Бойко В. Б. – доцент кафедри правосуддя Сумського національного аграрного університету, кандидат юридичних наук, суддя Апеляційного суду Сумської області у відставці.

Бугайчук К. Л. – завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

Бузоверя Є. Ю. – здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ.

Бурдін М. Ю. – проректор Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент, підполковник поліції.

Валюхневич М. Н. – студентка 4 курсу юридического факультета Брестского Государственного университета имени А. С. Пушкина (Республика Беларусь).

Васенко В. К. – професор кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор економічних наук, професор.

Василенко В. А. – професор кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат філологічних наук, доцент.

Габа А. И. – доцент кафедры государственно-правовых дисциплин Учреждения образования «Белорусский государственный экономический университет», кандидат юридических наук, доцент (Республика Беларусь).

Герашенко Т. Г. – доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат філософських наук, доцент.

Головко Б. Г. – доцент кафедри загальноправових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент.

Головко О. М. – професор кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор, Залужений юрист України.

Головко О. В. – доцент кафедри суспільних та гуманітарних дисциплін Харківського державного університету харчування та торгівлі кандидат історичних наук, доцент.

Горобець Н. О. – професор кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

Грачова В. В. – заступник начальника кафедри військово-дипломатичної академії імені Євгенія Березняка, кандидат юридичних наук.

Грובה В. П. – директор департаменту освіти та науки Сумської обласної державної адміністрації, доктор юридичних наук, професор.

Демиденко Н. М. – завідувач кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник.

Дуравкіна Н. І. – доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

Заранка И. А. – преподаватель кафедры уголовно-правовых дисциплин юридического факультета Брестского Государственного университета имени А. С. Пушкина (Республика Беларусь).

Канібер Ю. М. – доцент кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

Касымова С. К. – профессор кафедры социально-гуманитарных дисциплин, языковой и психологической подготовки Кокшетауского технического института Комитета по чрезвычайным ситуациям Министерства внутренних дел Республики Казахстан, подполковник гражданской защиты, кандидат филологических наук, профессор.

Кисельов В. М. – викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ.

Коваленко О. О. – аспірант кафедри цивільного права та цивільного процесу Харківського національного університету внутрішніх справ.

Козловська Г. Б. – доцент кафедри іноземних мов Навчально-наукового інституту бізнес-технологій «Української академії банківської справи» Сумського державного університету, кандидат філологічних наук, доцент.

Колесник М. О. – старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ.

Кононенко Т. П. – старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ.

Корнеев С. А. – асистент кафедри міжнародного економічного права факультета права Учреждения образования «Белорусский государственный экономический университет» (Республика Беларусь).

Корнієнко Л. М. – старший викладач кафедри іноземних мов Сумського національного аграрного університету.

Корнієнко О. М. – доцент кафедри філософії та соціології Сумського національного аграрного університету, кандидат філософських наук, доцент.

Кройтор В. А. – професор кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор.

Кубрак О. В. – старший викладач кафедри філософії Сумського національного аграрного університету.

Лопатьевская Э. А. – доцент кафедри міжнародного економічного права Учреждения образования «Белорусский государственный экономический университет», кандидат юридических наук, доцент (Республика Беларусь).

Лубенець С. А. – викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ.

Лук'янихіна О. А. – завідувач кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент.

Лукаш С. С. – директор Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор.

Мадина Г. К. – старший преподаватель кафедри соціально-гуманитарних дисциплін, языковой и психологической подготовки Кокшетауского технического института Комитета по чрезвычайным ситуациям Министерства внутренних дел Республики Казахстан, майор гражданской защиты.

Макаренко П. М. – член-кореспондент Національної академії аграрних наук України, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки підприємства Полтавської державної аграрної академії.

Маковоз О. С. – завідувач кафедри економіки та фінансів факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент.

Маликова А. И. – преподаватель кафедры социально-гуманитарных дисциплин, языковой и психологической подготовки Кокшетауского технического института Комитета по чрезвычайным ситуациям Министерства внутренних дел Республики Казахстан, старший лейтенант гражданской защиты.

Маркова О. О. – доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

Мельник І. В. – начальник відділу по забезпеченню керівництва та звернень громадян Харківського апеляційного адміністративного суду.

Науменко К. С. – заступник директора Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ – начальник відділу навчально-методичної роботи, кандидат юридичних наук.

Обрусна С. Ю. – професор кафедри управління у сфері цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗУ, доктор юридичних наук, доцент.

Осадчий Ю. Г. – професор кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор історичних наук, професор.

Панасюк О. В. – завідувач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

Панкратова В. О. – доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

Парфентій Л. А. – доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук.

Парфентій П. О. – головний державний ревізор-інспектор відділу перевірок у сфері торгівлі, послуг та інших галузей економіки управління аудиту Головного управління Державної фіскальної служби у Сумській області.

Петровська С. А. – викладач кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук.

Пономарьова Я. О. – старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

Попова Л. М. – доцент кафедри фінансів та кредиту Харківського національного університету будівництва та архітектури, кандидат економічних наук, доцент.

Попова С. М. – професор кафедри загальноправових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент.

Пчелін В. Б. – доцент кафедри адміністративного права і процесу Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук.

Пчеліна О. В. – доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент.

Савченко А. О. – здобувач кафедри загальноправових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ.

Садикова Я. М. – доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

Самойлова Ю. І. – старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ.

Сергієнко А. В. – старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ.

Сергієнко Т. М. – старший викладач кафедри іноземних мов та військового перекладу Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

Соловійова Л. М. – старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ.

Страшок Є. В. – викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ.

Сюркало Б. І. – доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент.

Титаренко О. Ю. – асистент кафедри конституційного та адміністративного права Державного вищого навчального закладу «Національний гірничий університет», кандидат історичних наук.

Ткаченко С. О. – завідувач кафедри соціальних та економічних дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент.

Фісенко А. В. – викладач кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ.

Халецкая Т. М. – доцент кафедри гражданско-правовых дисциплин Учреждения образования «Белорусский государственный экономический университет», кандидат юридических наук, доцент (Республика Беларусь).

Чабан Н. І. – завідувач загальноуніверситетської кафедри мовної освіти Херсонського державного університету, кандидат педагогічних наук, доцент.

Чердніченко В. Б. – старший викладач кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ.

Чердніченко С. В. – старший викладач кафедри фізичного виховання Інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Шоптенко С. С. – доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

Янчевський І. Г. – заступник керівника апарату Харківського апеляційного адміністративного суду.

Яременко Л. М. – старший викладач кафедри мовної підготовки іноземних громадян Сумського державного університету.

ЗМІСТ

Секція 1. Теоретико-історичні шляхи розвитку держави та права	5
Бурдін М. Ю. Конкретизація нормативно-правових актів як необхідна умова для їх застосування	5
Головко Б. Г. Позитивний досвід організації поліції Королівства Норвегії	6
Головко О. М. Розуміння історико-правового процесу у філософії права І. Г. Фіхте	9
Головко О. В. Правове регулювання дошкільного виховання в УРСР у 1919-1933 роках	12
Обрусна С. Ю. Адміністративно-правові відносини у судовій системі в межах території України у XI-XVIII століттях	14
Осадчий Ю. Г. Суперечки навколо анафеми Мазепи	17
Панкратова В. О. Несуперечливість (однозначність) як логічна вимога до нормативно-правового акту	19
Секція 2. Становлення конституціоналізму в Україні та зарубіжних країнах	22
Антонова О. А. Совершенствование порядка реализации законодательной инициативы гражданами	22
Грובה В. П. Виборча система місцевих органів влади у Швеції: досвід для України	24

Лубенець С. А.

Характеристика правової природи інституту електронної петиції	26
--	----

Секція 3. Сучасні питання цивільного права і процесу в руслі розвитку правової системи	30
---	-----------

Бойко В. Б.

Експерт із питань права: функції та проблеми нормативного регулювання	30
--	----

Bilyk M., Vasylenko M.

Ensuring mechanism of guarantee	32
---------------------------------------	----

Горобець Н. О.

Об'єкт права власності в Україні	36
--	----

Коваленко О. О.

Структура цивільно-правового статусу фізичної особи	37
---	----

Кройтор В. А.

Застосування конвенції про захист прав людини і основоположних свобод судом при розгляді цивільних справ	39
--	----

Науменко К. С.

Поділ спільної сумісної власності осіб, що перебувають у цивільному шлюбі	41
--	----

Садикова Я. М.

Інтерес і право	43
-----------------------	----

Халецкая Т. М.

О принципе научности нормотворческой деятельности	45
---	----

Секція 4. Шляхи розвитку трудового, земельного, екологічного, адміністративного, фінансового права у демократичному суспільстві	48
--	-----------

Березюк Л. А.

Підходи к злоупотреблению правом в сфере трудовых правоотношений	48
---	----

Бугайчук К. Л.

Об'єкти публічного адміністрування в органах національної поліції України	50
---	----

Дуравкіна Н. І.

Деякі питання щодо часу відпочинку: порівняльний аналіз законодавства України та країн ЄС	52
---	----

Корнеев С. А., Лопатъевская Э. А.

Отдельные вопросы уголовной ответственности за нарушение законодательства о труде Республики Беларусь	54
---	----

Лукаш С. С.

Дисциплінарна відповідальність поліцейських: європейський досвід та шляхи його запровадження в Україні	56
--	----

Маркова О. О.

Щодо питання про співвідношення адміністративної процедури та адміністративного процесу в законодавстві	59
---	----

Мельник І. В.

Правовий статус експерта з питань права в адміністративному судочинстві	62
---	----

Панасюк О. В.

Деякі аспекти розмежування понять «законність» та «дисципліна»	65
--	----

Попова Л. М.

Адміністративно-правове регулювання підприємництва в Україні	67
--	----

Попова С. М.

Адміністративно-правові засади діяльності органів антикорупційного контролю	70
---	----

Пчелін В. Б.

Щодо проблем правоохоронного забезпечення адміністративного судочинства в Україні	73
---	----

Савченко А. О.

Адміністративна відповідальність за порушення
податкового законодавства 75

Сюркало Б. І.

Актуальні шляхи регулювання права на доступ
до інформації в Україні 77

Шоптенко С. С.

Провадження за скаргами громадян в органах
Національної поліції України: проблеми
нормативно-правового регулювання та шляхи їх вирішення 80

Янчевський І. Г.

Особливості адміністративно-правового регулювання
застосування заходів примусу співробітниками служби
судової охорони 82

**Секція 5. Теоретичні та практичні питання
кримінального права і процесу на сучасному етапі
розвитку правової системи** 85

Александрова В. А.

Клопотання про арешт майна як захід забезпечення
кримінального провадження 85

Бузоверя Є. Ю.

До питання нейтралізації протидії виявленню
та розслідуванню злочинів 87

Валюхневич М. Н., Заранка І. А.

Некоторые вопросы квалификации неправомерного
завладения компьютерной информации 90

Габа А. И.

Регламентация предъявления для опознания в уголовно-
процессуальном законодательстве Украины и Республики
Беларусь: сравнительный анализ 93

Заранка І. А.

Незаконные действия в отношении холодного оружия по
уголовному законодательству Республики Беларусь 95

Канібер Ю. М. Розвиток факторного аналізу детермінації злочинності	97
Кисельов В. М. Огляд окремих змін до Кримінального процесуального кодексу України, прийнятих у 2017 році	99
Колесник М. О., Пономарьова Я. О. Статева зрілість чи статеве повноліття: до питання про внесення змін до ст. 155 Кримінального кодексу України	102
Пчеліна О. В. Щодо обставини вчинення злочинів у сфері службової діяльності	106
Соловйова Л. М. Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами	108
Страшок Є. В. Розумні строки: їх практична реалізація в контексті рішень Європейського суду з прав людини	111
Секція 6. Стратегія інноваційного розвитку лінгвістики і права	114
Байдак Л. І. Мотиваційний аспект навчання іноземної мови студентів нелінгвістичних вищих навчальних закладів	114
Василенко В. А. Функціонування дієслова в сучасному юридичному дискурсі ...	116
Касьмова С. К., Мадина Г. К., Маликова А. И. Языковая игра в военной структуре	119
Козловська Г. Б. Розвиток навчальної автономії у системі дистанційного викладання іноземної мови	121
Yuliia Samoilova To the question of enhancing students' motivation to learn foreign language	123

Anastasiia Serhiienko, Tatiana Serhiienko Article structure peculiarities in the context of academic writing	125
Чабан Н. І. Нормативно-правове забезпечення українськомовної підготовки іноземних студентів	128
Яременко Л. М. До питання про інвенції майбутніх фахівців у викликах часу	130
Секція 7. Гуманістично-правова парадигма освітнього простору в умовах сучасного державотворення	134
Mariia Antonevych, Tanya Lervåg Academic mobility of students: experience of Australia	134
Білоус Т. Л. Вплив фізичного виховання на формування здорового способу життя студентської молоді	135
Геращенко Т. Г. Субстанціональне обмеження демократії в умовах глобалізації	138
Демиденко Н. М. «Попівська академія» як передвісник першого університету на Слобожанщині	140
Кононенко Т. П. Туристична дестинація як елемент системи туризму в Україні	142
Корнієнко Л. М. Основні принципи і функції контролю знань студентів	144
Корнієнко О. М. Ціннісні орієнтації, установки, стереотипи в системі рушійних сил суспільної думки	146
Кубрак О. В. Причини і типологія суїцидальної поведінки	149

Титаренко О. Ю.

Правова політика Радянської влади у культурній сфері на теренах України у повоєнний період	151
--	-----

Фісенко А. В., Чередніченко С. В.

Вплив фізичних вправ при оздоровленні хребта	154
--	-----

Секція 8. Соціально-економічна трансформація суспільства у процесі розбудови державності України, європейської та світової інтеграції

157

Васенко В. К.

Когнітивність як передумова стратегічного розвитку	157
--	-----

Грачова В. В.

Міжнародно-правові аспекти заборони діяльності терористичних організацій на сучасному етапі	159
---	-----

Лук'яничіна О. А.

Стратегічний підхід в управлінні територіями	161
--	-----

Макаренко П. М.

Економічна безпека підприємства та її основні індикатори	164
--	-----

Маковоз О. С.

Стратегія розвитку цифрової економіки в умовах європейської і світової інтеграції	167
---	-----

Парфентій Л. А. Парфентій П. О.

Фактори ухилення від оподаткування в Україні	170
--	-----

Петровська С. А.

Організаційно-економічний механізм залучення інвестицій до регіону	173
--	-----

Ткаченко С. О.

Вдосконалення принципів та функцій діяльності сфери обігу ...	175
---	-----

Чередниченко В. Б.

Питання впровадження електронного документообігу в Україні	177
--	-----

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ НАУКИ І ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

XI Міжнародна науково-практична конференція
(18-19 травня 2018 року)

Збірник матеріалів

Друкується з оригінальних макетів авторів

Відповідальний за випуск **Сергієнко А. В.**
Комп'ютерний набір **Дуравкіна Н. І.**
Художнє оформлення обкладинки **Шутка В. П.**

Підписано до друку 07.05.2018 р. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Умовн.-друк. арк. 11,39. Обл. вид. арк. 11,48
Тираж 70 прим. Зам. 0705/1

Надруковано у ТОВ «Видавничий дім «Ельдорадо»
40000, м. Суми, пров. Академічний, 6
(Зареєстровано виконавчим комітетом
Сумської міської ради 31.01.2011 р. № 10077357152)
Тел. /факс: (0542) 22-34-37